

Univerzita
Pardubice
Fakulta
restaurování

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl
telefon: 466 036 590
fax: 461 612 565
email: dekanat.fr@upce.cz

Restaurátorský průzkum a dokumentace

Restaurování nástěnných maleb v lodi kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech

Jan Vojtěchovský, Martina Poláková, Lenka Slouková, Barbora Vařejková, Oldřiška Horáková, Josef Mathes, Patrícia Holíková, Karolína Marčíková, Vít Svoboda, Kristýna Zedníčková

Litomyšl 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že při restaurování byly použity pouze materiály a postupy uvedené v této restaurátorské dokumentaci. Nejsm si vědom nových zjištění a skutečností na restaurované památce, které by nebyly uvedeny v této dokumentaci.

Prohlašuji, že restaurátorský zásah byl proveden v mezích určených zadáním.

.....

zodpovědný restaurátor

V Litomyšli dne

© Restaurátorská dokumentace je chráněna ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů s tím, že právo k užití ve smyslu zákona číslo 20/1987 sb. v plném znění (o památkové péči) má objednavatel a příslušný orgán památkové péče.

Obsah

1	Úvodní údaje	1
1.1	Lokalizace památky	1
1.2	Údaje o památce	1
1.3	Údaje o akci	2
1.4	Údaje o dokumentaci	2
2	Úvod	4
3	Průzkum díla	6
3.1	Cíle průzkumu	6
3.2	Metody průzkumu	6
3.3	Uměleckohistorický průzkum	7
3.3.1	Popis lodi kostela a její výzdoby	7
3.3.2	Stručná historie lodi kostela	8
3.3.3	Předchozí známé restaurátorské zásahy a úpravy v lodi kostela	9
3.3.4	Popis nástěnných maleb	10
3.3.5	Předlohy a analogie	18
3.4	Restaurátorský průzkum	21
3.4.1	Vizuální průzkum v rozptýleném denním světle	21
3.4.2	Vizuální průzkum v bočním světle	25
3.4.3	Průzkum UV fluorescence	25
3.4.4	Sondážní průzkum	26
3.4.5	Průzkum perkusní metodou	29
3.5	Chemicko-technologický průzkum	29
3.6	Vyhodnocení průzkumu	30
3.6.1	Technika a datace původních maleb	31
3.6.2	Druhotné zásahy	32
3.6.3	Poškození	33
4	Zkoušky materiálů a technologických postupů	35
4.1	Zkoušky čištění a odstranění přemaleb na figurálních výjevech	35
4.1.1	Zkoušky čištění suchou cestou	35
4.1.2	Zkoušky čištění mokrou cestou	35
4.1.3	Čištění organickými rozpouštědly	37
4.1.4	Výsledky zkoušek čištění	38
5	Návrh restaurátorského zásahu	39
5.1	Návrh koncepce restaurování	39
5.2	Návrh postupu restaurátorských prací	41
6	Dokumentace restaurátorského zásahu	44
6.1	Postup restaurátorských prací	44
6.1.1	Figurální výjevy	44
6.1.2	Textová pole a štuková výzdoba	47
6.1.3	Erby	49
6.2	Použité materiály	52
6.3	Doporučený režim památky	53

6.4	Nová zjištění o památce.....	54
6.4.1	Nástropní malby	54
6.4.2	Erby	54
7	Seznam literatury, pramenů a použitých zkratek.....	56
7.1	Seznam literatury.....	56
7.2	Seznam pramenů.....	56
7.3	Internetové zdroje.....	56
7.4	Seznam použitých symbolů a zkratek.....	57
8	Fotografická dokumentace	58
9	Grafická dokumentace	142
10	Textové přílohy.....	186

1 Úvodní údaje

1.1 Lokalizace památky

- **Kraj:** Jihočeský
- **Bývalý okres:** Tábor
- **Obec:** Tábor-Klokoty
- **Adresa:** Staroklokotská 1, 390 03 Tábor
- **Objekt, jehož je restaurované dílo součástí:** kostel Nanebevzetí Panny Marie v centru poutního areálu v Klokotech
- **Bližší lokalizace:** hlavní loď kostela

1.2 Údaje o památce

- **Název (charakteristika) restaurovaného díla:** nástěnné malby v prostoru hlavní lodi kostela
 - figurální výjevy a související nápisová zrcadla na stropu hlavní lodi
 - malované erby na čelní stěně vítězného oblouku
 - malby na štukových reliéfech erbů umístěných nad bočními kaplemi sv. Josefa a sv. Václava
- **Klasifikace památky:** objekt je chráněn jako nemovitá kulturní památka
- **Rejstříkové číslo objektu v ÚSKP:** 33854/3-4878
- **Autor:** figurální výjevy – akademický malíř Vojtěch Bartoněk (signováno); malby erbů – autor neznámý
- **Sloh, datace:** figurální výjevy na stropu – 1892; malby erbů – baroko, nedatováno (zřejmě 1. čtvrtina 18. století)
- **Materiál, technika:** figurální výjevy a nápisová zrcadla – zřejmě vaječná tempera na sádrovém podkladu; erby – blíže neurčená secco technika
- **Rozměry restaurovaného díla:** celkem cca 37 m²
- **Předchozí známé (restaurátorské) zásahy na díle:** V minulosti byly figurální nástěnné malby na stropu lodi kostela minimálně dvakrát opravovány. Poprvé ve 30. letech 20. století, kdy zřejmě došlo k razantní změně barevnosti v důsledku rozsáhlých přemaléb. Druhý zásah, rovněž v podobě přemaléb, proběhl dle ústních svědectví v 70. letech 20. století. Pro obě přemalby byla použita technika (více, či méně mastné) tempery. Uvedenými zásahy byla značně ovlivněna i podoba všech erbů. V případě malovaných erbů na čelní stěně vítězného oblouku byly mimo tyto úpravy prokázány i starší přemalby z 19. stol.

1.3 Údaje o akci

- **Předmět restaurování:** malířská a štuková výzdoba interiéru lodi kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech
- **Vlastník památky, objednatel:** Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, Staroklokotská 1, 390 03 Tábor
- **Památkový dohled:** PhDr. Roman Lavička, Ph.D. (NPÚ, ÚOP, České Budějovice)
- **Restaurátorský zaměř:** Mgr. Josef Novotný, 2007
- **Závazné stanovisko:** rozhodnutí MÚ Tábor, odbor územního rozvoje, č. j.: NPÚ-331/327/2008 ze dne 29. 1. 2008
- **Zhotovitel restaurátorských a stavebních prací:** Stavební huť Slavonice, spol. s. r. o., Nádražní 298, 378 81 Slavonice
- **Subdodavatel restaurátorských prací na nástěnných malbách:** Fakulta restaurování Univerzity Pardubice, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl
- **Restaurovali:** Mgr. art. Jan Vojtěchovský, Ph.D., MgA. Martina Poláková, MgA. Lenka Slouková, MgA. Barbora Vařejková, studenti 4. ročníku ARNMS, FR UPa¹ (Oldřiška Horáková, Josef Mathes) a studenti 2 ročníku ARNMS, FR UPa (Patrícia Holíková, Karolína Marčíková, Vít Svoboda, Kristýna Zedníčková)
- **Odborný pedagogický dozor:** Mgr. art. Jan Vojtěchovský, Ph.D. (povolení MK ČR čj. 17592/2002)
- **Chemicko-technologický průzkum:** Ing. Renata Tišlová, Ph.D.
- **Odborné konzultace:** Ing. Mgr. Jan Oulík; PhDr. Milan Michael Buben, Ph.D.
- **Termín započetí a ukončení akce:** březen–září 2017

1.4 Údaje o dokumentaci

- **Dokumentaci vyhotovili:** Barbora Vařejková, Jan Vojtěchovský
- **Fotografie pořídili:** Martina Poláková, Lenka Slouková, Barbora Vařejková, Jan Vojtěchovský, Oldřiška Horáková, Josef Mathes, Patrícia Holíková, Karolína Marčíková, Vít Svoboda, Kristýna Zedníčková
- **Použitá snímací technika:** Canon EOS 80D, Canon EOS 60D
- **Počet stran textu dokumentace:** 57
- **Počet vyobrazení ve fotografické dokumentaci:** 139
- **Počet vyobrazení v grafické dokumentaci:** 44
- **Počet textových příloh:** 6

¹ Ateliér restaurování nástěnné malby a sgrafita, Fakulta restaurování Univerzity Pardubice.

- **Místo uložení dokumentace ve fyzické i digitální podobě:**

Archiv restaurátorských dokumentací, Fakulta restaurování UPa, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

NPÚ ÚOP České Budějovice, Senovážné náměstí 6, 370 21 České Budějovice

Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, Staroklokotská 1, 390 03 Tábor

2 Úvod

Kostel Nanebevzetí Panny Marie je součástí barokního poutního areálu, který vznikl v první polovině 18. století na západ od města Tábor jako velkorysá přestavba původního jednoduchého gotického kostela. Nově vybudovaný složitý komplex budov a ambitů, v jejichž středu se nachází samotný poutní kostel, je unikátní architektonickou památkou vyznačující se mimo jiné bohatě zdobenými interiéry.

Průzkum i restaurátorský zákrok popisovaný v této zprávě je zaměřen na nástěnné malby v hlavní lodi kostela. Konkrétně se jedná o figurální výjevy s mariánskou tematikou a související nápisová zrcadla ve štukových rámcích na stropu hlavní lodi, malované erby na čelní stěně vítězného oblouku oddělujícího loď od presbyteria a malby na plastických štukových erbech umístěných nad vstupy do bočních kaplí sv. Josefa a sv. Václava.

Dějiny kostela představují zajímavé téma pro různé oblasti historického bádání včetně stavební historie i historie umění. Vzhledem ke komplikované konstrukci střechy kostela docházelo v minulosti k opakujícím se závadám oplechování a k následnému zatékání, které mimo jiné vyústilo i v závažné poškození nástěnných maleb. Kostel a nástěnné malby byly proto v minulosti několikrát opravovány. Pro havarijní stav stropu v lodi kostela bylo v roce 1892 přistoupeno dokonce k jeho stržení a nahrazení novým. Vizuálně nejvýraznější proměnou prošly malby v interiéru celého kostela během opravy ve 30. a 70. letech 20. století. Součástí obou oprav byly také rozsáhlé přemalby nástěnných maleb ve všech částech interiéru kostela. Během těchto oprav došlo u nástropních maleb v lodi k přemalbám pozadí ve velmi tmavém tónu, zřejmě v souvislosti s tehdy již výrazným ztmavnutím malby. K radikálním přemalbám došlo nicméně také v některých figurách.

Jednotlivé projevy obou zmíněných oprav byly prozkoumány již v předchozích fázích restaurování interiéru kostela, které započaly již v roce 2012. Během následujících čtyř let došlo k restaurování nástěnné výzdoby presbyteria² (srpen–listopad 2012 a srpen–listopad 2013), jižní oratoře³ (říjen–prosinec 2014), severní kaple sv. Josefa⁴ (srpen–prosinec 2015) a jižní kaple sv. Václava⁵ (březen–listopad 2016), a to ve spolupráci Stavební hutě Slavonice s. r. o., kterou zastupoval BcA. Daniel Chadim (restaurování štukové

² BARTŮŇKOVÁ, Lucie, VOJTĚCHOVSKÝ, Jan: *Restaurátorský průzkum a dokumentace*. Restaurování nástěnných maleb v kupoli presbytáře kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. 2012. Místo uložení: NPÚ ÚOP České Budějovice. BARTŮŇKOVÁ, Lucie, VOJTĚCHOVSKÝ, Jan: *Restaurátorský průzkum a dokumentace*. Restaurování nástěnných maleb v západní části presbytáře kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. 2013. Místo uložení: NPÚ ÚOP České Budějovice.

³ CHADIM, Daniel, VOJTĚCHOVSKÝ, Jan, KOVAŘÍK, Zdeněk, ŠIMÁNEK, Petr, SLOUKOVÁ, Lenka: *Restaurátorský průzkum a dokumentace*. Restaurování nástěnných maleb a štukové výzdoby v prostoru jižní oratoře kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. 2014. Místo uložení: NPÚ ÚOP České Budějovice.

⁴ POLÁKOVÁ, Martina, SLOUKOVÁ, Lenka, VAŘEJKOVÁ, Barbora, VOJTĚCHOVSKÝ, Jan: *Restaurátorská dokumentace*. Restaurování nástěnných maleb v kapli sv. Josefa v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. Litomyšl, 2016.

⁵ VOJTĚCHOVSKÝ, Jan, FIALOVÁ, Verena, MIKLOVIČOVÁ, Eliška, SVOBODA, David, SLOUKOVÁ, Lenka, ŠKRABALOVÁ, Adéla: *Restaurátorská dokumentace*. Restaurování malovaných výjevů v kapli sv. Václava v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. Litomyšl, 2016.

výzdoby a stěn), a týmu restaurátorů a studentů Fakulty restaurování UPa pod vedením Mgr. art. Jana Vojtěchovského, Ph.D. (nástěnné malby a polychromie štuků). Zákrok provedený v roce 2017 vychází koncepčně z předchozích etap, i když se musel vypořádat s problematikou restaurování mladší výzdoby, která na původní barokní vrstvu navazuje pouze ideově, nikoli materiálově.

3 Průzkum díla

3.1 Cíle průzkumu

Vzhledem k odlišnosti originální techniky nástropních maleb v lodi kostela a maleb v již zrestaurovaných prostorách objektu (presbyterium, jižní oratoř a boční kaple sv. Josefa a sv. Václava) nebylo možné přímo navázat na výsledky předchozích průzkumů a převzít dříve stanovené technologie restaurování. Z tohoto důvodu bylo nutné provést nejen komplexní průzkum nově restaurovaných maleb, ale také formulovat novou koncepci restaurování a návrh postupu restaurátorských prací.

Cílem současného průzkumu bylo celkové vyhodnocení stavu nástěnných maleb v prostoru lodi, určení rozsahu a typu poškození, identifikace původní techniky maleb, identifikace techniky a rozsahu druhotných zásahů či posouzení jejich uplatnění a zvážení případného setrvání i po plánovaném zásahu. Rovněž bylo uskutečněno rozšíření uměleckohistorického průzkumu, a to se zaměřením na ikonografii nástěnné výmalby lodi (bakalářská práce Josefa Mathese⁶) a na autora nástropních maleb v lodi kostela, Vojtěcha Bartoňka (bakalářská práce Oldřišky Horákové⁷).

3.2 Metody průzkumu

Uměleckohistorický průzkum

- rešerše dostupné literatury a pramenů
- rešerše historických snímků interiéru kostela⁸
- rešerše materiálů pro získání předloh a analogií k restaurovaným výjevům a textovým polím.

Restaurátorský průzkum

- vizuální průzkum v rozptýleném denním světle
- vizuální průzkum v razantním bočním nasvícení
- vizuální průzkum v UV záření
- průzkum poklepem
- sondážní průzkum na související štukové výzdobě
- odběr vzorků pro chemicko-technologický průzkum (analýza pigmentů, pojiv, mikrobiologického napadení a zjištění stratigrafie barevných vrstev)

⁶ MATHES, Josef: *Restaurování dvou malovaných výjevů na stropu lodi a na severní oratoři kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech*. Bakalářská práce. FR UPCE. Vedoucí práce Mgr. art. Jan Vojtěchovský. Litomyšl, 2017.

⁷ HORÁKOVÁ, Oldřiška: *Restaurování dvou malovaných výjevů na stropu lodi a na severní oratoři kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech*. Bakalářská práce. FR UPCE. Vedoucí práce Mgr. art. Jan Vojtěchovský. Litomyšl, 2017.

⁸ Všechny historické snímky, jež byly při průzkumu a restaurování využity, pocházejí z archivu fotografického ateliéru Šechtl a Voseček dostupného na: <http://sechtl-vosecek.ucw.cz/cml/dir/klokoty.html>

3.3 Uměleckohistorický průzkum

3.3.1 Popis lodi kostela a její výzdoby

Kostel Nanebevzetí Panny Marie je jednolodní orientovaná stavba s půdorysem dvojramenného kříže [obr. 140]. Jedno břevno kříže vybíhá ze západní části presbytáře a je tvořeno dvěma sakristiemi, nad nimiž jsou vybudovány oratoře. Druhé břevno vytváří dvě boční kaple s polygonálním závěrem navazující na loď kostela v blízkosti presbytáře. Na severní straně jde o kapli sv. Josefa, na protější straně o kapli sv. Václava, dnes nazývanou také jako "kaple českých patronů".

Jednoduchá obdélná loď kostela je na východní straně od prostoru presbytáře oddělena vítězným obloukem [obr. 6], jenž je na vnější straně zvýrazněn jednoduchým profilovaným rámem a zdoben čtyřmi symetricky rozmístěnými štukovými postavami vznášejících se putti, mezi nimiž se pnou akantové rozviliny. Ve vrcholu oblouku se nachází štuková plastika s námětem Piety. Po stranách triumfálního oblouku jsou umístěny dřevěné boční oltáře sv. Barbory a sv. Doroty. Nad nimi, v rozích čelní stěny vítězného oblouku, jsou ve štukových kartuších v malbě provedeny donátorské erby. Rámy kartuší jsou tvořeny štukovými akantovými listy a stuhami a na spodní části rámu jsou zdobeny drobnými festony. Na severní straně vítězného oblouku se nachází erb donátorského rodu Deymů [obr. 36], na jižní erb hraběte Jana sv. p. Nádherného z Borotína [obr. 38], jenž byl jedním z donátorů opravy kostela ve druhé polovině 19. století.⁹

Boční kaple jsou rovněž odděleny vítěznými oblouky. Tyto oblouky jsou z čelní strany zvýrazněny jednoduše profilovaným pásem. Na vrcholech vítězných oblouků obou kaplí se nacházejí ve štuku provedené, polychromované donátorské erby. Nad vítězným obloukem kaple sv. Václava je umístěn alianční znak eggenbersko-schwarzenberský [obr. 40]. Na severní straně lodi je pak nad vítězným obloukem kaple sv. Josefa situován alianční znak Lobkoviců [obr. 41]. Ploché stěny lodi kostela jsou členěny kanelovanými pilastry s bohatě zdobenými korintskými hlavicemi. Pilastry nesou římsu s vlysem, který je zdobený plastickým rostlinným ornamentem s motivem akantu a jeho pozadí je provedeno tmavší růžovou barvou. V horní polovině stěn jsou v plochách mezi pilastry umístěna okna zdobená vitrážemi s postavami světců.

Na západě k lodi přiléhá obdélná předsíň s hlavním vstupem do kostela. Předsíň je do lodi otevřena širokým středovým obloukem a dvěma menšími po stranách. Nad předsíní je vestavěna kruchta s barokními varhany, v průběhu času několikrát přestavěnými a opravenými. Kruchtu osvětluje dvojice oken bez výzdoby. Celý prostor lodi je uzavřen plochým stropem s fabionovým náběhem a bohatou štukovou a malířskou výzdobou [obr. 5]. Na stropu se ve štukových rámcích nacházejí na středové ose tři velké obrazy s výjevem věnovanými Panně Marii. V centru klenby je situován nejrozsáhlejší malovaný výjev *Nanebevzetí Panny Marie* [obr. 7]. Výjev má obdélníkový tvar s oblými rohy a několika výstupky po obvodu. Je umístěn do profilovaného bílého rámu se dvěma okrovými pásky, které mají pravděpodobně imitovat zlacení.

⁹ OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila: *Klokoty: poutní místo*. Klokoty: Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, 2013.

Rám obrazu je nesen šesticí štukových andílků. Směrem ke kruchtě se nachází o něco menší oválný výjev *Navštívení Panny Marie* [obr. 14] a směrem ke kněžišti oválný výjev *Zvěstování Panně Marii* [obr. 17]. Oba obrazy lemuje rám z listů a vnější okrový pásek. Na vrchní a spodní straně těchto rámců jsou umístěny velké plastické akantové listy, z nichž vystupují stuhly a festony, které dotvářejí obdélníkovou kompozici obrazu. Pohledové natočení výjevu *Navštívení Panny Marie* je opačné než v případě centrálního a východního výjevu a vyobrazené postavy tak směřují hlavami k presbytáři.

Na severní a jižní straně stropu je umístěno šest menších malovaných figurálních výjevů ve štukových rámech tvořených rostlinným akantovým dekorem a vrcholovým maskaronem sestávajícím rovněž z akantových listů [obr. 22–33]. Pod každým z těchto menších výjevů se nachází doprovodná textové pole s úryvky veršů z Bible, vztahujících se tematicky ke kultu Panny Marie. Popsaná zrcadla jsou doplněna ještě o jedno, které je umístěno na centrální ose stropu, v blízkosti vítězného oblouku, oddělujícího prostor lodi od kněžiště. Jedná se o nejmenší zrcadlo a je na něm zobrazen erb města Tábora [obr. 35]. Erb je rovněž umístěn ve štukovém rámu z akantových rozvilin. Nad vrcholem erbu se nachází plastická štuková koruna a po stranách dvojice štukových andílků.

Mezi jednotlivými obrazy se vine vegetabilní motiv akantu a festony s ovocem, květinami a různě tvarovanými stuhami. Plochy mezi štuky jsou nyní provedeny v tlumené růžové barevnosti, aktivní prvky architektury, dekorativní motivy i figurativní plastická výzdoba jsou provedeny v bílé barvě. Tmavší růžovou barvu nacházíme na pozadí vlysu korunní římsy. Stěny jsou pojednány světlou okrovo-oranžovou barvou.

3.3.2 Stručná historie lodi kostela

Dle literárních pramenů měla barokní podoba hlavní lodi kostela vzniknout v roce 1703,¹⁰ tedy dva roky po zahájení rozsáhlé přestavby celého poutního areálu.¹¹ Tomuto vročení přibližně odpovídá i datace 1702, jež je zachycena na archivní fotografii z konce 19. století v těsné blízkosti zrcadla s malovaným erbem města Tábora [obr. 2]. Je však otázkou, zda rok 1702 odkazuje na dokončení malířské a štukové výzdoby stropu, nebo pouze upomíná dobu výstavby lodi kostela. V případě malířské a štukové výzdoby interiéru na stěnách lodi je více než pravděpodobné, že byla dokončena až o několik let později. Na štukové plastice piety, umístěné nad vítězným obloukem oddělujícím loď od prostoru presbyteria, byla při odkryvu druhotných nátěrů odhalena datace 1708.¹² Tato datace se vztahuje k době dokončení prostoru presbytáře a odpovídá údajům uváděným v literatuře.¹³ Ještě pozdější dobu

¹⁰ OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila: *Klokoty: poutní místo*. Klokoty: Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, 2013, s. 13.

¹¹ Barokní poutní areál postupně vznikl v letech 1701-1746.

¹² Tato datace byla objevena v roce 2017 v rámci restaurování štukové výzdoby v prostoru lodi kostela.

¹³ OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila: *Klokoty: poutní místo*. Klokoty: Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, 2013, s. 43.

vzniku lze předpokládat u štukové výzdoby nad vítěznými oblouky při vstupech do bočních kaplí sv. Václava a sv. Josefa. Kaple sv. Václava byla k hlavní lodi kostela přistavěna až roku 1712, kaple sv. Josefa ještě o dva roky později.

Do roku 1892 se v lodi kostela nacházel původní barokní strop. Ten se však kvůli častým závadám střešního oplechování a následnému zatékání do krovů nacházel ve velmi špatném technickém stavu. V některých částech stropu docházelo dokonce k odpadávání částí štukové výzdoby a hrozilo jeho zřícení. Jak již bylo výše zmíněno, pro havarijní stav byl strop v roce 1892 stržen a nahrazen novým. Ten sice využíval výtvarných prostředků¹⁴ své doby, co se týče témat a kompozic štukatur i malířské výzdoby, nicméně zcela respektoval koncepci původní. Z historických snímků z archivu fotografického ateliéru Šechtl a Voseček [obr. 1–3] je zřejmé, že autoři nových štukatur i maleb kostel před stržením starého stropu navštívili a zaničující výzdobu s větší, či menší mírou preciznosti zdokumentovali, aby bylo možné provést její rekonstrukci.

Nově vytvořený strop byl proveden ze sádry. Jeho základem jsou sádrové panely s odlitky reliéfní výzdoby, které byly s největší pravděpodobností připraveny předem ve štukatérském ateliéru a na místě byly již jen připevněny k podbití stropu s rákosovým roštem. Některé, především ploché části stropu, byly v sádrové omítce doplněny až na stropu. Nástrovní malby na sádrový podklad provedl v roce 1892 akademický malíř Vojtěch Bartoněk.¹⁵ Jeho signaturu je možné nalézt ve spodní části výjevu Navštívení Panny Marie v blízkosti varhan [obr. 45]. Signatura ale podle srovnání není zřejmě originálem, ale obtažením pocházejícím z jednoho z restaurátorských zákroků. Autora štukové výzdoby se zatím nepodařilo v historických zdrojích dohledat.

Na stěnách lodi kostela se dochovala původní barokní štuková výzdoba. Její podoba je však do značné míry ovlivněna pozdějšími úpravami.

3.3.3 Předchozí známé restaurátorské zásahy a úpravy v lodi kostela

Nový strop prošel v průběhu 20. století minimálně dvěma opravami. V případě starší barokní výzdoby na stěnách lodi lze předpokládat větší počet zásahů. Pro tyto úpravy se však nepodařilo dohledat historické prameny, jež by je mohly potvrdit. První zásah, doložený historickým novinovým článkem z roku 1932,¹⁶ proběhl již ve 30. letech 20. století před oslavami třisetletého výročí přenesení obrazu Panny Marie Klokotské z Tábora do Klokot. Dle dobového zdroje byl restaurován celý interiér kostela i jeho inventář. Vedení zásahu je v článku připisováno tehdejšímu církevnímu umělci Jaroslavu Panthaleonu Majorovi.

¹⁴ Výrazových i materiálových.

¹⁵ Více se autorovi nástrovních maleb a jeho dílu věnuje ve své bakalářské práci Oldřiška Horáková. HORÁKOVÁ, Oldřiška: *Restaurování dvou malovaných výjevů na stropu lodi a na severní oratoři kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech*. Bakalářská práce. FR UPCE. Vedoucí práce Mgr. art. Jan Vojtěchovský. Litomyšl, 2017, s. 23-27.

¹⁶ *Z alba našich mariánských svatyň: Klokoty u Tábora - starobylá svatyně mariánská*. 1932, Periodikum nedohledáno. číslo 22., s. 4. (sken novinového výstřížku byl poskytnut soukromým badatelem Josefem Klazarem)

Další zásah, který dokládá především ústní podání pamětníků, proběhl v 70. letech 20. století.¹⁷ Písemné zmínky o zásahu v polovině 70. let sice existují, ale nepodávají zcela jednoznačná svědectví. Pamětní list klokotského kaplana Aloise Matulíka z roku 1971,¹⁸ který byl uložen do makovice věže nad presbytářem kostela, obsahuje pouze zmínky o klempířských pracích, které byly nezbytné pro záchranu chátrajícího objektu a restaurování oltáře v presbytáři. Ze znění textu lze však také vytušit, že byly v plánu i opravy interiéru kostela. Tomu odpovídá i svědectví pamětníků, podle kterých měly provedené práce zahrnovat i restaurování maleb a štuků. V Kronice klokotského kostela¹⁹ se k tomuto vztahuje následující zápis: „*Za p. Matulíka byl malován vnitřek kostela a restaurovány stropní malby pracovníky chrámového družstva v Pelhřimově*²⁰ (začalo se v presbytáři).“ Lze tedy předpokládat, že v této době nebyl restaurován jen presbytář, ale i nástěnné malby v jiných částech kostela, tedy i lodi.

V 90. letech 20. století byla zahájena obnova klokotského poutního areálu z prostředků *Programu záchrany architektonického dědictví (PZAD)* při Ministerstvu kultury České republiky. Postupně byly opraveny vnější i vnitřní omítky, střechy kostela i kaplí a částečně i interiéry.²¹ S obnovou se od roku 2012 postupuje soustavně i v interiéru kostela. Poslední restaurátorské zásahy na nástěnných malbách a štukové výzdobě proběhly v prostorách presbyteria, jižní oratoře a kaple sv. Josefa a sv. Václava v letech 2012–2016.

3.3.4 Popis nástěnných maleb

Nástropní malby

Malířská výzdoba stropu se zaměřuje na mariánskou tematiku a vrcholí v centrálním výjevu *Nanebevzetí Panny Marie*, který odpovídá zasvěcení chrámu. Další dva z hlavních výjevů se zabývají dvěma teologicky zdůrazňovanými a nejčastěji zobrazovanými scénami ze života Panny Marie – *Navštívením* a *Zvěstováním*. Dále se na stropě nachází šest menších figurálních výjevů, které pod sebou nesou nápisová pole s písmem černé barvy na světle šedém podkladu. Jedná se o verše z Bible, konkrétně z Knihy žalmů, jež popisují touhu Panny Marie po setkání s Bohem a zároveň zdůrazňují její význam pro spásu člověka. Malby nad nápisovými poli měly s největší pravděpodobností dle původního barokního konceptu ilustrovat konkrétní verše z Bible a měly tak rozšiřovat mariánskou ikonografii, která vrcholí vyslyšením touhy Panny Marie a jejím nanebevzetím. Při porovnání současného stavu s historickými fotografiemi z archivu

¹⁷ Dle ústního podání pamětníků.

¹⁸ MATULÍK, Alois: Pamětní text, uložený v makovici ve věži nad presbytářem klokotského kostela. 31. srpna 1971.

¹⁹ RYTÍŘ, František: *Kronika klokotského kostela*. Kronika psána od roku 2006, uložena u autora.

²⁰ *Chrámové družstvo Pelhřimov* v této době již neexistovalo, pouze jeho nástupce *Jihočeský podnik pro údržbu památek, Tábor s. p.* Podle pamětníků se tak mohlo jednat o bývalé pracovníky družstva, kteří zásah prováděli bez náležitých oficiálních pověření tehdejšího duchovního správce p. Aloise Matulíka.

²¹ OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila: *Klokoty: poutní místo*. Klokoty: Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, 2013, s. 18.

ateliéru Štechla a Voseček je však patrné, že po rekonstrukci stropu v roce 1892 byla zaměněna většina původně ženských postav Panny Marie za mužské, případně andělské, a došlo tak částečné desinterpretaci původního ikonografického konceptu.²²

Jednotlivé nástropní výjevy byly pro usnadnění orientace označeny písmeny K1 – K9. Jejich rozmístění je zaneseno v grafickém zákresu [obr. 141] v kapitole 9 *Grafická dokumentace*.

Výjev K1 – Nanebevzetí Panny Marie

Hlavním motivem nástropní výzdoby je centrální malba *Nanebevzetí Panny Marie* [obr. 7], která se zároveň vztahuje k zasvěcení kostela. V centru výjevu se nachází postava Panny Marie oděná do červeného šatu s modrým pláštěm, vznášející se v oblacích s rukama rozpaženými v gestu odevzdání se. Kolem Panny Marie jsou rozmístěni tři andělé doprovázející ji na cestě do nebe. V horní části výjevu je zobrazena božská trojice – Ježíš Kristus, Bůh Otec a holubice Ducha Svatého, od níž je vržen kužel světla mezi mraky směrem k Panně Marii. Celý výjev se odehrává na pozadí oblohy s oblaky a je doprovázen andělskými dětmi nesoucími vavřínové věnce a okřídlenými andělskými hlavičkami.

Na historické fotografii z archivu Šechtl a Voseček [obr. 1], pořízené zřejmě těsně před stržením stropu v roce 1892, je patrné, že původní barokní kompozice výjevu je téměř totožná se současnou. Postavy Ježíše Krista, Boha Otce a Ducha svatého, stejně jako tři andělů doprovázejících Pannu Marii, nalézáme na obou malbách. Pouze andělci poletující v okolí ústředního motivu nesou kromě vavřínových věnců i další atributy Panny Marie, jakými jsou kytice lilí, květinový věneček, apod. Celá kompozice působí oproti současné přehuštěnějším dojmem, a to především kvůli přítomnosti rostlinných festonů, jež podpírá množství poletujících andělských dětí.

Výjev K2 – Zvěstování Panně Marii

Na výjevu *Zvěstování Panny Marie* [obr. 14] je zobrazena klečící Panna Marie u pulpitu. Je oblečena do tmavě modrých šatů a světle okrového pláště, vlasy jí pokrývá růžový šátek. Zprava k ní na oblaku sestupuje archanděl Gabriel držící ve skřížených rukou na prsou lilii. Na sobě má světle červené roucho a okrový pléd, které jsou vzhledem k jeho pohybu výrazněji zvlněny. Nad ústřední dvojicí se nachází další čtyři postavy. Nad Pannou Marii je to půlfigura anděla v zeleném rouchu, nad ním dvojice sedících andělů v červeném a modrém rouchu a ve vrcholu kompozice pak Bůh Otec znázorněný jako starý muž s bílými vlasy a vousy, jenž je oblečen do fialovorůžového roucha a žlutého pláště. Bůh Otec drží v levé ruce kouli, symbol Země, pravou ruku má pozvednutou v kynoucím gestu s dlaní otočenou vzhůru. Ve střední části

²² Více se ikonografií jednotlivých výjevů zabývá ve své bakalářské práci Josef Mathes. MATHES, Josef: *Restaurování dvou malovaných výjevů na stropu lodi a na severní oratoři kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokootech*. Bakalářská práce. FR UPCE. Vedoucí práce Mgr. art. Jan Vojtěchovský. Litomyšl, 2017.

výjevu se vznáší holubice Duchu svatého, od níž směřuje dolů paprsek světla až ke knize ležící na desce pulpitu, u kterého klečí Panna Marie. Dalšími, drobnějšími prvky jsou hlavička putto s křídly letící nad Duchem Svatým a stolička umístěná v levém spodním rohu.

Z malby není možné s jistotou určit, zda se jedná o výjev odehrávající se v interiéru nebo exteriéru. Scéna je zasazena do jednoduchého pozadí, rozděleného v půlce bílou linkou, která tvoří hranici mezi šedým nebeským pozadím s oblaky a spodní plochou okrové barvy, pravděpodobně reprezentující místnost, nebo venkovní zídku.

Na dohledané historické fotografii z archivu Šechtl a Voseček [obr. 2] měla barokní podoba výjevu téměř shodnou kompozici s jeho současným provedením. Na rozdíl od novodobějšího pojetí z konce 19. století se však na barokním výjevu objevuje více postav (konkrétně dva další andělé) a detailů, kterými jsou například hudební nástroje v rukou sedících andělů. Baroknímu zobrazování odpovídá i styl obličejů a drapérií, podobně jako tvar stoličky umístěné nalevo od Panny Marie, jež je v dnešní verzi pojednána jako židle. Kniha ležící na pulpitu byla na rozdíl od současné malby otevřená.

Výjev K3 – Navštívení Panny Marie

Výjev *Navštívení* [obr. 17] zobrazuje setkání Panny Marie s její blízkou příbuznou, sv. Alžbětou, která, stejně jako Marie, zázračně počala, protože již byla v pokročilém věku a byla považována za neplodnou. V centru kompozice je zobrazena Alžběta držící ruku přicházející Panny Marie a vítající ji mírným pokleknutím. Po stranách se nachází další dvě mužské postavy. Na levé straně za Alžbětou stojí její muž Zachariáš, zprava přichází sv. Josef, jenž se při chůzi opírá o dlouhou hůl. Ve vrcholu výjevu, nad postavami Alžběty a Marie jsou zobrazeni anděl, putto s vavřínovým věncem a tři okřídlené hlavy andělů. Celý výjev se odehrává v neurčité krajině. Na levé straně, za postavou Zachariáše, se nachází část stavby, jež zřejmě představuje vchod do domu Zachariáše a Alžběty.

Výjev K4

Výjev zobrazuje kráčejícího muže v bílém rouchu s přehozeným červeným pláštěm přes pravé rameno, který se setkává s andělem, jenž je oděn do modrých šatů sahajících ke kolenům [obr. 22]. Podle výmluvného gesta můžeme usuzovat, že anděl k muži hovoří. Mužská postava drží v jedné ruce korunu (dříve snad trnovou) a druhou ruku si pokládá na hrud. Scéna se odehrává ve zjednodušené krajině s nízko položeným horizontem. Na levé straně malby jsou zobrazeny zelené keře a stromy. Na pravé straně se při okraji výjevu nachází skála a před ní se tyčí vysoká rostlina slunečnice. Slunečnice patří mezi „rostlinstvo Mariino“ jako symbol oddanosti a duše, která stále otáčí svůj květ ke slunci a bohu, i když je slunce zakryto. Na pozadí jsou zobrazeny siluety kopců, nad nimiž plují šedá oblaka. Mezi mraky vystupuje slunce vyzařující světlo směrem ke slunečnici. Celá scéna byla zjevně v minulosti velmi výrazně přemalována, takže dnes působí značně potměnělým dojmem, což je vzhledem k tématu paradoxní.

Z historické fotografie z archivu ateliéru Šechtl a Voseček [viz obr. 02] zachycující původní barokní strop je patrné, že při rekonstrukci došlo k záměně postavy, se kterou anděl hovoří. Původně se jednalo o ženskou postavu (s největší pravděpodobností Pannu Marii), ta však byla nahrazena postavou mužskou, podle (trnové) koruny a bílo-červeného roucha zřejmě postavou Ježíše Krista. Pod výjevem se nachází textové pole ve znění: „*Ja negmilegssymu mému ale mne obroczení jeho Cant 11. v. 7.*“

Výjev K5

Jedná se o kompozici se dvěma figurami v jednoduše pojednané krajině bez větších detailů, pouze se dvěma plány – popředí a pozadí [obr. 24]. Na levé straně výjevu se nachází postava anděla hledícího směrem k příjíždějícímu rytíři na hnědém koni. Pravá ruka anděla spočívá na jeho hrudi a levá ruka je volně pozvednutá dopředu směrem k rytíři. Anděl má modrošedá křídla a je oděn do růžových šatů. Jezdecká postava rytíře drží v levé ruce opratě a v pravé, zdvižené ruce větvičku. Je oděna do červenohnědých kamaší a plátové zbroje s připnutým povlávajícím šedým pláštěm. Na hlavě má nasazenou přilbu a kolem pasu má na opasku připnutý meč.

Při porovnání s historickou fotografií z archivu ateliéru Šechtl a Voseček [obr. 1] bylo zjištěno, že při obnově stropu na konci 19. stol. došlo u výjevu k dezinterpretaci jeho motivu. Na původní barokní malbě byla zobrazena pravděpodobně ženská postava (zřejmě Panna Marie) jedoucí na jelenovi a držící se jeho parohů. Po obnově stropu byl motiv změněn na mužskou postavu ve zbroji jedoucí na koni. Místo parohů drží postava v ruce větvičku obdobného tvaru. Původnímu motivu výjevu odpovídá také textové pole nacházející se pod výjevem se zněním: „*Jako gelen dychtí po wodě tak touží duže má po tobě.*“

Výjev K6

Výjev je zasazen do potmělé krajiny s tmavě hnědou až fialovou půdou, několika keři či stromy a světle zeleným kamenem, na kterém stojí anděl se sepjatýma rukama [obr. 26]. Anděl má světlé vlasy, roztažená křídla narůžovělého odstínu a je oděn do světle modrých šatů. Má předkročenou pravou nohu a pohlíží směrem k druhé postavě anděla, jež se nachází v levé části kompozice. Druhý anděl má světlé krátké vlasy, rovněž roztažená křídla fialové barvy a sepjaté ruce. Je oděn do červeného šatu a spodní polovinu těla má skrytou za oblaky. Oblaka mají tmavou, hnědošedou barevnost a rozprostírají se v pruhu napříč celou oblohou, jež je pojednána tmavě šedou barvou.

Je velmi pravděpodobné, že postava stojící na kameni měla v původní barokní verzi představovat nikoliv anděla, ale Pannu Marii, která se obrací k Bohu s povzdechnutím, zachyceném v textovém poli pod výjevem: „*Kdož mi dá kržídla gako holubiczy a odletím y odpocínu. Žalm 54.n.7.*“

Výjev K7

Na výjevu je zachycena postava sedící na kameni či vrcholu kopce [obr. 28]. V pozadí se nachází tmavší šedé nebe s tmavým půlkruhem oblak. Tento půlkruh je svým vrcholem směřován dolů. Uprostřed tohoto půlkruhu, u horního okraje výjevu, je zobrazen menší světlý kruh (snad představující slunce), uvnitř nějž se vznáší anděl s rozevřenou náručí. Ten je oděn v červené roucho. Dříve zmíněná ústřední postava, sedící v popředí na kameni, má toužebně nataženou levou ruku směrem k nebesům. Je oděna v tmavě červených a fialových šatech a přes rameno má přehozen bílý plášť, jenž částečně povlává ve větru.

Pod výjevem se nachází textové pole, ve kterém je text následujícího znění: „*Kohožto mám na nebi? a po kerémž gsem žádala na zemi. Žalm 72.v.25.*“ V původní barokní podobě měl tento výjev zřejmě opět odkazovat k Panně Marii. Na historických snímcích barokního stropu z archivu ateliéru Šechtl a Voseček [obr. 2] je více patrné, že postava (snad Panna Marie) má sedět na zeměkouli a vzhlížet k nebesům.

Výjev K8

Scéna se odehrává v jednoduché krajině, kde je zachyceno několik křovisek a stromů [obr. 30]. V levé polovině výjevu se nachází zezadu zobrazená stojící ženská postava ve žluté sukni, modré haleně a bílém šálu, která hledí k nebi a má pozvednuté paže. Na obloze jsou namalována oblaka seskupená do dvou oblouků. Na jejich vrcholu se objevuje postava andílka se svatozáří, jenž je z části skryt za oblakem. Je oděn do světle červeného šatu a jeho křídla jsou provedena ve světle fialových tónech. V nápisovém poli pod výjevem se nachází verš: "*Kdy již prziжду a ukáži se przed tváří boží. Psalm 41.v.3.*"

Výjev K9

Poslední výjev, který je součástí popisovaného cyklu, se odehrává v zelené krajině s porostem [obr. 32]. Na levé straně je zobrazen vrch se stavbou podobnou klokoetskému poutnímu areálu. Na pravé straně je zachycena klečící postava muže (pravděpodobně řeholníka) s roztaženýma rukama, snad ve výrazu odevzdanosti. Tato mužská postava, zobrazená napůl z boku a napůl zezadu, je oděna do hnědého mnišského roucha a okolo krku má omotaný bílý vlající šál. Na tmavém nebi je namalován oblouk sestávající z oblaků, v nichž se objevuje malá postava anděla ve světelném kruhu, jenž může představovat slunce. Na nápisovém poli pod výjevem se nachází verš: "*Jak milí jsou Stánové twogi Hospodine mocností. Žalm 3.7.*"

Erb města Tábor

Na centrální ose stropu, v blízkosti vítězného oblouku oddělujícího prostor lodi od kněžiště, je provedena malba erbu města Tábora [obr. 35]. Na zlatém pozadí erbu jsou zobrazeny dvě věže v nárožní perspektivě s valbovou střechou. Věže jsou spojeny zdí s bránou a visutou mříží. Nad věžemi je zachycen motiv dvouhlavého černého orla s diadémy. Na prsním štítku má vyobrazeného červeného dvouocasého lva na horizontálně děleném pozadí s modrými a bílými pruhy.

Erby na čelní stěně vítězného oblouku

Erb nad oltářem sv. Barbory

Dřevěný boční oltář sv. Barbory je umístěn po levé straně vítězného oblouku, jež odděluje loď kostela od presbytáře. Popisovaná malba erbu [obr. 36], zasazená do štukové kartuše, se nachází nad tímto oltářem, konkrétně v levém horní rohu čelní stěny vítězného oblouku. Znak má připomínat donátorský rod oltáře – Deymy ze Stříteže.

Malba znázorňuje tvarem barokní štít nesený dvěma štítonoši, pravděpodobně chrty. V červeném poli na zeleném trojvrší je zobrazena korunovaná stříbrná husa. Na štítu je zachycena hodnostní koruna s devíti perlami, což znamená, že jde o korunu hraběcí. Nad korunou je zřejmě namalována korunovaná stříbrná přilba a v jejím okolí červená přikryvadla. Ta však lze jen tušit z deformovaných tvarů, které nepřipomínají žádné známé heraldické elementy. Nad samotnou malbou je nápis opisující deformovaný půlkruh: „Victoria Graefinn Von Deym“.

Podle charakteristických rysů zobrazeného znaku a doprovodného nápisu lze erb připisovat hraběnce Viktorii Deymové ze Stříteže. V podobě znaku však bylo odhaleno několik nesrovnalostí.²³ Místo trojvrší je ve znaku rodu Deymů ze Stříteže zobrazován obvykle jednoduchý pahorek, přikryvadla by měla být nikoliv pouze červená, ale červeno-stříbrná (červená nahoře, stříbrná dole) a perly na koruně by měly mít stříbrnou barvu.

Při studiu historických fotografií z archivu Šechtl a Voseček se některé nesrovnalosti objasnily. Ukázalo se, že kvůli nízké kvalitě přemalby provedené s největší pravděpodobností v 70. letech 20. stol. a vymalování stěn lodi současným okrovo-oranžovým nátěrem (cca pře 10 lety) došlo k výrazným tvarovým a barevným deformacím jednotlivých částí znaku. Dříve bílí (heraldicky stříbrní) štítonoši a rámování štítu byly přemalovány stříbrnou barvou. Perly hodnostní koruny byly před přemalbou rovněž provedeny správně, tedy v bílé barvě (heraldicky stříbrné). Dnes již téměř nerozpoznatelná přikryvadla byla před přemalbou jasně čitelná a měla červeno-bílou (heraldicky stříbrnou) barevnost.

²³ Na základě konzultace s heraldikem PhDr. Milanem Michaelem Bubnem, Ph.D.

Starší fotografie však dokládá, že výše popsané pojednání erbu je rovněž přemalbou, pravděpodobně provedenou ve 30. letech 20. stol. při opravě vedené Jaroslavem Panthaleonem Majorem. Před jeho zásahem se v pozadí kartuše nacházela místo nápisu „Victoria Graefinn Von Deym“ datace 1772 a pod znakem byla umístěna drobná nápisová páska. Její text však není možné kvůli nízkému rozlišení fotografie identifikovat.

Erb nad oltářem sv. Doroty

Oltář sv. Doroty se nachází na pravé straně vítězného oblouku. Kartuš s popisovaným erbem [obr. 38] je umístěná v pravém horním rohu čelní stěny vítězného oblouku. Podle literatury znak náleží Janu Nádhernému z Borotína,²⁴ jednomu z donátorů opravy kostela v roce 1892.²⁵

Jedná se o modro-červeně čtvrcený štít. V prvním poli se nachází stříbrné trojvrší, jehož střední vrchol vybíhá do hrotu. Ve druhém a třetím poli nalézáme stříbrné, třikrát prolomené břevno ve tvaru písmene *M*. Ve čtvrtém poli je zobrazen stříbrný dvouocasý lev. Na štítu se nachází hodnostní koruna svobodných pánů se sedmi stříbrnými perlami. Na ní jsou tři korunované turnajské přilby, přičemž střední, s neidentifikovatelnými přikryvadly, nese černou orlici. Pravá, se stříbrnými přikryvadly, nese vyrůstajícího stříbrného dvouocasého lva. Levá, s pokryvadly červeno-stříbrnými, má jako klenot červené křídlo se stříbrným, třikrát zalomeným břevnem ve tvaru písmene *M*. Štitonoši jsou dva zlatí gryfové, stojící na zlaté stuze s černými písmeny devisy „*SEMPER IDEN*.“

Opět se ve zobrazené podobě erbu nachází několik nepřesností.²⁶ Jedná se především o chybu v latinském nápisu, jehož znění nemá být „*SEMPER IDEN*“, ale „*SEMPER IDEM*.“ Dále pak o správnou barevnost přikryvadel, která by měla být v případě střední přilby vpravo modro-stříbrná, vlevo červeno-stříbrná a u pravé přilby nikoliv pouze stříbrná, ale modro-stříbrná. Z historických fotografií z archivu Šechtl a Voseček je patrné, že erb získal tuto podobu již ve 30. letech 20. stol. při opravě vedené Jaroslavem Panthaleonem Majorem. Pozdější přemalba ze 70. let posunula pouze barevnost některých detailů, např. přikryvadel pravé přilby nebo olemování prolomených břevna a trojvrší.

Důležitá je však starší fotografie z období mezi rokem 1892 a 30. léty 20. století, kde je zachycena zcela jiná podoba erbu, přisuzovaná²⁷ Ludvíku Karlovi rytíři Nádhernému.²⁸ Základem erbu Ludvíka Karla rytíře Nádherného je opět čtvrcený štít. V prvním zlatém poli (na snímku však spíše bílé, neboli stříbrné) by měl být vpřed otočený horník, který drží v pravici kladívko a mlátek, v levici pak důlní kahan. Druhé a třetí pole má být červené s třikrát zalomeným stříbrným břevnem ve tvaru písmene *M*. Ve čtvrtém, modrém poli se má nacházet stříbrný dvouocasý korunovaný lev. Na snímku je však pole spíše bílé (heraldicky

²⁴ Diplom 2. 6. 1882:

²⁵ OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila: *Klokoty: poutní místo*. Klokoty: Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, 2013.

²⁶ Na základě konzultace s heraldikem PhDr. Milanem Michaelem Bubnem, Ph.D.

²⁷ Heraldikem PhDr. Milanem Michaelem Bubnem, Ph.D.

²⁸ Diplom 8. 9. 1865.

stříbrné) s jinou figurou. Na erbu mají dále spočívat dvě korunované turnajské přilby, pravá s černo-zlatými krydly a černou orlicí v klenotu, levá s přikryvadly červeno-stříbrnými, která má jako klenot červené orlí křídlo se stříbrným třikrát zalomeným břevnem ve tvaru písmene *M*. Na snímku se však jeví obě přikryvadla červeno-bíla (tedy stříbrná). Pod štítem má být na zlaté stuze černými písmeny napsáno rodové heslo „*SEMPER IDEM*.“ Tak je tomu i na historické fotografii, kde je v pozadí malby uveden i letopočet 1874.

Alianční znaky nad bočními kaplemi

Alianční znak eggenbersko-schwarzenberský

Alianční eggenbersko-schwarzenberský znak [obr. 40] se nachází nad vstupem do kaple sv. Václava, jakožto upomínka na Jana Kristiána Eggenberga (1641-1710) a jeho manželku Marii Ernestinu z Eggenbergu rozenou hraběnku ze Schwarzenbergu (1649-1719), jež finančně podpořili přestavbu kostela a vznik kaple v roce 1712.²⁹ Alianční znak je proveden plasticky ve štuku. Tvoří jej dvě kartuše zakončené nahoře a dole rolwerky. Kartuš po stranách přidržují dvě štukové plastiky putti. V heraldicky pravé kartuši je v malbě proveden erb rodu Eggenbergů, v levé erb Schwarzenbergů. Oba znaky sdílejí ve štuku provedenou polychromovanou knížecí korunu. Celá kompozice je propojena v celek pomocí několika akantových rozvilin.

Základ zobrazeného eggenberského erbu tvoří dělený a dvakrát polcený štít se srdečním štítkem, v němž se nachází trojice krkavců nesoucí zlatou korunku. V prvním, stříbrno-zlatém poli je zobrazena pětice rožmburských červených růží,³⁰ ve druhém, zlato-modrém poli stříbrná kotva.³¹ Dále ve znaku nalezáme dvě stříbrné orlice, a to na třetím červeném poli³² a čtvrtém stříbrno-červeném poli.³³ V pátém, modrém poli se nachází zlatá kotva³⁴ a v posledním, zlatém poli stříbrné kolo.³⁵ Některé použité tinktury neodpovídají správné barevnosti erbu. První pole by mělo být stříbrné (nikoliv stříbrno-zlaté) a čtvrté pole by mělo mít modro-červenou barevnost (ne stříbrno-červenou) rozdělenou polcením, ne dělením.

V případě schwarzenberského erbu se jedná o čtvrcený štít, v jehož prvním a čtvrtém poli je zobrazen krkavec klovající do hlavy poraženého Turka. Druhé a třetí pole je tvořeno modrými a stříbrnými kůly. Některé kůly jsou zdobeny jednoduchým rostlinným dekorem, což není obvyklé a zřejmě se jedná o invenci autora malby. Oba znaky jsou orámovány okrovým páskem, imitujícím pravděpodobně zlacení.

²⁹ OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila: *Klokoty: poutní místo*. Klokoty: Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, 2013, s. 28.

³⁰ Symbol panství krumlovského, které Eggenberkové získali roku 1622.

³¹ Symbol panství Gradiška.

³² Symbol panství Aquilea.

³³ Symbol panství Postojna.

³⁴ Symbol panství Ptuj.

³⁵ Symbol panství Radgona.

Alianční znak rodu Lobkoviců

Nad římsou vítězného oblouku, při vstupu do kaple sv. Josefa, se nachází ve štuku provedený alianční znak rodu Lobkoviců [obr. 41]. Stejně jako výše popsany eggenbersko-schwarzenberský znak je tvořen dvěma kartušemi s rolwerky a malbami erbů, polychromovanou knížecí korunou, dvojicí putti a několika akantovými rozvilinami. Pravý erb náleží Filipu Hyacintovi z Lobkovic (1680–1734) knížeti na Roudnici, Bílině, Střekově a Chlumci, levý pak jeho manželce Eleonoře Kateřině z bílinské větve Lobkoviců (1685–1720). Právě z finančních darů těchto manželů byla vystavěna a vyzdobena kaple sv. Josefa v roce 1714.³⁶

Filip Hyacint z Lobkovic užíval knížecí podobu znaku, která se ustálila roku 1651. Jedná s o polcený a dvakrát dělený štít se srdečním štítkem, v němž je zobrazen znak rodu Lobkoviců ve formě, než byl rod povýšen do panského stavu (roku 1495). Ten by měl představovat čtvrcený štít, kde se střídá stříbrné pole s červenou hlavou se stříbrným polem s kosmo položenou orlicí rodu pánů ze Žerotína. V případě zobrazeného znaku má srdeční štítek podobu dvakrát děleného a jednou polceného štítu, kde první a čtvrté pole je červené, třetí a šesté pole stříbrné (pro okrasu je doplněno damaskování v podobě vegetabilního ornamentu) a ve druhém a pátém poli jsou žerotínské, kosmo poležené orlice. Šest hlavních polí štítu představuje jednotlivá knížectví a různá důstojenství. V prvním zlatém poli je pernštejská zubří hlava; ve druhém červeném poli zaháňský anděl; třetí pole představuje hrabství Sternstein (tři pahorky se třemi hvězdami na modrém poli); čtvrté pole je modré se zlatým lvem; páté zlaté pole se třemi černými kůly představuje říšskou knížecí hodnost a v posledním zlatém poli je hlohovská orlice.³⁷

Erb manželky, Eleonory Kateřiny z bílinské větve Lobkoviců, odpovídá původnímu znaku Lobkoviců před povýšením do panského stavu (viz popis výše).³⁸ Stejně jako v případě eggenbersko-schwarzenberského znaku, jsou obě kartuše s malovanými erby orámovány okrovým páskem, imitujícím pravděpodobně zlacení.

3.3.5 Předlohy a analogie

Nástrovní figurální malby

V rámci hledání předloh a analogií pro nástrovní figurální výjevy představovaly nejcennější zdroje informací historické fotografie interiéru kostela z doby po nahrazení původního barokního stropu novým (1892), stejně jako jiné autorovy realizace. K těm můžeme řadit především výmalbu stropu kostela

³⁶ OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila: *Klokoty: poutní místo*. Klokoty: Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, 2013, s. 35.

³⁷ S popisem a výkladem erbu napomohl heraldik Ing. Mgr. Jan Oulík.

³⁸ Na základě konzultace s heraldikem Ing. Mgr. Janem Oulíkem.

Nanebevzetí Panny Marie v Klecanech, která je o pouhý rok mladší než malby v Klokotech (1893). Stejně tak ale byly důležité i fotografie původního barokního stropu pořízené zřejmě bezprostředně před jeho stržením v roce 1892.

Co se týče srovnání s klecanskými malbami, centrální výjevy mají v obou kostelech velmi podobnou kompozici i malířské provedení. Klecanské malby navíc vykazují i podobnosti jednotlivých figur, a to především u centrálního výjevu [obr. 110]. V některých figurách je možné spatřit analogie i pro zbylé dva výjevy na centrální ose stropu. Pro šest menších výjevů, rozmístěných na dvou postranních osách, mnoho shod s klecanskými malbami naopak nenajdeme. Zdroje informací o původních kompozicích tak můžeme hledat pouze na historických fotografiích, z nichž ne všechny však zachycují výjevy po jejich rekonstrukci z roku 1892. Přestože pocházejí některé fotografie z doby před stržením barokního stropu, můžeme alespoň pracovat s původními kompozicemi a zněními nápisových polí, která byla dle všeho v rekonstrukci s větším, či menším pochopením opakována. Tato opakování jsou však částečně poznamenána záměnou většiny původně ženských postav Panny Marie za mužské, případně andělské.³⁹ Pro původní barokní kompozice maleb se také žádné předlohy a analogie nepodařilo dohledat. Šlo nejspíše o volnou ilustraci veršů z biblické Knihy žalmů v souvisejících textových polích.

Z historických fotografií interiéru kostela z doby před stržením stropu i po provedení nového [obr. 1–3] je patrné, že výjevy byly v původní barokní podobě i v rámci Bartoňkovy rekonstrukce podstatně světlejší, především v partiích pozadí, tedy v obloze a oblacích. Světlejší barevnost mají i nástěnné malby stejného autora ve výše zmíněném kostele v Klecanech. Malby v Klecanech zřejmě dosud neprošly žádným zásadnějším restaurátorským zásahem, který by výrazně pozměnil jejich podobu, proto bylo možné předpokládat, že je jejich světlá barevnost původní. Rovněž je nutné si povšimnout skutečnosti, že u maleb v Klecanech nedošlo, narozdíl od maleb v Klokotech, k takovému znečištění maleb, jež by výrazněji měnilo jejich původní barevné vyznění. Přestože dosud neproběhlo bližší zkoumání klecanských maleb, nabízejí se v zásadě dvě teorie. První je, že klecanský kostel není, narozdíl od Klokot, poutním místem, a tudíž zde nikdy nebyla taková frekvence a intenzita pálení svící, které produkují saze, jež malby znečišťují. Druhou teorií je, že malíř pro mladší malby modifikoval technologii na základě předchozích špatných zkušeností tak, aby nebyly tak lepivé (což se mohlo v konečném důsledku projevit i tak, že jejich povrch saze tak snadno nepřijímal). Nelze samozřejmě vyloučit ani spojení obou popsanych faktorů.

Textová pole

Textová pole pod menšími figurálními výjevy obsahují verše ze Starého zákona. S výjimkou jednoho textového pole (pod výjevem K5) jsou v zrcadlech uvedeny také odkazy na konkrétní knihu, kapitolu i verš Bible. Po provedeném průzkumu různých překladů Bible bylo zjištěno, že se verše v nápisových zrcadlech mnohdy podobají zněním tzv. Svatováclavské Bible, tedy českého katolického překladu Vulgáty ze 17. stol., respektive poč. 18. stol. Vzhledem k rozdílům v prozkoumaných překladech (viz níže), které se od sebe

³⁹ Konkrétně popsáno u popisu jednotlivých výjevů v předchozí kapitole.

liší v různé míře, lze na základě předchozích průzkumů napisových polí k jiných částech kostela předpokládat, že tyto neshody pocházejí částečně již z původních textů (zřejmě se jednalo o přímé překlady z Vulgáty), částečně z nepochopení jejich jazykové struktury a záměrné úpravy v 19. stol. Každopádně je zřejmé, že v roce 1892 byla snaha původní znění barokních nápisů opakovat, nicméně ne vždy se zcela zdařilým výsledkem. K právě popsaným skutečnostem bylo přihlédnuto i v následně tvořené koncepci restaurování, jak bude rozebráno později.

Nápis pod výjevem K3

- originální verš: „*Ja negmilegssymu mému ale mne obroczení geho. Cant 11. v. 7.*“
- Bible Svatováclavská: „*Já milému swému a ke mně obráčenj geho. Cant 7. v. 10*“
- Bible Kralická: „*Já jsem milého svého, a ke mně jest žádost jeho. Píseň písni 7. 10.*“
- ekumenický překlad: „*Já jsem svého milého, on dychtí jen po mně. Píseň písni 7. 11.*“
- Vulgáta: „*Ego dilecto meo et ad me conversio eius. 7. 10.*“

Nápis pod výjevem K4

- originální verš: „*Jako gelen dychtí po wodě tak touží duže má po tobě.*“
- Bible Svatováclavská: „*Jakož žádá gelen k studnicem wod: tak žádá duše má k tobě, Bože. Žalm 41. 2.*“
- Bible Kralická: „*Jakož jelen řve, dychtě po tekutých vodách, tak duše má řve k tobě, ó Bože. Žalm 42. 2.*“
- ekumenický překlad: „*Jako laň dychtí po bystré vodě, tak dychtí duše má po tobě, Bože! Žalm 42. 2.*“
- Vulgáta: „*Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te Deus. Psalm 41. 2.*“

Nápis pod výjevem K6

- originální verš: „*Kdož mi dá kržídla gako holubiczy a odletím y odpočinu. Žalm 54. n. 7.*“
- Bible Svatováclavská: „*Y řekl sem: kdo mi dá křjdlá gako holubicy a poletjm y odpočinu. Žalm 54.7.*“
- Bible Kralická: „*I řekl jsem: Ó bych měl křídla jako holubice, zaletěl bych a poodpočinul. Žalm 55. 7.*“
- ekumenický překlad: „*Pravím: Kéž bych měl křídla jako holubice, uletěl bych, usadil se jinde. Žalm 55. 7.*“
- Vulgáta: „*Et dixi quis dabit mihi pinnas sicut Columbie et volabo et requiescam. Psalm 54. 7.*“

Nápis pod výjevem K7

- originální verš: „*Kohožto mám na nebi? a po kerémž gsem žádala na zemi. Žalm 72. v. 25.*“
- Bible Svatováclavská: „*Nebo co jest mi na nebi a od tebe co sem chtěl na zemi. Žalm 72. 25.*“
- Bible Kralická: „*Kohož bych měl na nebi? A mimo tebe v žádném líbosti nemám na zemi. Žalm 73.25.*“
- ekumenický překlad: „*Koho bych měl na nebesích? A na zemi v níkom kromě tebe nemám zalíbení. Žalm 73. 25.*“
- Vulgáta: „*Quid enim mihi est in caelo et a te quid volui super terram. Psalm 72. 25.*“

Nápis pod výjevem K8

- originální verš: „Kdy giž přizgdu a Ukáži se před twárží boží. P.S. 41. v. 3.“
- Bible Svatováclavská: „Žížnila dusse má k Bohu sylnému žiwému: když přigdu a okáži se před twáří Boží. Žalm 41. 3.“
- Bible Kralická: „Skoro-liž půjdu a ukáží se před obličejem božím? Žalm 42. 3.“
- ekumenický překlad: „Po Bohu žízním, po živém Bohu. Kdy se smím ukázat před Boží tváří? Žalm 42. 3.“
- Vulgáta: „Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum quando veniam et parebo ante faciem Dei. Psalm 41. 3.“

Nápis pod výjevem K9

- originální verš: „Jak milí jsou Stánové twogi Hospodine mocností. Žalm 3. 7.“
- Bible Svatováclavská: „Jak sau milj stanové twoji Pane mocnosti. Žalm 83. 2.“
- Bible Kralická: „Jak jsou milí příbytkové tvoji, Hospodine zástupů! Žalm 84. 2.“
- ekumenický překlad: „Jak je tvůj příbytek milý, Hospodine zástupů! Žalm 84. 2.“
- Vulgáta: „Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Psalm 83. 2.“

3.4 Restaurátorský průzkum

V rámci restaurátorského průzkumu byly nástěnné malby zkoumány především neinvazními metodami: pozorováním v rozptýleném denním světle a v ostrém bočním nasvícení. Barevné vrstvy byly dále prohlíženy při nasvícení zdrojem UV záření. Případná přítomnost dutin byla zjišťována průzkumem poklepem. Z invazivních metod byl realizován sondážní průzkum (v plochách malovaných výjevů, v textových polích i na plastických štukových rámech) a zkoumání odebraných úlomků barevných vrstev v laboratorních podmínkách, zejména pomocí optické a elektronové mikroskopie.

3.4.1 Vizualní průzkum v rozptýleném denním světle

Původní technologie

Nástropní malby

Ačkoli na první pohled působily nástropní malby uceleným dojmem, při bližším zkoumání byla patrná četná poškození a rozsáhlé přemalby. Kromě malovaného erbu města Tábor, který byl jako jediný dochován bez zásadnějších přemalob, byly v případě ostatních nástropních maleb uplatněny nepřemalované části originálu jen ve velmi malé míře. V hlavních figurálních výjevech bylo možné pozorovat originální malbu pouze lokálně, a to ve formě základního tvarového rozvržení scén (pomocí červené linky) a barevného podložení jednotlivých ploch [obr. 41]. U menších figurálních výjevů byla originální barevná vrstva patrná lokálně v draperiích [obr. 43] a inkarnátech některých postav a pod odlupujícími se částmi druhotných tmelů. Vrstva původní malby se projevovala výraznější a bohatší barevností, vyšší úrovní kresebnosti,

stejně jako větší detailností. Místy bylo možné pozorovat i červenohnědou linkovou podkresbu, kterou byla rozvržena kompozice originální malby přímo na sádrovém podkladu [obr. 42]. Originální malba byla provedena v secco technice, podle vizuálního charakteru jsme předpokládali mírně mastnou (snad vaječnou) temperu.

Erby

V případě erbů byly části původní malby patrné pouze u eggenbersko-schwarzenberském znaku, který byl přemalbami poznamenán nejméně. Předpokládané nepřemalované části znaku vykazovaly vyšší technickou a uměleckou kvalitu a detailnější zpracování než jejich okolí. Barevná vrstva, která byla v případě všech erbů nanášena na vápenopískovou omítku (nikoliv sádrový štuk), odpovídá v případě erbů nad kaplemi vizuálním charakterem olejové technice, u erbů na čelní stěně vítězného oblouku byl charakter barevné vrstvy bližší suché temperě.

Druhotné zásahy

Nástropní malby – figurální výjevy

Výše zmíněné, takřka celoplošné přemalby výrazně měnily tvarosloví a barevnost originálu. Na nástropních malbách se přemalby projevovaly nejvýrazněji v oblastech oblohy. Přemalby působily v těchto partiích velmi tmavě a těžkopádně, což vytvářelo dojem nočních, či bouřkových, velmi dramaticky působících scén. Při bližším zkoumání bylo možné u maleb rozeznat minimálně dvě vrstvy přemalby. Starší vrstva přemalby byla v některých partiích technicky i výtvarně zdařilejší než mladší úprava, ale ani zdaleka se její malířský styl neblížil kvalitě originálu. Oblasti oblohy byly v rámci starší přemalby u většiny výjevů přetřeny hutným, monochromním, tmavě šedým nátěrem, přičemž oblaka byla pojednána tmavým, hnědošedým nátěrem podobného charakteru. Nátěr byl nanášen ledabyly velkým štětcem, což na mnohých místech vedlo ke zdeformování tvarů, nebo úplnému zatření některých částí postav nebo okolní přírody [obr. 46]. Krajinná pozadí byla vinou přemaleb povětšinou velmi neurčitá. Zobrazené stromy a keře působily jako nezřetelné zelené skvrny a splývaly s terénem. Především u třech hlavních výjevů bylo možné pozorovat četné zásahy i do draperií a inkarnátů jednotlivých postav. Přemalby měly v tomto případě více lazurní charakter než přemalby pozadí a byly nanášeny tak, aby došlo k podpoření nejtmaších a nejsvětějších valérů barev budující objemovost postav. Pro mladší přemalbu bylo charakteristické nanášení barvy tupováním [obr. 47]. Tato přemalba se vyskytovala v menší míře než předchozí a byla patrná především v plochách nebeských a krajinných pozadí.

Nástrovní malby – textová pole

Textová pole pod menšími výjevy byla rovněž opatřena přemalbami, a to v celé své ploše. Písmo bylo provedeno na silném druhotném nátěru šedookrové barvy. Kvalita provedení nápisu byla oproti jiným částem interiéru značně snížena. To se projevovalo především nekultivovaným tvaroslovím písma, ale i nepochopením a zkreslením barokní formy jazyka, která byla pravděpodobným vzorem pro malby vzniklé v roce 1892. Štuková výzdoba (rámy figurálních výjevů i textových polí) byla pokryta silnou vrstvou druhotných nátěrů, jež značně zaslepovaly její původně ostrou modelaci. Některé části rámu byly akcentovány druhotným okrovým nátěrem, který měl patrně imitovat zlacení.

Erby

Malby erbů byly rovněž do značné míry poznamenány druhotnými zásahy. Znaky donátorů na čelní straně vítězného oblouku byly přemalovány v celé ploše. Malířský styl přemalby byl velmi hrubý, postrádal detailnost i technickou a výtvarnou kvalitu. Měl tupou, tlumenou barevnost a vykazoval neumělé zpracování jednotlivých částí znaků, jež byly navíc ve většině případů obtaženy silnou tmavou obrysovou konturou. Obdobně působil i alianční znak Lobkoviců. V případě eggenbesko-schwarzenberského aliančního znaku nad kaplí sv. Václava bylo možné přepokládat, že přemalba není celoplošná, ale že v některých figurách (např. stříbrná orlice) se uplatňují části originální malby. U novodobé malby erbu města Tábor (z roku 1892) byla dochována z velké části originální barevná vrstva. Přemalby byly v tomto případě spíše lokálního charakteru.

Poškození

Povrch nástrovních figurálních výjevů, všech erbů, souvisejících štukových prvků a jejich okolí byl celoplošně pokryt vrstvou prachového depozitu, pavučinami a jinými nečistotami.

Nástrovní malby – figurální výjevy

Nástrovní malby působily na první pohled poměrně intaktním dojmem. Nejvýraznější poškození představovaly trhliny, nacházející se uvnitř všech menších figurálních výjevů, při jejich obvodu [obr. 49], ale i napříč plochami velkých i malých malovaných zrcadel. Mimo plochy malovaných zrcadel výjevů bylo patrné, že trhliny většinou opisují tvar předem připravených sádrových panelů, ze kterých byl strop sestaven a následně (již na místě) doplněn v oblasti maleb sádrovým štukem do celistvosti. S tímto způsobem vyhotovení stropu souvisely patrně i trhliny v plochách výjevů. Zatímco štukový rám byl předem odlit a osazen, vnitřní plocha zrcadla, jež tvoří podklad maleb, byla pravděpodobně nanášena až na místě. Při pohybech stropní konstrukce tedy mohlo na rozhraní panelů a *in situ* nataženého štku velmi snadno docházet k jejich oddělování. V jihozápadní části stropu kostela, v oblasti výjevu K4, došlo v minulosti k

mírnému prověšení stropu. Jednotlivé plochy sádrového podkladu na sebe v místě zlomu nenavazovaly a na malbě i textovém poli se tak tvořil schodek. Lokálně se v plochách maleb nacházela také kruhová narušení povrchu způsobená vruty, jimiž jsou sádrové desky upevněny k podbití stropu. Pod výjevem K8 byly v oblasti textového pole a pod ním přítomny tři kovové pásy [obr. 30], které byly použity pro vyztužení stropu patrně již v rámci zásahu ve 30. letech 20. století. Ke stejnému účelu byly využity i dvě kovové destičky, umístěné ve spodní části malovaného figurálního výjevu K8, které byly přišroubovány ke stropní konstrukci a zajišťovaly tak uvolněné sádrové panely. Tento výjev byl při opravě krovu v roce 2014 navíc zajištěn celoplošnou výztužnou dřevěnou konstrukcí, kvůli obavám z možného pádu některých uvolněných částí.

Barevné souvrství přemaleb bylo relativně soudržné, pouze na některých místech (zejména tam, kde byly přemalby nanášeny v silnější vrstvě) vykazovalo ztrátu adheze k podkladu, projevující se tvorbou puchýřků a šupinek, jež se lokálně odlupovaly [obr. 48]. Odlupování barveného souvrství se vyskytovalo nejvíce v okolí prasklin [obr. 49]. Při předchozích zásazích byla snaha tyto praskliny vyspravit, a tak byly v některých místech opatřeny druhotnými tmely. Tyto tmely však měly značně nerovnou strukturu povrchu a na některých místech se oddělovaly od podkladu spolu s barevnou vrstvou přemaleb. Lokálně odhalené části originální barevné vrstvy (zejména v oblasti figur) působily díky ulpělému prachovému depozitu tmavým a zašedlým dojmem. Na povrchu některých částí maleb byl patrný lesklý film fixáže, která zřejmě souvisela s některým z pozdějších opravných zásahů [obr. 51]. Tato fixáž částečně překrývala i originální vrstvu malby, k jejímuž povrchu upevnila výše zmíněné nečistoty a prachový depozit. Povrch malby byl lokálně napaden biologickým napadením, které se projevovalo shluky tmavých i světlých skvrn [obr. 50].

Nástropní malby – textová pole

Celoplošně přemalovaná textová pole pod menšími výjevy nejevila kromě lokálních prasklin, opisujících tvar sádrových panelů, žádné závažnější známky poškození. V malé míře bylo u některých nápisových polí pozorováno uvolněné barevné souvrství přemaleb, kterému hrozilo odpadnutí.

Erby

U erbů na čelní stěně vítězného oblouku byly patrné pouze vlasové praskliny v omítkovém podkladu maleb. Reliéfně pojednané alianční znaky nad bočními kaplemi byly v minulosti lokálně opravovány ve hmotě štuky. Znak Lobkoviců byl vyspraven v oblasti knížecí koruny, konkrétně v partiích hermelínu a říšského jablka. V případě eggenbesko-schwarzenberského aliančního znaku byla identifikována druhotná vysprávka v dolní části pravé (heraldicky levé) kartuše, kde byla ukončující voluta (původně realizovaná ve vápenopískovém štuky) nahrazena sádrovým doplňkem. Kvalita provedení této voluty byla výrazně nižší ve srovnání s originálními volutami v jiných částech znaku.

3.4.2 Vizualní průzkum v bočním světle

Razantní boční nasvícení napomohlo v případě nástropních figurálních maleb odhalit místa, kde se pod vrstvou přemalby nacházela residua původní barevné vrstvy. Taková místa bylo možné rozpoznat především vzhledem k větší tloušťce vrstvy a dobře patrným tahům štětcem [obr. 44]. V oblastech nebeských pozadí scén se však hutným nánosem barevné vrstvy vyznačoval i druhotný zásah ze 30. let 20. století. V bočním světle bylo také snazší identifikovat praskliny a místa se ztrátou adheze barevné vrstvy k podkladu (puchýřky, šupiny) [obr. 48 a 49]. Ztrátu adheze vykazovala jak barevná vrstva přemalby/souvrství přemalby, tak i místa, kde byla pod přemalbami předpokládána residua originální barevné vrstvy.

Průzkum v bočním světle dále zvýraznil nerovný povrch druhotných tmelů, které byly většinou nanášeny přes originální barevnou vrstvu v oblasti prasklin. Struktura původního sádrového podkladu byla naopak velmi hladká. Rovněž byla v bočním nasvícení dobře patrná místa zasažená biologickým napadením.

3.4.3 Průzkum UV fluorescence

Průzkumu maleb neinvazivní metodou pomocí UV fluorescenční fotografie umožňuje v porovnání s denním světlem přesnější identifikaci sekundárních zásahů (přemalby), specificky luminujících pigmentů, pojiv či dalších vlivů (např. mikrobiologického napadení). Průzkum byl proveden pomocí UV světla *UVA SPOT 400T* značky *Hönle UV Technology*.

Nástropní malby

Při nasvícení nástropních maleb zdrojem UV záření byly velmi dobře patrné oblasti přemalované v 70. letech 20. století. Jednalo se především o rozsáhlé přemalby v plochách oblohy a krajiny a lokální opravy v draperiích a inkarnátech. Tyto partie nevykazovaly v UV záření žádnou charakteristickou fluorescenci a jevíly se jako velmi tmavé. Dobře patrný byl také způsob nanášení barevné vrstvy přemalby. Částečně byla barva nanášena tupováním, částečně nátěrem. Pod vrstvou výše popsané mladší přemalby byla u všech výjevů pozorována takřka celoplošná výrazná žlutozelená luminiscence. Nejvýraznější žlutozelenou luminiscenci vykazovaly světlé partie maleb. Lze předpokládat, že je tato luminiscence způsobena přítomností zinkové běloby a dle vizuálního srovnání se domníváme, že se ve většině případů jedná o přemalbu ze 30. let 20. století.

V inkarnátech a draperiích některých figur byla v UV záření pozorována také bílomodrá luminiscence. Ta souvisí patrně s originální malbou a prosvítáním sádrového podkladu. V těch částech maleb, kde byl předpokládán výskyt původní malby, se kromě bílomodré luminiscence vyskytovala také žlutozelená, jež je typická pro zinkovou bělobu. Lze tedy předpokládat, že zinková běloba byla použita i v originální

malbě a je tedy obtížné na základě průzkumu v UV záření bezpečně odlišit vrstvu originálu a starší přemalby. Některé partie, které ve viditelném světle působily jako shluky bílých skvrn (pravděpodobně biologické napadení), luminovaly světle modrou barvou.

Erby

Při průzkumu UV fluorescence erbů bylo prokázáno, že i tyto malby jsou poznamenány oběma výše uvedenými přemalbami. V malbách se vykytovaly jak tmavé partie, jež byly ztotožněny s přemalbou ze 70. let minulého století, tak oblasti s výraznou žlutozelenou luminiscencí, které by mohly odpovídat starší přemalbě ze 30. let.

3.4.4 Sondážní průzkum

V rámci malířské výzdoby stropu byl proveden sondážní průzkum jak v plochách samotných malovaných výjevů, tak v textových polích a na štukových rámech, které jednotlivá zrcadla s malbami a nápisy vymezují. Rozsáhlému sondážnímu průzkumu byly podrobeny i malované erby na čelní stěně vítězného oblouku a erby nad vstupy do bočních kaplí.

Nástrovní malby – figurální výjevy

V malovaných figurálních výjevech byl proveden sondážní průzkum v průběhu zkoušek čištění [obr. 58–62]. Jeho cílem bylo objasnit stratigrafii barevných vrstev a zhodnotit stav originální malby. Průzkum potvrdil výsledky historického průzkumu, konkrétně to, že strop prošel během své existence nejméně dvěma úpravami. Sondy prokázaly přítomnost dvou vrstev přemaleb a u většiny výjevů velmi nízkou míru dochování originální barevné vrstvy. Rovněž bylo sondami odhaleno, že původní barevná vrstva měla ve srovnání s přemalbami výrazně světlejší barevnost. Zásadní rozdíl v barevnosti byl patrný především v oblasti nebe, kde původní světle modré pozadí překrývaly druhotné vrstvy tmavě šedé barvy. V sondách na původní vrstvu malby bylo také patrné, že v důsledku přemaleb došlo k deformaci nebo úplnému zatření některých částí postav, či jiných detailů.

Nástrovní malby – textová pole

Další sondážní průzkum byl proveden v textových polích pod figurálními výjevy ve snaze nalézt vrstvu s "původním" nápisem z roku 1892 a odhadnout rozsah jeho dochování. V sondách byly nalezeny dvě vrstvy druhotných nátěrů. Originální barevná vrstva se však dochovala jen ve velmi fragmentárním stavu [obr. 58], v případě některých polí nebyla nalezena vůbec. Z toho lze usoudit, že nápisová pole se v 70. letech 20. století nacházela buď ve velmi špatném stavu, případně byla tak radikálně očištěna, že muselo být přistoupeno k jejich úplné rekonstrukci.

Štuková výzdoba stropu

V rámci průzkumu byly provedeny sondy také na štukových rámech figurálních výjevů a textových polí [obr. 56 a 57]. Na rámech figurálních výjevů byly nalezeny dvě starší úpravy. První barevná úprava byla pojednána v tmavší šedé barevnosti se zlaceným akcenty na tenkých profilech, které se nacházejí v bezprostředním okolí menších figurálních výjevů a v rámu centrálního výjevu. Plochy byly pojednány ve světlejší šedé barvě. Na tuto vrstvu byl řejmě ve 30. letech 20. století celoplošně nanesen světlejší šedý nátěr.

Následovala vrchní vrstva, vytvořená patrně při poslední úpravě v 70. letech 20. století. Jednalo se o barevné pojednání, v rámci kterého byly plastické prvky opatřeny bílým nátěrem a tenké profily, které byly v minulosti zlacené, byly přetřeny okrovým nátěrem. Plochy stropu pak byly pojednány ve světle růžové barevnosti. Jedinou výjimkou bylo pozadí vlysu korunní římsy opatřené tmavším červenofialovým odstínem. V kombinaci bílé a růžové byl v popisované úpravě ostatně vymalován celý interiér kostela.

Erb nad oltářem sv. Barbory

V rámci sondážního průzkumu erbu hraběnky Viktorie Deymové ze Stříteže, který je umístěn nad bočním oltářem sv. Barbory, bylo pod aktuální podobou znaku nalezeno několik starších vrstev [obr. 52 a Textová příloha č. 3]. Současný vzhled byl výsledkem posledních úprav ze 70. let 20. století.⁴⁰ Pod touto úpravou, kterou bylo možné na základě studia historických fotografií vyhodnotit jako takřka celoplošnou přemalbu, byla v sondách odhalena starší vrstva – přemalba erbu, která byla pravděpodobně provedena ve 30. letech 20. století. Konkrétně byl z této vrstvy nalezen zlacený nápis. Starší vrstvu, zdokumentovanou na fotografii pocházející z období mezi rokem 1892 a 30. léty 20. století, v rámci které má být místo nápisu „Victoria Graefinn Von Deym“ přítomna datace 1772 a drobná nápisová páska pod znakem, se sondážním průzkumem nepodařilo odhalit. Nalezeny byly až výrazně žluté a červené fragmenty malby ze staršího období⁴¹ a pod nimi již původní barokní podoba erbu z 18. století. Nejstarší vyobrazení znaku bylo podobné nejmladšímu, ale původně byl středový štít s husou posunut níž, na koruně byla druhá husa, místo štítůnošů se nacházela po stranách štítu červená přikryvadla a podle nalezených fragmentů byla nad erbem pouze černá písmena, snad se mohlo jednat o rodové heslo. Pozadí bylo patrně pojednáno světle modrou barvou. U originální vrstvy bylo možné zaznamenat řadu úbytků svrchních vrstev obsahujících detaily, nicméně dochování takto poškozené malby bylo takřka celoplošné.

⁴⁰ Výjimkou je pouze okrovooranžový nátěr (podložený podkladovým bílým nátěrem), který souvisí s celoplošnou výmalbou stěn hlavní lodi kostela, realizovanou cca před 10 lety.

⁴¹ Patrně se jednalo o přemalbu erbu z 19. století.

Erb nad oltářem sv. Doroty

Obdobné vrstvy jako u erbu rodu Deym, byly nalezeny i u znaku nad oltářem sv. Doroty, který dle literatury náleží Janu Nádhernému z Borotína [obr. 53 a Textová příloha 4]. Aktuální podobu erbu však v tomto případě udávala z velké části přemalba ze 30. let 20. století, doplněná mladšími lokálními opravami ze 70. let. Těmi bylo např. podpoření obrysových linií černou barvou, zvýraznění hodnostní koruny okrovým nátěrem či obtažení textu v nápisové pásce. Na základě studia archivních fotografií je patrné, že přemalba ze 70. let také posunula barevnost některých detailů, např. přikryvadel pravé přílby nebo olemování prolomených břevna a trojvrší (z bílé na šedou). Pod přemalbou ze 30. let byla sondážním průzkumem potvrzena přítomnost starší vrstvy, patrně ze 70. let 19. století, která je doložena historickou fotografií z období mezi rokem 1892 a 30. léty 20. století. V sondách na vrstvu z 19. století byla ve čtvrcení štítu nalezena figura a pilovitě čáry. Dále byla rozkryta část nápisové pásky pod štítem a dvoubarevná přikryvadla po bocích štítu (místo gryfů). Letopočet 1874, který by měl být dle archivní fotografie přítomen v pozadí po stranách znaku, nalezen nebyl. Z toho lze usuzovat, že pozadí i s letopočtem bylo v minulosti oškrábáno. Pod vrstvou z 19. století odhalil sondážní průzkum nejstarší, barokní malbu, provedenou bezprostředně na omítkovém podkladu. Na základě nálezů bylo vyhodnoceno, že se jedná o znak jiného šlechtického rodu, původního zřizovatele oltáře. Jeho konkrétní podobu však z provedených sond nebylo možné určit. Přestože se stejně jako v případě předchozího erbu originální malba nejevila zachovaná do všech detailů, byla kompletní a pokud jde o technickou stránku odkryvu, jednalo se o nejlépe realizovatelnou variantu.

Alianční znak eggenbersko-schwarzenberský

U aliančního eggenbersko-schwarzenberského znaku byla sondážním průzkumem potvrzena přítomnost předpokládané rozsáhlé přemalby [obr. 54]. Nebylo však možné s jistotou posoudit, zda se jedná o jednu, nebo dvě vrstvy přemaleb. Sondy na původní barokní vrstvu prokázaly, že přemalbou nebyly opatřeny některé lépe dochované části znaku, konkrétně stříbrné orlice a částečně snad i hlavy Turka. Ve zbývajících polích byla pod kompaktní vrstvou přemalby nalezena původní barevná vrstva, a to v poměrně velkém rozsahu. Pouze okrová (heraldicky zlatá) pozadí některých polí byla dochována jen v drobných fragmentech. Rovněž bylo odhaleno zlacené rámování jednotlivých polí, které však bylo značně ztmavlé. Ztmavlé zlacení bylo nalezeno i pod okrovým nátěrem na obvodových rámech obou kartuší.

Alianční znak rodu Lobkoviců

V sondách, provedených v aliančním znaku Lobkoviců, byly nalezeny dvě vrstvy přemaleb [obr. 55]. Patrně se jedná o starší vrstvu ze 30. let 20. století a mladší úpravu ze 70. let. V obou případech se přemalby jeví jako celoplošné. Originální barevná vrstva byla patrně dochována jen ve velmi fragmentárním stavu, nebo vůbec, proto byl sondážní průzkum proveden jen na vrstvu starší přemalby. Vyšší míru dochování původní malby bylo možné předpokládat jen v modrém pozadí pole se lvem a v poli, které symbolizuje panství Stenstein.

3.4.5 Průzkum perkusní metodou

Při průzkumu poklepem byly v plochách maleb i textových polí na stropě lodi zaznamenány zvuk připomínající přítomnost dutin. Tento zvuk ale souvisel s konstrukcí panelového sádrového stropu, jenž je upevněn na podbití stropních trámů a je tedy pro tento typ konstrukce přirozený. Pohyblivé dutiny, jež by signalizovaly uvolněné omítky, se však vyskytovaly pouze v bezprostřední blízkosti některých výraznějších prasklin, jako u výjevu K4. V případě barokních erbů byly zjištěny lokální dutiny pouze u znaku nad oltářem sv. Barbory.

3.5 Chemicko-technologický průzkum⁴²

V rámci chemicko-technologického průzkumu byly odebrány vzorky z nástropních malovaných výjevů. Hlavními cíli průzkumu bylo především zjištění výstavby barevných vrstev, identifikace sekundárních zásahů a případné určení jejich rámcové datace. Dále bylo provedena analýza použitých pigmentů a pojiv v originální barevné vrstvě i pozdějších úpravách. Pro tyto účely byly odebrány celkem 4 vzorky barevného souvrství z výjevu K4 a K5 (vzorek V1–V4). Také byly odebrány vzorky V9–V11 na stanovení pojiv jednotlivých vrstev, tyto vzorky byly odebrány z výjevu K3 (Navštívení Panny Marie).

Vzorek V1 byl odebrán z pozadí výjevu s jezdcem na koni (K5), z místa trhliny na levé straně výjevu v oblasti malby oblohy. Na jeho základě měla být stanovena statigrafie a vývoj díla. Jako podkladová vrstva byla identifikována sádra, která byla použita jako podklad malby. Na vrstvě podkladu se dle průzkumu nachází vrstva s obsahem síranu vápenatého, zinkové běloby a barytu. Tato vrstva nebyla nalezena na dalších vzorcích odebraných z nástropních výjevů. Vzhledem ke složení vrstvy a místu nálezu (oblast trhliny) se pravděpodobně jedná o tmel, nanesený za účelem vizuálního potlačení trhliny. Zda náležel tmel k původní vrstvě malby, či k přemalbám, není zřejmé. Jako pravděpodobnější se nicméně jeví, že zcela chybí originální barevná vrstva. Starší barevná úprava se na dotčeném vzorku skládá ze dvou vrstev, světle růžové a šedo-růžové vrstvy. V případě první světlé vrstvy by se mohlo jednat o sjednocující nátěr, na který byla poté provedena malba šedivou barvou. Další vrstva je provedena šedou barvou na bázi uhlíkaté černi. Jedná se o poslední barevnou úpravu díla pocházející zřejmě ze 70. let 20. stol.

Vzorek V2 byl také odebrán z výjevu s jezdcem na koni, konkrétně ze zlaceného rámu. Ze vzorku bylo zjištěno, že se na sádrovém podkladu nachází vrstva vápenného nátěru izolovaného šelakem. Dále je přítomna vrstva obsahující zinkovou bělobu, příměs drceného barytu a litopon, která tvoří podklad pro úpravu zlacením. Zlacení bylo provedeno na lepivou vrstvu složenou z organického pojiva s příměsí pigmentů s obsahem olova a chromu. Úprava zlacením byla provedena ve zlatolesklém kovu, jenž je na povrchu barevně alterován – pokryt hnědo-černými korozními produkty. Ve vrstvě zlacení bylo nalezeno pravé zlato s malou příměsí stříbra a mědi.

⁴² TIŠLOVÁ, Renata: *Chemicko-technologický průzkum nástropních maleb, Klokoty, kostel Nanebevzetí Panny Marie*. Litomyšl, 2017. Viz textová příloha č. 05.

Vzorek V3 byl odebrán z výjevu se slunečnicí (K4) z květu slunečnice. Tento vzorek potvrdil předpoklad, že květ slunečnice byl přemalován. Na vzorku byly viditelné druhotné vrstvy, které zcela překrývaly původní vrstvu. Originální vrstva byla tvořena převážně bělobami s příměsí okru. U druhé nejstarší vrstvy existoval předpoklad, že u ní došlo nejen ke ztmavnutí povrchu, ale také k přeměně některého použitého pigmentu na zelený odstín. Analýza provedená na tomto vzorku však tento předpoklad vyvrátila. Ve vrstvě byla nalezena příměs země zelené, takže lze předpokládat, že byl květ přemalován do zelena záměrně.

Vzorek V4 byl odebrán rovněž z výjevu se slunečnicí, tentokrát z roucha anděla. U tohoto vzorku nebyla nalezena žádná vrstva přemalby. Souvrství dvou vrstev patří k vrstvě originální malby. Spodní červená je s nejvyšší pravděpodobností základní rozkresba, která je patrná na mnoha místech ztenčení barevné vrstvy v oblasti roucha anděla. Další modrá vrstva tvoří hmotu šatu anděla. Na povrchu roucha anděla byla patrná vysoce lesklá vrstva (pravděpodobně fixáž), ta však nebyla ve vzorku přítomná a tudíž nemohly být analyzována.

U vzorků V9–V11 byla provedena analýza pojiv. Ve všech vrstvách bylo analyzováno podobné složení. V originální vrstvě byla identifikována směs síranů (vápenatého a barnatého) a příměs vysýchavých olejů. Protože zmíněné sírany nejsou běžně používány jako pojiva barevných vrstev, lze vycházet pouze z poznatku, že pojivo obsahuje příměs olejů. Vzhledem k charakteru barevné vrstvy a s přihlédnutím k faktu, že je částečně vodorozpustná, lze předpokládat, že originální malba byla provedena nikoliv čistě olejem, ale mastnou temperou, patrně vaječnou. Vzorky odebrané z vrstev přemalby se vyznačují podobným složením. I zde se jednalo pravděpodobně o vaječnou temperu, což by dokládalo nález vaječných proteinů. Není však možné vyloučit ani modifikaci pojiva příměsí na bázi kaseinu.

3.6 Vyhodnocení průzkumu

Strop v lodi kostela Nanebevzetí Panny Marie pochází z konce 19. století a byl rekonstruován dle původního barokního stropu, který musel být roku 1892 stržen kvůli rozsáhlým poškozením a rizikům spojených s jeho případným zřícením. Kromě obnovení bohaté štukové výzdoby stropu byly v této době rekonstruovány také nástěnné malby ve štukových zrcadlech, které se tematicky odkazují k patronce kostela Panně Marii. Nové nástropní malby provedl akademický malíř Vojtěch Bartoněk. Z hlediska tematického a kompozičního Bartoněk plně respektoval původní barokní koncepci malířské výzdoby, avšak využíval výtvarné prostředky své doby. Pravděpodobně v důsledku špatné čitelnosti původních maleb, a zřejmě i vlivem nepochopení celkové ikonografické koncepce výzdoby, zaměnil některé původně ženské postavy (zobrazující patrně Pannu Marii) za postavy mužské nebo andělské, čímž došlo ke zkreslení originální ikonografie.

Na stěnách lodi kostela se dochovala původní barokní výzdoba. Součástí výzdoby stěn jsou i malované erby na čelní stěně vítězného oblouku a alianční znaky nad bočními kaplemi sv. Václava a sv. Josefa, upomínající donátory, kteří se zasloužili o výstavbu a výzdobu klokotského kostela. Přestože jsou tyto malby poznamenány četnými sekundárními zásahy, pocházejí původně z první čtvrtiny 18. století.

3.6.1 Technika a datace původních maleb

Nástrovní malby

Jak již bylo uvedeno, nástrovní malby byly vytvořeny v roce 1892 malířem Vojtěchem Bartoňkem na nově zrekonstruovaný strop. Strop je v základu složen z předem připravených sádrových panelů s odlitky štukové výzdoby, jež jsou připevněny k dřevěnému podbití s rákosovým roštem. Přibližná velikost jednoho panelu je 0,5 m². Ploché části stropu, které tvoří podklad maleb uvnitř štukových zrcadel, byly v sádrovém štku doplněny zřejmě až na místě. Na sádrový podklad byla poté rozvržena kompozice malby červenohnědou linkovou podkresbou. Tato podkresba byla patrná na několika místech malby s odpadanou, případně ztenčenou barevnou vrstvou. Dle chemicko-technologické analýzy obsahuje podkresba železitou hlinku, zinkovou bělobu a uhličitán vápenatý. Na takto připravenou rozkresbu byly nanášeny další vrstvy malby, které vytvářely prostor a objemy. Z dochovaných vrstev je zjevné, že autor pracoval jak s pastózními nánosy barev, tak s tenkými lazurami. S největší pravděpodobností použil malíř techniku mastné (zřejmě vaječné) tempéry. Z analýzy pigmentů vyplývá, že byly v originální malbě použity žluté, červené a hnědé hlinky, zinková běloba, země zelená a ultramarin. Jednoduchý rámeček obíhající všechny menší výjevy, a ve dvou řadách i centrální výjev, byl původně zlacený. Na základě výsledků chemicko-technologické analýzy lze usuzovat, že bylo použito olejové zlacení plátkovým zlatem s malou příměsí stříbra a mědi. Lepivá vrstva (podklad zlacení) obsahuje dle analýzy především organické pojivo a příměsí pigmentů s obsahem olova a chromu, přidávaných pravděpodobně jako sikativa. Přítomnost sikativ by odpovídala použití adheziva na bázi oleje.

Sondážním průzkumem bylo zjištěno, že v textových polích pod menšími figurálními výjevy se barevná vrstva z roku 1892 dochovala jen ve velmi malých fragmentech, či zcela schází.

Erby

Erby na čelní stěně vítězného oblouku mohly být vytvořeny pravděpodobně již v prvním desetiletí 18. století, kdy byla dokončena přestavba lodi a presbytáře. Mohou ale také souviset až s následnou rekonsekrací bočních oltářů sv. Barbory a sv. Doroty (1728 a 1730).⁴³ Erby nad vítěznými oblouky při vstupech do bočních kaplí sv. Václava a kaple sv. Josefa souvisí zřejmě s výzdobou interiérů kaplí. Kaple sv. Václava byla dle literatury dokončena roku 1712, kaple sv. Josefa roku 1714.

Podkladem maleb erbů na stěnách je omítka s vápenným typem pojiva. Podkladová omítka je světlá, hladká a jemnozrná, a to jak v případě čelní stěny vítězného oblouku, tak i u plastických aliančních znaků nad bočními kaplemi. Originální barevná vrstva u aliančních znaků byla provedena s největší pravděpodobností v olejové technice. Svým charakterem odpovídá barvené vrstvě v malovaných medailonech v jiných částech interiéru, kde bylo na základě předchozích chemicko-technologických analýz prokázáno, že malby jsou provedeny pigmenty pojenými organickým pojivem, s největší pravděpodobností na bázi vysychavých olejů.

⁴³ OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila: *Klokoty: poutní místo*. Klokoty: Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, 2013, s. 41

Co se týče techniky malby u erbů na čelní stěně vítězného oblouku, nemáme vzhledem ke skutečnosti, že zde nebyly odebrány žádné vzorky pro laboratorní analýzy, žádné přesnější informace. Takřka určitě se nejedná o fresco techniku, kterou můžeme zamítnout na základě silné tendence oddělování barevné vrstvy od podkladu. Podle matného charakteru barevné vrstvy a poměrně dobré odolnosti vůči vodě lze nicméně předpokládat, že by se mohlo jednat o techniku na bázi vápna. Vzhledem k subtilnosti barevných vrstev se ale takřka s určitostí nejedná o vápenné secco. Můžeme tak nejspíše předpokládat užití vápenného kaseinu, či jiné rezistentnější tempéry.

Odlíšnou technologii nacházíme na stropu u erbu města Tábor, který byl proveden v roce 1892. Technika této malby odpovídá technice figurálních výjevů.

3.6.2 Druhotné zásahy

Nástrovní figurální malby

Vrstva originálu byla na některých místech dobře rozpoznatelná od druhotných barevných úprav, a to zejména díky světlejší a jasnější barevnosti a vyšší úrovni detailnosti. Přemalby naopak vykazovaly poměrně nízkou technickou i výtvarnou úroveň zpracování a výrazně měnily tvarosloví a barevnost originálních maleb. Přemalby byly na nástrovních malbách naneseny ve dvou vrstvách.

První přemalba pocházela patrně z přelomu 20. a 30. let 20. století, což bylo možné usuzovat na základě dohledaného novinového článku z roku 1932.⁴⁴ Dle uvedených informací byly opravy vedeny Jaroslavem Pantaleonem Majorem, umělcem pohybujícím se v církevních kruzích. Při tomto zásahu došlo pravděpodobně k nejzásadnějším přemalbám všech výjevů, a to především v oblasti nebeských pozadí, které byly přemalovány tmavě šedou (plochy) a hnědou (oblaka) barvou. Byly však provedeny i četné zásahy do krajinných pozadí, stejně jako do draperií a inkarnátů jednotlivých zobrazených postav. V UV záření byl tento zásah dobře patrný díky výrazné žlutozelené luminiscenci, která je charakteristická pro použití zinkové běloby. Příměs zinkové běloby v barevné vrstvě starší přemalby byla potvrzena i chemicko-technologickým průzkumem.

Druhý zákrok byl dle ústních svědectví pamětníků provedený v 70. letech 20. století bývalými pracovníky v té době již zaniklého Chrámového družstva Pelhřimov.⁴⁵ Práce proběhly zřejmě neoficiálně bez dohledu státní památkové péče, což se podepsalo na kvalitě jejich provedení. Pro tento zásah bylo charakteristické nanášení barvy nejen nátěrem, ale i tupováním. V UV záření se tato přemalba jevila většinou jako tmavé plochy, bez výraznější fluorescence.

⁴⁴ *Z alba našich mariánských svatyní: Klokoty u Tábora - starobylá svatyně mariánská*. 1932, Periodikum nedohledáno. číslo 22., s. 4.

⁴⁵ RYTÍŘ, František: *Kronika klokotského kostela*. Kronika psána od roku 2006, uložena u autora.

V první vrstvě přemalby bylo chemicko-technologickým průzkumem rozpoznáno podobné složení pojiva na organické bázi jako u vrstvy originální. Prokázána byla především přítomnost olejů. Jako nejpravděpodobnější se, i vzhledem k částečné rozpustnosti vrstvy ve vodě a téměř žádné krakeláži, jeví užití vaječné tempery. Mladší přemalba má podstatně matnější vzhled a její citlivost vůči působení vody je výrazně vyšší. Zde naopak předpokládáme užití nějakého druhu suché tempery.

Textová pole a štuková výzdoba

Výsledkem druhotné přemalby byla i podoba textových polí pod menšími figurálními výjevy. Sondážní průzkum odhalil dvě druhotné vrstvy, přičemž vizuálně uplatněná poslední úprava (patrně ze 70. let 20. stol.) byla provedena jako celoplošná rekonstrukce nápisu černou barvou na šedookrovém nátěru. Kvalita provedení nápisu však byla nízká a neodpovídala barokní formě jazyka, jež se uplatňuje v nápisech v jiných částech interiéru. Originální barevná vrstva se dle provedeného sondážního průzkumu dochovala pouze v některých polích, a to jen ve velmi fragmentárním stavu.

Rámy figurálních výjevů i textových polí byly pokryty silnou vrstvou (převážně vápenných) nátěrů, jež značně zaslepovaly její původně ostrou modelaci. Některé části rámců byly akcentovány druhotným okrovým nátěrem, který měl patrně imitovat zlacení, jež bylo, již částečně ztmavlé, nalezeno v původní vrstvě.

Erby

Druhotné přemalby ze 30. a 70. let minulého století se nacházely také na malbách barokních erbů. V případě znaků na čelní stěně vítězného oblouku však byly sondážním průzkumem navíc prokázány i starší přemalby z 19. století. U erbu nad oltářem sv. Doroty byl zásadní nález vrstvy ze 70. let 19. století, která zobrazovala jinou podobu znaku Nádherných z Borotína, konkrétně znak Ludvíka Karla rytíře Nádherného. Tato vrstva byla doložena i pomocí archivních fotografií pořízených v období mezi rokem 1892 a 30. léty 20. století. V sondách na původní barokní vrstvu byl v tomto případě nalezen znak jiného šlechtického rodu, pravděpodobně původního zřizovatele oltáře. Jeho konkrétní podobu však z provedených sond nebylo možné určit. Erb nad oltářem sv. Barbory měl v době svého vzniku také poněkud odlišnou podobu, ale zřejmě také náležel rodu Deymů ze Stržiteže.

3.6.3 Poškození

Nástropní malby

Povrch nástropních figurálních výjevů, souvisejících textových polí a štukových prvků byl celoplošně pokryt vrstvou prachového depozitu, pavučinami a jinými nečistotami.

Nejvýraznější poškození představovaly trhliny na rozhraní sádrových panelů, ze kterých je strop sestaven, a *in situ* natažených vnitřních ploch zrcadel s malovanými výjevy. Příčinou jejich vzniku byl zřejmě pohyb dřevěné stropní konstrukce, na které jsou jednotlivé sádrové panely upevněny. Pohyby stropu pravděpodobně souvisely zejména s propojením trámů stropu a konstrukce krovu, jež bylo v rámci opravy v nedávné minulosti odstraněno, avšak patrně i s tepelně-vlhkostní roztažností dřevěných trámů i prkeného podbití. Na vině může být samozřejmě také lokální zatékání do stropu. V jihozápadní části stropu kostela (v oblasti výjevu K4) došlo v souvislosti s pohyby stropní konstrukce k mírnému prověšení stropu. Ve středu severní strany stropu, nejbližší kapli sv. Josefa (výjev K8), byla degradace stropu natolik rozsáhlá, že musely být sádrové panely v minulosti (patrně v rámci zásahu ve 30. letech minulého století) vyztuženy třemi kovovými pásy a pomocí kovových destiček a vrutů přišroubovány ke stropní konstrukci. Lokálně byly praskliny zajištěny i druhotnými sádrovými tmely, jejichž technická úroveň zpracování však byla velmi nízká. Tmely překrývaly okolí prasklin, jejich povrch byl značně nerovný a neodpovídal hladkému podkladu původní malby. Oblast výjevu K8 vykazovala i nadále nestabilitu, takže musela být v rámci poslední opravy krovu v roce 2014 provizorně zajištěna podepřením dřevěnou konstrukcí.

Barevné souvrství druhotných přemaleb vykazovalo lokálně ztrátu adheze, která se projevovala tvorbou puchýřků a šupinek, jež se odlupovaly od sádrového podkladu, případně od dochovaných částí originální barevné vrstvy. Nepřemalované části originální barevné vrstvy byly díky ulpělému prachovému depozitu značně ztmavlé. Lokálně byl na povrchu některých částí maleb patrný lesklý film fixáže, nanesené v rámci některého z předchozích zásahů. V místech, kde se vizuálně uplatňovala nepřemalovaná originální vrstva malby, došlo po aplikaci fixáže k upevnění prachových depozitů a nečistot, takže se vrstva znečištěná stala velmi rezistentní. Povrch malby byl také lokálně biologicky napaden plísněmi, což mohlo souviset s případným zatékáním do krovů nebo s kondenzací vzdušné vlhkosti, ke které může (mimo jiné) docházet v průběhu bohoslužeb, kdy dochází, vzhledem k velkému počtu věřících, k vysoké produkci vodních par.

Erby

Malby erbů a souvisejících štukatur byly, stejně jako výzdoba stropu, celoplošně pokryty vrstvou prachového depozitu, pavučinami a jinými nečistotami. Barokní erby na čelní stěně vítězného oblouku byly poškozeny pouze vlasovými prasklinami a několika lokálními dutinami v omítkovém podkladu. Plastické alianční znaky nad bočními kaplemi byly degradovány více, což dokládají nepřilíživě zdařilé lokální vysprávky hmoty štuky. Druhotné doplňky se nacházely v oblasti plastické štukové knížecí koruny nad aliančním znakem Lobkoviců a v oblasti dolní voluty, jež ukončuje pravou (heraldicky levou) kartuši se znakem rodu Schwarzenbergů.

4 Zkoušky materiálů a technologických postupů

V rámci přípravy restaurátorského zákroku byly provedeny materiálové a technologické zkoušky zaměřené na čištění povrchu nástropních figurálních maleb a na odstranění druhotných přemaleb, kterými byly tyto malby takřka celoplošně překryty. Použité materiály zkoušek částečně vycházely z materiálů použitých v jiných částech interiéru během předchozích etap restaurování. Vzhledem k odlišné technice originální barevné vrstvy i samotnému podkladu původní malby však bylo potřeba škálu testovaných materiálů rozšířit a přizpůsobit ji konkrétní problematice.

4.1 Zkoušky čištění a odstranění přemaleb na figurálních výjevech

Zkoušky čištění povrchu maleb a zkoušky zaměřené na odstranění přemaleb byly provedeny u všech figurálních výjevů na stropu lodi [obr. 59–63]. Vzhledem k různému stavu dochování barevných vrstev jednotlivých výjevů a z důvodu lokální přítomnosti fixáže znesnadňující proces čištění, či snímání přemaleb, nebylo možné výsledky zkoušek zobecňovat. Každá malba tak vyžadovala specifický přístup.

4.1.1 Zkoušky čištění suchou cestou

Zkoušky čištění byly provedeny nejprve suchou cestou. Bylo vyzkoušeno čištění několika typy čistících štětců o různé tvrdosti štětin. Ve všech případech došlo pouze k očištění volného prachového depositu z povrchu malby. Při redukci druhotných vrstev se tento způsob čištění ukázal jako neúčinný. Dále byly provedeny zkoušky mechanického čištění skalpelem, jímž byly opatrně seškrabávány druhotné vrstvy, především v pozadí maleb. Tato metoda se ukázala jako poměrně účinná, avšak nesla i rizika mechanického poškození originální vrstvy, proto vyžadovala velmi opatrný přístup a tudíž i delší čas provedení.

4.1.2 Zkoušky čištění mokrou cestou

Následovaly zkoušky čištění mokrou cestou, konkrétně pomocí teplé vody a mikroporézní houby *Blitz-fix*. Na některých výjevech byla teplá voda aplikovaná i na vatovém smotku. Zkouška čištění omýváním vatovým smotkem smočeným v teplé vodě, která kombinuje rozpouštěcí účinek vody a mechanického působení, byla vyhodnocena jako účinná pouze pro odstranění vrstvy mladší přemalby, jež byla vodorozpustná. Při opakovaném čištění stejného místa však hrozilo riziko nabotnění podkladu a ztráty celého souvrství originální malby a starší přemalby. Metoda mokrého čištění navíc fungovala pouze v těch částech maleb, které nebyly překryty fixáží z jednoho z předchozích zásahů.

Pro odstranění vrstvy starší přemalby bylo otestováno několik způsobů čištění pomocí detergentu *Ethomeen C25* a pomocí citrátu amonného. Oba materiály byly testovány v různých koncentracích a při použití různých způsobů aplikace. Roztok citrátu amonného byl připraven ze 150 ml 25% čpavkové vody a 100 g kyseliny citronové. Takto připravený roztok, jehož pH bylo neutrální a koncentrace okolo 50%, byl pro účely zkoušek následně ředěn destilovanou vodou na požadovanou koncentraci.

Použitý materiál	Koncentrace/ poměr	Způsob aplikace	Doba aplikace	Výsledek zkoušky
<i>Ethomeen C25</i> s destilovanou vodou	1 : 500 (obj.)	Mikroporézní houba <i>Blitz-fix</i>	pouze doba mechanického působení	Podobný účinek jako voda. Lze použít pouze pro odstranění mladší přemalby, na starší přemalbu neúčinné.
<i>Ethomeen C25</i> s destilovanou vodou	1 : 300 (obj.)	Mikroporézní houba <i>Blitz-fix</i> Vatový smotek	pouze doba mechanického působení	Podobný účinek jako voda. Lze použít pouze pro odstranění mladší přemalby, na starší přemalbu neúčinné.
<i>Ethomeen C25</i> s destilovanou vodou	1 : 300 (obj.)	Zábal z <i>Arbocelu</i> (<i>papírová hmota</i>)	2 min 5 min 10 min	Bez účinku.
<i>Ethomeen C25</i> s destilovanou vodou	1 : 300 (obj.)	Aplikace v gelu <i>Tylosy MH300</i>	2 min 5 min 10 min	Bez účinku.
<i>Ethomeen C25</i> s destilovanou vodou	1 : 300 (obj.)	Zábal z buničité vaty	2 min 5 min 10 min	Bez účinku.
Citrát amonný	0,5 % (hm.) 1 % (hm.) 2 % (hm.) 5 % (hm.)	Mikroporézní houba <i>Blitz-fix</i> Vatový smotek	pouze doba mechanického působení	Podobný účinek jako voda. Lze použít pouze pro odstranění mladší přemalby, na starší přemalbu neúčinné.
Citrát amonný	0,5 % (hm.) 1 % (hm.) 2 % (hm.) 5 % (hm.)	Zábal z <i>Arbocelu</i> (<i>papírová hmota</i>)	2 min 5 min 10 min	Bez účinku.

4.1.3 Čištění organickými rozpouštědly

Dalšími testovanými postupy bylo nanášení organických rozpouštědel štětcem nebo na vatovém smotku v různých poměrech a kombinacích. Rozpouštědla byla také aplikována ve formě rozpouštědlového gelu na bázi gelu kyseliny akrylové – *Carbopol EZ2*.

Použitý materiál	Koncentrace/poměr	Způsob aplikace	Doba aplikace	Výsledek zkoušky
Lakový benzin	100%	Vatový smotek Štětec	pouze doba mechanického působení	Bez účinku.
Směs lakového benzínu a toluenu	2 : 1 (obj.)	Vatový smotek Štětec	pouze doba mechanického působení	Mírný účinek. Naměkčuje starší přemalbu.
Směs lakového benzínu a toluenu	1 : 1 (obj.)	Vatový smotek Štětec	pouze doba mechanického působení	Mírný účinek. Naměkčuje starší přemalbu.
Směs lakového benzínu a toluenu	1 : 1 (obj.)	Rozpouštědlový gel na bázi <i>Carbopolu</i> : 2 g Carbopolu EZ-2 20 ml Ethomeenu C12 100 ml rozp. směsi 3 ml vody	2 min	Destruktivní vůči originálu i starší přemalbě.
Toluen	100%	Vatový smotek Štětec	pouze doba mechanického působení	U většiny výjevu velmi účinné pro nabotnění starší přemalby. Riziko narušení originální malby.
Toluen	100%	Rozpouštědlový gel na bázi <i>Carbopolu</i> : 2 g Carbopolu EZ-2 20 ml Ethomeenu C12 100 ml toluenu 3 ml vody	2 min	Destruktivní vůči originálu i starší přemalbě.
Aceton	100%	Vatový smotek Štětec	pouze doba mechanického působení	Lokálně účinné pro nabotnění starší přemalby. Velké riziko narušení originální malby.
Aceton	100%	Rozpouštědlový gel na bázi <i>Carbopolu</i> : 2 g Carbopolu EZ-2 20 ml Ethomeenu C25 100 ml acetonu 15 ml vody	2 min	Destruktivní vůči originálu i starší přemalbě.
Směs toluenu a acetonu	1 : 1 (obj.)	Vatový smotek Štětec	Vatový smotek Štětec	Podobný účinek jako samotný toluen. Účinné pro nabotnění starší přemalby. Riziko narušení originální malby.

Směs toluenu a acetonu	1 : 1 (obj.)	Rozpouštědlový gel na bázi <i>Carbopolu</i> : 2 g Carbopolu EZ-2 20 ml Ethomeenu C12 100 ml rozp. směsi 15 ml vody	2 min	Destruktivní vůči originálu i starší přemalbě.
------------------------	--------------	--	-------	--

4.1.4 Výsledky zkoušek čištění

Provedené zkoušky prokázaly, že originální malba je citlivá na vodu a polární rozpouštědla. Voda se osvědčila jako vhodné rozpouštědlo pouze pro odstranění mladší přemalby, a to jak při šetrném omývání povrchu malby zvlhčenou mikroporézní houbou *Blitz-fix*, tak při aplikaci vody na vatovém smotku. Druhá metoda aplikace navíc umožňovala zvýšení efektivity čištění díky mechanickému působení vláken vaty, které vzniká při krouživém pohybu čištění. Metoda mokrého čištění byla ale účinná pouze v těch částech maleb, které nebyly překryty fixáží z předchozího zásahu. Podobný efekt mělo i čištění pomocí detergentu *Ethomeen C25* a citrátu amonného. Obě tyto metody byly ale odmítnuty, vzhledem k jejich srovnatelné účinnosti s vodou a pro zbytečná rizika vyplývající z jejich působení a možných reziduí.

Pro sejmutí starší vrstvy přemalby se většina testovaných způsobů čištění ukázala jako neúčinná nebo naopak příliš destruktivní pro vrstvu originální malby. Uspokojivých výsledků čištění bylo v případě některých výjevů dosaženo při použití vybraných organických rozpouštědel. Jako nejefektivnější bylo vyhodnoceno čištění toluenem, případně čištění směsí toluenu a lakového benzínu, nanášených na vatovém smotku. Tímto způsobem bylo možné naměkčit vrstvu starší přemalby a mechanickou akcí ji odstranit. Snímání přemalby však muselo být provedeno velmi šetrně, aby společně s přemalbou nebyla narušena, či přímo odstraněna i původní barevná vrstva. I přesto k drobným úbytkům originální malby docházelo.

U některých maleb, nebo jejich částí, však ani chemické čištění nemělo zásadní účinek. Jediným možným způsobem odstranění obou přemalby bylo v těchto případech velmi opatrné mechanické čištění pomocí skalpelu.

5 Návrh restaurátorského zásahu

5.1 Návrh koncepce restaurování

Na základě vyhodnocení všech provedených průzkumů (umělecko-historické rešerše, restaurátorského průzkumu, chemicko-technologického průzkumu a zkoušek čištění), s přihlédnutím ke koncepci předešlých etap restaurování a po konzultaci s investorem a zástupci obou složek státní památkové péče byla vytvořena aktuální koncepce restaurování. Ta byla nicméně v průběhu restaurátorských prací, vzhledem k nově nashromážděným poznatkům (viz níže), dále upravována. Veškeré tyto změny byly rovněž konzultovány s výše uvedenými subjekty.

Vzhledem k tomu, že byla na stropu lodi kostela použita odlišná technika malby, než v ostatních částech interiéru a také kvůli prvotnímu nedostatku historických podkladů, byl původně navržený způsob restaurování v lodi odlišný od koncepce užitě při předchozích etapách. Z důvodu velmi špatného stavu originálních vrstev a kvůli podobnosti pojiva použitého v původní malbě a ve vrstvě starší přemalby, nebylo možné přemalby odstranit bez rizika poškození originálních vrstev. Proto bylo zpočátku rozhodnuto, že z nástropních výjevů v lodi kostela bude odstraněna pouze mladší přemalba ze 70. let 20. století, která se vyznačovala velmi nízkou výtvarnou i technickou kvalitou a navíc i dobrou rozpustností ve vodě. Starší přemalba měla být ponechána. Dále bylo odsouhlaseno zredukovat povrchové nečistoty provázané s originální vrstvou, ale pouze do té míry, aby nebyl zásadněji poškozen originál. Stejně tak měly být ponechány lesklé povrchy, které nebylo možné zredukovat žádnou metodou použitou při zkouškách čištění. Chybějící části měly být doretušovány, případně rekonstruovány. Výrazné nečistoty, které nebylo možné zredukovat čištěním, měly být potlačeny retuší tak, aby došlo k vizuálnímu sjednocení obrazu.

Tato koncepce byla aplikována na ty výjevy, u kterých byly zahájeny restaurátorské práce nejdříve. Konkrétně se jednalo o výjev v jihovýchodním koutu lodi (K4) a výjev ve střední části jižní strany stropu (K5). Vzhledem k novým poznatkům shromážděným během restaurování a na základě názorů odborného pracovníka NPÚ ú. o. p. v Českých Budějovicích, PhDr. Romana Lavičky, PhD., a zástupce investora, p. Jiřího Mučky (OMI), došlo ke změně koncepce. Vzhledem k rozšířenému sondážnímu průzkumu hlavních výjevů, který odhalil původní světle modrou barevnost oblohy, a díky dohledání Bartoňkových maleb v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Klecanech, kde byla světlá barevnost oblohy rovněž užitá, bylo rozhodnuto sejmut obě vrstvy přemaleb (ze 70. i 30. let 20. stol.), a to i za cenu mírných ztrát originální vrstvy pozadí. Zásadním argumentem pro sejmutí starší vrstvy přemalby byl fakt, že kvůli přítomnosti tmavého pozadí působily původně vzdušné a slavnostní výjevy jako dramatické, bouřkové, či noční scény. Kvalita přemaleb figurálních částí díla, především v menších výjevech, rovněž nebyla z technické i výtvarné stránky vyhodnocena jako přijatelná. Obě přemalby tak byly vyhodnoceny jako vizuálně nepříznivé vůči originálu a bylo navrženo jejich odstranění. Díky předlohám získaným v Klecanech bylo možné malby rekonstruovat nejen co se týče barevnosti, ale bylo možné odvodit i původní způsob modelace a tvorby detailů, u klokotských maleb předchozím razantním čištěním již většinou ztracených.

Vzhledem k faktu, že změna koncepce nastala prakticky na konci restaurátorských prací prováděných na malbách označených K4 a K5, bylo rozhodnuto druhotné vrstvy u těchto výjevů nesnímat, ale pozadí celoplošně přeretušovat do světlé barevnosti, která bude sladěna s barevností výjevů, u nichž dojde k odhalení, konzervaci a retušování (doplnění) originálu.

Koncepce restaurování textových polí a štukové výzdoby byla stanovena následovně: Druhotné vrstvy textových polí budou sejmuty i za cenu fragmentárního dochování originální vrstvy. V textovém poli bude provedena rekonstrukce textu na základě studia typu písma použitého v ostatních částech interiéru kostela. Co se týče znění nápisů, bude víceméně respektován poslední zásah. S největší pravděpodobností se totiž jedná pouze o přepis starších nápisů, jež jsou podle všeho přepisy původních barokních textů. Tomu odpovídá především forma češtiny i skutečnost, že texty vykazují, stejně jako jejich barokní paralely z presbytáře a kaple sv. Václava, společná výrazová specifika s Vulgátou, ze které byly zřejmě do češtiny překládány.

Povrchy štuků v celé ploše stropu budou očištěny od druhotných vrstev tak, aby došlo k opětovné prezentaci původní ostroty a bohatosti tvarů. Nejstarší šedý nátěr, který vykazuje ztrátu adheze k povrchu štuků, bylo po konzultaci s investorem a odborným pracovníkem NPÚ rozhodnuto ponechat, ale neprezentovat. Koncepce restaurování celého interiéru musela být nutně pojata jako komplexní, tudíž vizuálně sjednocující pro všechny prostory kostela. V předchozích etapách restaurování výmalby a štukatur, jež probíhaly od roku 2012, byla shodně prezentována barevně nejbohatší a nejpracovanější vrstva, kterou byla druhá nejstarší úprava pocházející zřejmě z období po pol. 18. stol. Barevné pojednání jednotlivých částí interiéru se však v této vrstvě mírně odlišuje. Hlavním podkladem pro obnovu barevnosti štukové výzdoby stropu lodi se tak staly fotografie tohoto prostoru pořízené v roce 1892 (či těsně před ním), tedy bezprostředně před snesením barokního stropu. Z těchto fotografií je zřejmé, že strop měl světlou, pravděpodobně bílou barevnost, pouze se zlatými akcenty a s vícebarevným zvýrazněním ovocných festonů rámujičích zrcadla na centrální ose stropu. Bylo možné předpokládat, že šlo právě o koncepci barevnosti štukové výzdoby, realizovanou okolo poloviny 18. stol. Podobná barevnost byla totiž nalezena a následně i rekonstruována již v roce 2016 v kapli sv. Václava. Proto mělo pojednání štuků z kaple sv. Václava sloužit jako vzor pro provedení rekonstrukce barevnosti v prostoru lodi.

Malby erbů na čelní stěně vítězného oblouku bylo, po konzultaci s investorem a odborným pracovníkem NPÚ, rozhodnuto řádně zdokumentovat a následně očistit až na původní barokní barevnou vrstvu. Hlavním důvodem pro návrh sejmutí všech druhotných vrstev byla skutečnost, že by tak byla odhalena vrstva, jež byla nedávným restaurováním prezentována ve všech ostatních částech interiéru. Dalším, poměrně zásadním důvodem bylo také to, že bylo možné vrstvu technicky nejsnadněji odhalit, a tak zajistit odhalení kvalitně provedených původních maleb, a to navíc v téměř kompletním rozsahu. Ze sond bylo ale možné také předpokládat, že po odkryvu nebudou dochovány všechny detaily. Časově následné vrstvy se ale na základě sondážního průzkumu ukázaly jako velmi špatně dochované, nebo technicky neodkrytelné. Výjimkou byl erb nad oltářem sv. Doroty, konkrétně jeho podoba ze 70. let 19. století. Tuto barevnou vrstvu bylo možné do jisté míry odhalit, přestože bylo možné předpokládat velké poškození některých částí. Jednalo se především o horní část znaku nad štítem, kde byly předpokládány jen fragmenty malby. Bylo

možné teoreticky uvažovat o rekonstrukci podle historické černobílé fotografie a dochovaných analogických barevných verzí erbu. Z hlediska celkové koncepce, která se v případě stěn lodi kostela snaží o návrat k podobě malířské a štukové výzdoby z 18. stol., bylo nakonec rozhodnuto malbu erbu z 19. století odkrýt, zdokumentovat a pokračovat v odkryvu až na barokní vrstvu. Ta měla být, stejně jako v případě erbu nad oltářem sv. Barbory, konsolidována, retušována (lokální až nápodobivou retuší) a rekonstruována dle dohledaných historických zobrazení obou znaků.

Stejně měly být řešeny i erby nad vstupy do bočních kaplí. Přestože u aliančního znaku Lobkoviců bylo předpokládáno velmi fragmentární dochování originální barevné vrstvy, i zde bylo odsouhlaseno, aby byla rustikálně působící a heraldicky chybná přemalba znaku odstraněna a nahrazena kvalitnější rekonstrukcí podloženou seriózní heraldickou analýzou a dohledanými analogiemi. Výrazně lépe dochovaný eggenbersko-schwarzenberský znak měl být rovněž očištěn od druhotných zásahů a následně zcelen retuší lokálního až nápodobivého charakteru.

5.2 Návrh postupu restaurátorských prací

Na základě výsledků průzkumu, provedených zkoušek i koncepce restaurování byl navržen následující postup restaurátorských prací.

Figurální výjevy

- 1) Sejmutí zajišťovacích kovových destiček ve spodní části výjevu K8 (štukatérem).
- 2) Ošetření maleb proti biologickému napadení pomocí desinfekčního prostředku *Ajatin* o 1% (hm.) koncentraci.
- 3) Celoplošné očištění maleb od prachového a jiného depozitu za pomoci jemného vlasového štětce.
- 4) Lokální konsolidace šupin a zpuchýřkovatělé malby vodnou akrylátovou disperzí K9 o koncentraci 2–4% (hm.) podle velikosti šupin a puchýřů.
- 5) Očištění maleb a sejmutí druhotných přemaleb postupy a materiály vyhodnocenými na základě provedených zkoušek jako neúčinnější. Konkrétní postup bude přizpůsoben jednotlivým výjevům.
- 6) Celoplošná fixáž barevné vrstvy 2% (hm.) roztokem akrylátové pryskyřice *Paraloid B72* v toluenu.
- 7) Injektáž uvolněných částí sádrového štku směsí injektážní maltoviny na bázi hydraulického vápna *Ledanu TAI* s mramorovou moučkou (v objemovém poměru 1 : 1).
- 8) Tmelení otvorů vytvořených po sejmutí kovových destiček ve výjevu K8 tmelem na sádrové bázi – směsí sádry a *Rokoplastu Rapid* (prášková stavební hmota ze směsi sádry a zušlechťujících přísad zaručující nízkou objemovou hmotnost) v objemovém poměru 2 : 1.

- 9) Tmelení prasklin a dalších menších defektů v ploše výjevů akrylátovým tmelem složeným z mramorové moučky a akrylátové disperze *Dispersion K9* o 10% (hm.) koncentraci. (Akrylátový tmel byl vybrán z důvodu citlivosti sádry a techniky malby na zvýšenou vlhkost a alkálie.)
- 10) Rekonstrukce a retuše akvarelovými barvami (práškové minerální pigmenty pojené 2% (hm.) arabskou gumou).

Textová pole a štuková výzdoba

- 1) Sejmutí zajišťovacích kovových pásů v oblasti textového pole pod výjevem *K8* (štukatérem).
- 2) Sejmutí sekundárních vrstev na štukové výzdobě v bezprostřední blízkosti figurálního výjevu i nápisového pole (skalpely, kladívka, čistící štětce).
- 3) Mechanické odstranění druhotných přemaleb z textových polí za pomoci skalpelu.
- 4) Celoplošná fixáž nápisových polí 2% (hm.) vodnou akrylátovou disperzí *Medium für Konsolidierung*.
- 5) Rekonstrukce omítek zbývajících částí textového pole pod výjevem *K8* (štukatérem) směsí sádry a *Rokoplastu Rapid* (viz bod 8 u Figurálních výjevů) v objemovém poměru 2 : 1.
- 6) Tmelení prasklin a defektů pomocí akrylátového tmelu z mramorové moučky a vodné akrylátové disperze *K9* o koncentraci 10 % (hm.).
- 7) Rekonstrukce nápisů podle studia historických textů a komparace s textovými poli v presbytáři a bočních kaplích akvarelovými barvami (práškové minerální pigmenty pojené 2% (hm.) arabskou gumou).
- 8) Retuš chybějícího zlacení rámu slídovými a dalšími minerálními pigmenty pojenými 2% (hm.) arabskou gumou.

Erby

- 1) Celoplošné očištění maleb od prachového a jiného depozitu za pomoci jemného vlasového štětce.
- 2) Ošetření maleb proti biologickému napadení pomocí desinfekčního prostředku *Ajatin* o 1% (hm.) koncentraci.
- 3) Mechanické odstranění druhotných přemaleb za pomoci skalpelu.
- 4) Celoplošná fixáž barevných vrstev 2% (hm.) roztokem akrylátové pryskyřice *Paraloid B72* v toluenu.
- 5) Injektáž dutin směsí injektážní maltoviny na bázi hydraulického vápna *Ledanu TA1* s mramorovou moučkou (v objemovém poměru 1 : 1).
- 6) Tvarová korekce sádrového doplňku voluty v eggenbersko-schwarzenberském znaku – mechanické obroušení a doplnění vápenným štukem z křemičitého písku a bílého vzdušného vápna (v objemovém poměru 2 : 1).

- 7) Tmelení defektů ve hmotě štuky vápenným tmelem z křemičitého písku a bílého vzdušného vápna (v objemovém poměru 2 : 1). V barevné vrstvě bude, z důvodu citlivosti malby na alkálie, provedeno tmelení akrylátovým tmelem složeným z mramorové moučky a akrylátové disperze K9 o 10% (hm.) koncentraci.
- 8) Rekonstrukce a retuše akvarelovými barvami (práškové minerální pigmenty pojené 2% (hm.) arabskou gumou).

6 Dokumentace restaurátorského zásahu

6.1 Postup restaurátorských prací

6.1.1 Figurální výjevy

Sejmutí zajišťovacích kovových destiček

Dvě kovové destičky, které byly ve spodní části malovaného figurálního výjevu K8 přišroubovány k dřevěné stropní konstrukci a zajišťovaly tak uvolněné sádrové panely, byly před započítím restaurátorských prací na malířské výzdobě odstraněny [obr. 64 a 65]. Důvodem pro demontáž a nahrazení těchto ztužujících prvků byla především nutnost provedení konsolidace rozrušené konstrukce stropu v této oblasti, čemuž destičky částečně zabraňovaly. Dalším důvodem bylo také jejich estetické působení odkazující k dočasnému řešení. Zásadnější zásah byl proveden v případě souvisejícího textového pole (viz kapitola 6.1.2). Tyto úkony byly realizovány restaurátorem štukatur.

Ošetření maleb proti biologickému napadení

Některé malby byly lokálně biologicky napadeny (zřejmě plísněmi), což se projevovalo světlými tečkami na povrchu malby. Bylo proto přistoupeno k celoplošnému ošetření maleb desinfekčním prostředkem *Ajatin* o 1% (hm.) koncentraci. Desinfekční prostředek byl aplikován ve formě postřiku a po dobu doporučenou výrobcem nebylo s malbami pracováno.

Lokální prekonsolidace barevné vrstvy

Barevné souvrství přemaleb, lokálně i s vrstvou originální malby, vykazovalo na mnohých místech nesoudržnost s podkladem, hrozilo tedy, že by mohly jednotlivé části souvrství odpadnout v průběhu čištění malby. Proto bylo nutné tyto části upevnit, a to před, v průběhu, ale i po čištění. Postižená místa byla před dalším zásahem upevněna vodnou akrylátovou disperzí K9. Koncentrace použité disperze se lišila v závislosti na tloušťce lepené vrstvy. Disperze byla používána v koncentracích od 2 do 4 % (hm.).

Pro lepší penetraci disperze bylo zpevňované místo nejprve napuštěno směsí lihu s vodou v objemovém poměru 1 : 1. Po vsáknutí směsi byla aplikována disperze K9 v požadované koncentraci. Nakonec bylo ošetřované místo přitlačeno vatovým tamponem, aby došlo k přilepení barevné vrstvy k podkladu. Tento krok souvisel s původní koncepcí, která předpokládala, že starší přemalba ze 30. let minulého století bude zachována.

Čištění a odstranění přemalby

Malované výjevy byly nejprve celoplošně očištěny od prachových a jiných depozitů ulpívajících na povrchu jemným vlasovým štětcem. V další fázi čištění bylo přistoupeno ke snímání mladší vrstvy přemalby ze 70. let minulého století, která byla v pasážích bez silné vrstvy druhotné fixáže vodorozpustná. Pro snímání této přemalby bylo možné u většiny výjevů použít techniku, která kombinovala mechanické a chemické čištění. Bavlněná vata byla namotána na pinzetu a takto připravená byla smáčena buď jen v čisté vodě nebo v detergentu *Ethomeen C 25* ředěném vodou v obj. poměru 1 : 300. Smočenou vatou pak byla přemalba narušena, poté byl povrch malby opatrně zamyt nebo odtupován mikroporézní houbou *Blitz-fix* namočenou ve vodě. V případech, kdy přemalby nebylo možné odstranit ani pomocí detergentu, byl použit citrát amonný. Směs citrátu amonného byla vytvořena ze 150 ml 25% čpavkové vody a 100 g kyseliny citrónové. Směs byla namíchána tak, aby její pH bylo neutrální. Podle potřeby byl citrát dále ředěný vodou. Pro čištění byly použity koncentrace 1, 3 a 5 % (hm.). Směs citrátu amonného byla aplikována pomocí štětce. Plochy maleb očištěných pomocí citrátu byly následně ještě zamyty vodou. U výjevů *K4* a *K5*, které byly restaurovány dle původní koncepce, byla výše uvedenými způsoby mladší přemalba na některých místech pouze zredukována. Partie, které u těchto výjevů nebylo možné dočistit, aniž by docházelo ke ztrátám celého souvrství, bylo rozhodnuto nedočišťovat a později potlačit v retuši.

Z hlediska upravené koncepce restaurování byla následně na většině výjevů redukována nebo zcela odstraněna i starší vrstva přemalby ze 30. let minulého století. U některých maleb bylo možné použít chemické čištění toluenem [obr. 73]. Toluén byl aplikován pomocí vatového smotku nebo měkkým štětcem a navlhčenou mikroporézní houbou *Blitz-fix* byly poté odstraněny rozpuštěné přemalby. U jiných výjevů probíhalo odstraňování starší přemalby převážně mechanicky, pomocí skalpelu [obr. 71 a 72]. Mnohá místa však nebylo možné dočistit chemicky, ani mechanicky (skalpelem) a byly proto později potlačeny v retuši.

Povrch originální malby, který vykazoval známky znečištění prachovým depozitem, zejména v oblasti figur, byl očištěn opatrným omýváním vatou namotanou na pinzetu nebo mikroporézní houbou *Blitz-fix* namočenou ve směsi detergentu (*Ethomeen C25*) a lakového benzínu v objemovém oměru 1 : 300. Mírný čistící účinek mělo v těchto případech i opatrné čištění pomocí toluenu na vatovém smotku.

Přesný stav dochování originální barevné vrstvy u jednotlivých výjevů je vyznačen na zákresech zařazených v grafické příloze. Nejvíce poškozenými malbami na stropu lodi byly výjevy *K6* a *K9*, u kterých došlo k masivní ztrátě originální barevné vrstvy. Zachovány byly pouze určité fragmenty maleb, červenohnědá rozkresba a otisk původní barevnosti na sádrovém podkladu. Vzhledem k dochování rozkresby byla ale zřetelná původní kompozice a díky dochovaným fragmentům barevné vrstvy i původní barevnost.

Celoplošná fixáž barevné vrstvy

Po očištění výjevů a sejmutí druhotných přemalby byla originální barevná vrstva z důvodu oslabené koheze fixována roztokem akrylátové pryskyřice *Paraloid B72* rozpuštěné v toluenu na koncentraci 2 % (hm.). Fixáž byla rovněž provedena jako mezivrstva mezi originální vrstvou malby a vrstvami retuší. Užití

akrylátové pryskyřice bylo rovněž zvoleno vzhledem k mírně mastnému charakteru barevné vrstvy, a tudíž i její prohloubené tonalitě. Narozdíl od disperzních prostředků měla pryskyřice tento charakter zachovat. Konsolidační prostředek byl nanesen na celou plochu výjevu pomocí nástříku, který umožňoval rychlou a rovnoměrnou aplikaci.

Injektáž

Injektáž byla provedena v místech uvolněných části sádrového štuky. Některé uvolněné fragmenty sádrové omítky musely být nejprve zajištěny ochranným přelepem z japonského papíru a gelu *Tylosy MH300* o 10% (hm.) koncentraci. Následně byla zajištěná místa injektována směsí *Ledanu TA1* a mramorové moučky v objemovém poměru 1 : 1.

Tmelení

Tmelení zahrnovalo jak vyplnění otvorů vytvořených po sejmutí kovových destiček u výjevu *K8*, zajišťujících přilnutí sádrové omítky k dřevěnému podbití stropu, tak i vytmelení prasklin a dalších menších defektů v barevné vrstvě.

Pro tmelení otvorů v dolní části výjevu *K8* byla použita směs *Rokoplastu Rapid*⁴⁶ se sádrov v objemovém poměru 1 : 2. Tento úkon byl proveden restaurátorem štukatur. Zatmelené otvory musely být na povrchu dotmeleny akrylátovým tmelem připraveným z vodné akrylátové disperze *K9* o 10% (hm.) koncentraci a mramorové moučky [obr. 77]. Po vyschnutí tmelů bylo přistoupeno ke zbrúšení a vyrovnání povrchu.

Praskliny a další defekty v plochách malby byly vyplněny též akrylátovým tmelem připraveným v konzistenci, ve které jej bylo možné nanášet špachtlí. Mělké defekty byly vytmeleny jednou vrstvou tmelu, hluboké více vrstvami, aby při jeho vysychání nedošlo k tvorbě prasklin. Po vyschnutí byl tmel srovnán do roviny a jeho povrch byl upraven skalpelem tak, aby se co nejvíce přiblížil povrchu okolní malby.

Retuše a rekonstrukce figurálních výjevů

Po odstranění přemalby byla malovaná zrcadla odhalena ve své původní, většinou již značně poškozené podobě. Absence originální barevné vrstvy v plochách nejvíce degradovaných figurálních výjevů dosahovala až 95 %. Cílem retuší bylo barevně sjednotit malby a zapojit všechny defekty tak, aby nerušily celkový vzhled díla. Nejednalo se ovšem pouze o zapojení defektů vzniklých ztrátou barevné vrstvy. Pro sjednocený vzhled maleb bylo nutné barevně zapojit také místa, na kterých nebylo možné sejmut druhé přemalby bez toho, aby nebyla zásadně poškozena originální barevná vrstva.

⁴⁶ Technický list materiálu *Rokoplast Rapid* je přiložen v kapitole 10 *Textové přílohy*.

V zachovalejších částech maleb byly defekty retušovány lokální až nápodobivou retuší v mírně světlejším a barevněji tlumenějším tónu než byla retušovaná vrstva. V místech rozsáhlejších defektů bylo po domluvě s investorem a zástupci památkové péče rozhodnuto provést hypotetickou rekonstrukci maleb podle příbuzných nástěnných maleb v kostele v Klecanech [obr. 110], a to se záměrem co nejlépe napodobit originální malířský rukopis. Na druhou stranu měly být retuše provedeny v mírně snížené intenzitě barevnosti, tonality i detailů. Co se týče kompozice doplňovaných partií, bylo možné vycházet z dobře dochované červenohnědé rozkresby. Barevně byla rekonstrukce provedena podle dochovaných fragmentů původní barevné vrstvy a barevných tónů vpitých do podkladu. Dle koncepce byly rekonstrukce prováděny nápodobivým způsobem. Pro nejméně dochované figurální výjevy bylo nutné před samotnými retušemi a rekonstrukcemi vyhotovit přípravné studie, a to jak kresebné, tak barevné.

Retuš byla provedena reverzibilními barvami, aby je bylo možné kdykoli snadno odstranit bez rizika poškození malby. Jednotlivé odstíny byly míchány z práškových minerálních pigmentů pojených arabskou gumou. Arabská guma byla rozmíchána ve vodě a ředěna na koncentraci 1,5 % (hm.). Retuše byly nanášeny v lazurách, aby nedocházelo k přílišnému "ucpání" malby. Některé oblasti malby vykazovaly vysokou hydrofobitu, zřejmě způsobenou fixáží z některého z předchozích zásahů. Na tato místa musela být do barev přidávána povrchově aktivní látka. Pro tento účel byla použita volská žluč (*Ochsengalle* firmy *Schmincke*). I přes přimíchání volské žluči do barev nebylo možné na některých místech pracovat pouze v lazurních vrstvách a musela být na tyto oblasti použita pastóznější vrstva retuše.

6.1.2 Textová pole a štuková výzdoba

Sejmutí zajišťovacích kovových pásů

V oblasti textového pole pod výjevem K8 byly odstraněny ztužující kovové pásy, které zajišťovaly uvolněné sádrové panely [obr. 66]. Po jejich sejmutí musela být část výzdoby v této oblasti transferována [obr. 67], aby bylo možné provést opravu degradované konstrukce stropu (viz *Tmelení*).

Odstraňování druhotných vrstev z rámu a textových polí

Nápisové pole i štuková výzdoba byly viditelně opakovaně přemalovány hutnými nátěry. V případě štukové výzdoby se začínala ztrácet původní plasticita motivů. Druhotné vrstvy na rámu centrálního výjevu a na rámech menších figurálních výjevů zcela zakrývaly původní tenké zlacené profily. Pro simulaci staršího zlacení byla v nejmladší vrstvě použita okrová barva, která vykazovala silné zpráškovatění. Druhotné nátěry tak byly redukovány na nejstarší šedou vrstvu. Šedá vrstva byla velmi nesoudržná s podkladem. Na základě konzultace s odborným pracovníkem NPÚ a zadavatelem, bylo rozhodnuto, že v rámci scelení celého interiéru kostela bude strop laděn do světlého odstínu, takže byla tato vrstva před zakrytím

jen základně povrchově konsolidována akrylátovou disperzí K9 o 2% (hm.) koncentraci. Sekundární vrstvy byly ze štukové výzdoby a stejně tak i z nápisových polí snímány mechanicky skalpelem. Tloušťka druhotných nátěrů umožňovala mechanické čištění bez rizika poškození originálního štku.

Fixáž fragmentů textových polí

Dochované fragmenty textového pole byly celoplošně fixovány akrylátovou disperzí *Medium für Konsolidierung* ředěnou vodou na koncentraci 2 % (hm.) formou nástřiku.

Tmelení

V oblasti textového pole pod výjevem K8 bylo odstraněno poškozené dřevěné podbití stropu a bylo nahrazeno novým. [obr. 68] Rovněž došlo k doplnění nového rákosového roštu. Po dohodě s investorem a zástupci památkové péče bylo rozhodnuto, že dříve transferovaná, silně rozrušená část nástrovní výzdoby nebude osazena zpět, ale bude provedena její rekonstrukce. Na rákosový rošt byla nejprve natažena hrubá omítka [obr. 69]. Na ní byl jemným štukem ze směsi *Rokoplast Rapid* se sádrou (v objemovém poměru 1 : 2) proveden doplněk scházející štukové výzdoby i ploché části stropu [obr. 70 a 97]. Po zaschnutí byl povrch vyrovnán a zbroušen pro lepší začlenění do okolního originálu pomocí brusného papíru. Všechny uvedené práce byly provedeny restaurátorem štukatur.

Drobné defekty a praskliny v podkladu zbylých textových polí byly vytmeleny, stejně jako v případě figurálních výjevů, akrylátovým tmelem připraveným z 10% (hm.) vodné akrylátové disperze K9 a mramorové moučky. Nerovnosti tmelu byly po vyschnutí zbroušeny do roviny brusným papírem, či skalpelem.

Rekonstrukce nápisových polí

Protože se nápisy z doby vzniku maleb v roce 1892 pod přemalbami téměř vůbec nedochovaly a druhotné nápisy vykazovaly velmi nízkou formální i technickou úroveň, bylo nutné přistoupit k jejich rekonstrukci. Před samotnou rekonstrukcí byly nejprve připraveny návrhy všech nápisů. Základem úvah a návrhů byl předpoklad, že původní písmo v poli imitovalo barokní předlohu, což bylo možné odvodit z použitého písma připomínajícího originální barokní nápisy z jiných částí interiéru, i z formy barokního jazyka, jakkoli nepochopeného a zkresleného. Proto byl formou i gramaticky text odvozen z lépe dochovaných nápisových polí v kapli sv. Václava a z dobově odpovídající tzv. Svatováclavské Bible.

Původní nápisy byly před sejmutím přeneseny na PVC fólii, aby mohlo být zachováno původní rozvržení textů. V návrhových kresbách pak byla jednotlivá písmena upravována dle barokních předloh v bočních kaplích a částečně i podle podoby písma ve Svatováclavské Bibli.

Před samotnou rekonstrukcí textu byl uvnitř nápisových zrcadel nejprve připraven tónovaný podklad [obr. 104]. Použitá šedookrová barva podkladu byla zvolena dle nalezených fragmentů v některých nápisových zrcadlech. Oproti původním fragmentům však byla mírně zesvětlena, aby v kontextu celkově

zesvětleného stropu nepůsobila příliš tmavě. Pro rekonstrukci podkladového nátěru bylo použito minerálních pigmentů pojených arabskou gumou v 2% (hm.) koncentraci. Podkladové plochy nápisových polí byly rekonstruovány pomocí mořské houby, aby nepůsobily oproti poškozeným a rozechvělým figurálním výjevům příliš jednotlivo. Případné ztmavlé originální fragmenty v pozadí byly zesvětleny a zapojeny, aby nerušily celkový vzhled nápisových polí. Vzhledem k tomu, že se povrch nově naneseného podkladového nátěru kvůli obsahu velkého množství křídý sprašoval, bylo nutné před rekonstrukcí nápisů provést jeho fixáž 2% (hm.) vodnou akrylátovou disperzí K9.

Texty byly na podkladové nátěry přeneseny z předem připravených návrhů technikou spolvero. Následně byly texty napsány reverzibilními akvarelovými barvami [obr. 105]. Jako pojivo minerálních pigmentů byla i v tomto případě použita 2% (hm.) arabská guma.

Retuš štukového rámu

Místa chybějícího zlacení rámu byla retušována slídovými pigmenty pojenými 2% (hm.) arabskou gumou. Barva byla tónována práškovými minerálními pigmenty, aby se výsledný tón lépe odpovídá barevnosti originálního zlacení, které je ztmavlé v důsledku koroze.

6.1.3 Erby

Ošetření maleb proti biologickému napadení

Malba erbu města Tábor byla, podobně jako některé figurální malby na stropu lodi, biologicky napadena. Bylo proto pristoupeno k celoplošnému ošetření malby postřikem desinfekčním prostředkem *Ajatin* o 1% (hm.) koncentraci.

Odstraňování druhotných vrstev

Nejprve byly odstraněny sekundární nátěry, které překrývaly okolní štukovou výzdobu malovaných erbů, tj. štukové kartuše, do nichž jsou zasazeny malby erbů na čelní stěně vítězného oblouku, obvodové rámy štukových kartuší v obou aliančních znacích nad bočními kaplemi a plastické hodnostní koruny nad těmito znaky. Důvodem jejich odstranění byly především snahy o odhalení původní barevnosti štukové výzdoby a zřetelnění tvarů štuků, které byly četnými druhotnými nátěry značně zaslepeny. Snímání překryvných vrstev bylo provedeno mechanicky skalpelem. Na obvodových rámech aliančních znaků bylo odkryto původní zlacené rámování. Originální barevná vrstva byla odhalena i v případě hodnostních korun nad oběma aliančními znaky.

Dále byly snímány druhotné přemalby, které překrývaly původní barokní podobu erbů na čelní stěně vítězného oblouku, a to mechanicky, skalpelem. Lokálně se osvědčilo předchozí předvlhčení sekundárních vrstev vodou. V případě erbu nad oltářem sv. Doroty byla tímto způsobem nejprve odkryta podoba

znaku ze 70. let 19. století, náležící Ludvíku Karlovi rytíři Nádhernému. Odkrytá malba byla řádně fotograficky zdokumentována [obr. 99] a bylo pokračováno v odkryvu až na spodní barokní vrstvu. U obou erbů byla po odkryvu odhalena zcela jiná podoba znaků. Nově odhalený erb nad oltářem sv. Barbory [obr. 100] sice také náleží rodu Deymů ze Strítěže, ale je pojednán značně odlišně než novodobější zobrazení v druhotných vrstvách. Na základě konzultací s heraldikem Ing. Mgr. Janem Oulíkem byla tato podoba znaku připsána Václavu Ignáci Deymovi ze Strítěže (1669-1747).⁴⁷ V případě erbu nad oltářem sv. Doroty byl po odkryvu nalezen znak odpovídající zcela jinému šlechtickému rodu než Nádherným z Borotína [obr. 101]. Nález nebyl překvapivý, protože rod Nádherných z Borotína získal erbovní diplom až v 19. století. Původní donátor oltáře tedy musel náležet k jinému šlechtickému rodu. Na základě konzultací s heraldikem Ing. Mgr. Janem Oulíkem byla dle podoby odkrytého znaku donátkou oltáře sv. Doroty manželka Václava Ignáce Deyma ze Strítěže, a to Marie Rosa Apollonie, rozená baronka Vernier de Rougemont (1672-1711).⁴⁸

Druhotné přemalby aliančních znaků nad vstupy do bočních kaplí bylo možné narušit technickým lihem na vatovém smotku s následně odmyt zvlčenou houbou *Blitz-fix*. Po sejmutí druhotných vrstev se potvrdilo velmi fragmentární dochování originální barevné vrstvy ve znaku Lobkoviců. Z heraldicky pravého znaku Filipa Hyacinta z Lobkovic se dochovaly nejvíce fragmenty barevných vrstev pozadí jednotlivých polí, černé kůly v 5. poli a hlohovká orlice v 6. poli. Dále byly patrné drobné fragmenty zubří hlavy a tři pahorky hrabství Stenstein. Ve znaku manželky, Eleonory Kateřiny z bílinské větve Lobkoviců, byly s původní barevnou vrstvou ztotožněny pouze drobné fragmenty v oblasti orlic.

Lokální přemalby v nástropním erbu města Tábor byly sejmuty pomocí vatového smotku smočeného v destilované vodě.

Fixáž barevné vrstvy

Po sejmutí druhotných přemalby byly fragmenty originální barevné vrstvy fixovány nástřikem 2% (hm.) akrylátové pryskyřice *Paraloid B72* v toluenu.

Konsolidace omítkových vrstev

V ploše malovaného erbu nad oltářem sv. Barbory byly v rámci průzkumu zjištěny dutiny pod vrstvou povrchového vápenno-pískového štuky. Vzhledem k tomu, že omítka měla v těchto partiích i značně oslabenou kohezi byla nejprve strukturálně konsolidována vápennou nanosuspenzí *CaLoSiL® E25*, a to v jeho koncentrované podobě (25 g $\text{Ca}(\text{OH})_2$ na 1 l etanolu). Dutiny byly následně hloubkově injektovány prostředkem na bázi hydraulického vápna *Ledan TA1* ve směsi s mramorovou moučkou (v objemovém poměru 1 : 1).

⁴⁷ Více viz kapitola 6.4 *Nová zjištění o památce*.

⁴⁸ Více viz kapitola 6.4 *Nová zjištění o památce*

Tvarová korekce sádrových doplňků

Druhotný sádrový doplněk voluty v dolní části kartuše schwarzenberského erbu bylo třeba z důvodu velmi nízké kvality jeho provedení tvarově upravit. Tvarová korekce byla provedena mechanicky, obroušením hmoty sádry skalpelem. Původně oblé tvary sádrového doplňku byly upraveny na ostřejší, aby se tak více přizpůsobily zpracování původních volut. Rovněž bylo potřeba odstranit část sádrového doplňku v místě, kde navazoval na originální hmotu štku. Navázání zde nebylo provedeno příliš zdařile a navíc docházelo ke značnému překrytí originální malby.

Tmelení

Voluta v dolní části kartuše schwarzenberského erbu byla po tvarové korekci a opravě návaznosti na hmotu původní hmoty štku doplněna vápenným štukem z křemičitého písku a bílého vzdušného vápna (v objemovém poměru 2 : 1). Po vyschnutí byl jeho povrch přetřen vápenným nátěrem.

Místa injektáží a drobné defekty v omítkových podkladech maleb erbů byly vytmeleny vápenným tmelem z křemičitého písku a bílého vzdušného vápna (v objemovém poměru 2 : 1). V barevné vrstvě bylo z důvodu citlivosti malby na alkálie tmelení provedeno akrylátovým tmelem připraveným z vodné akrylátové disperze K9 o 10% (hm.) koncentraci a mramorové moučky.

Retuše a rekonstrukce erbů

Po odstranění přemaleb byla odhalena původní, byť značně poškozená, podoba všech erbů. Míra dochování originální barevné vrstvy byla u jednotlivých erbů různá,⁴⁹ nejlépe bych dochován eggenbersko schwarzenberký alianční znak, nejméně znak Lobkoviců. Cílem retuší bylo, stejně jako v případě nástropních výjevů, barevně sjednotit malby a zapojit všechny defekty tak, aby nerušily celkový vzhled díla. V zachovalejších částech erbů byly defekty retušovány nápodobivou retuší v mírně světlejším tónu než je originální barevná vrstva. V místech rozsáhlejších defektů bylo po domluvě s investorem a zástupci památkové péče rozhodnuto provést rekonstrukce dle dobových vyobrazení konkrétních erbů [obr. 107 a 109].⁵⁰ Rekonstrukce byly rovněž prováděny většinou nápodobivým způsobem. V těch částech znaků, kde nebyla původní podoba vyobrazení zcela jasná, bylo přistoupeno pouze k náznakové retuši, ve které byla potlačena jak barevnost, tak konkrétnost doplňovaných tvarů. Pro erby na čelní stěně vítězného oblouku byly předem vyhotoveny návrhy rekonstruovaných částí.⁵¹

⁴⁹ Viz grafické zákresy stavu dochování v kapitole 9 *Grafická dokumentace*.

⁵⁰ Použité předlohy jsou zaneseny do kapitoly 8 *Fotografická dokumentace*.

⁵¹ Viz kapitola 8 *Fotografická dokumentace*.

Retuše a rekonstrukce byly provedeny reverzibilními akvarelovými barvami z práškových minerálních pigmentů pojených 1,5% (hm.) arabskou gumou. Zlacené části byly retušovány slídovými pigmenty a práškovými minerálními pigmenty pojenými 2% (hm.) arabskou gumou.

6.2 Použité materiály

Ošetření proti biologickému napadení

- *Ajatin* 10%, dezinfekční prostředek na bázi kvarterních amoniových solí, aplikován ve směsi s destilovanou vodou v objemovém poměru 1 : 4 (distributor: PROFARMA-PRODUKT s.r.o., ČR)

Čištění a odstraňování přemalob

- voda z vodovodního řádu
- destilovaná voda
- *Blitz-fix*, mikroporézní houba (distributor: Deffner a Johann, ČR)
- *Ethomeen*[®] C 25, detergent na bázi kokoalkylů (distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo), použit s vodou v objemovém poměru 1 : 300 a 1 : 500 a v receptu rozpouštědlového gelu na bázi *Carbopolu* (recept č. 1: 2 g *Carbopolu* EZ-2, 20 ml *Ethomeenu* C25, 100 ml acetonu, 15 ml destilované vody)
- *Ethomeen*[®] C12, detergent na bázi kokoalkylů distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo), použit v receptech rozpouštědlového gelu na bázi *Carbopolu* (recept č. 2: 2 g *Carbopolu* EZ-2, 20 ml *Ethomeenu* C12, 100 ml rozpouštědlové směsi aceton, toluen 1 : 1, 15 ml destilované vody; recept č. 3: 2 g *Carbopolu* EZ-2, 20 ml *Ethomeenu* C12, 100 ml toluenu, 3 ml destilované vody; recept č. 4: 2 g *Carbopolu* EZ-2, 20 ml *Ethomeenu* C12, 100 ml rozpouštědlové směsi lakový benzin, toluen 1 : 1, 3 ml destilované vody)
- *Carbopol* EZ-2, derivát kyseliny polyakrylové (distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo), použito ve čtyřech receptech rozpouštědlového gelu na bázi *Carbopolu* (viz výše)
- kyselina citronová *Castello*, použita pro namíchání roztoků citrátu amonného pro 0,5%, 2% a 5% hm. koncentraci (distributor: Lidl Česká republika v.o.s.)
- čpavková voda 24-25% (výrobce: Proxim s. r. o., ČR), použita pro namíchání roztoků citrátu amonného a ve všech receptech rozpouštědlového gelu na bázi *Carbopolu* (viz výše)
- technický líh, organické rozpouštědlo (výrobce: Severochema, ČR)
- toluen, organické rozpouštědlo (distributor: Ing. Petr Švec - PENTA s.r.o., ČR)
- aceton, organické rozpouštědlo (distributor: Ing. Petr Švec - PENTA s.r.o., ČR)
- lakový benzin, organické rozpouštědlo (distributor: Ing. Petr Švec - PENTA s.r.o., ČR)

Konsolidace barevných vrstev

- *Dispersion K9*, akrylátová disperze, v 2-4% (hm.) koncentraci (dodavatel: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo)
- *Medium für Konsolidierung*, akrylátová disperze, v 2% (hm.) koncentraci (výrobce: Lascaux, Švýcarsko)
- *Paraloid B72*, akrylátová pryskyřice, v 2% hm. koncentraci s toluenem (distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo)

Konsolidace omítek

- *Tylose MH300*, methylhydroxyethylcelulosa (distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo)
- *Ledan TA1*, injektážní směs na bázi hydraulického vápna (výrobce: Tecno Edile Toscana, Itálie)
- *CaLoSiL® E 25*, vápenná nanosuspenze v ethanolu (výrobce: IBZ Salzchemie GmbH & Co. KG, Německo)

Tmelení

- hašené bílé vzdušné vápno (vápenná kaše) – $\text{Ca}(\text{OH})_2$
- světlý křemičitý písek
- *Rokoplast Rapid*, prášková stavební hmota ze směsi sádry a zušlechťujících přísad zaručujících nízkou objemovou hmotnost, použito v objemovém poměru 1 : 2 se sádrou (distributor: Rokospol a. s.)
- mramorová moučka (distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo)
- *Dispersion K9*, akrylátová disperze (distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG)

Retuše a rekonstrukce

- arabská guma, v 2% hm. koncentraci (distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo)
- minerální práškové pigmenty (distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo)
- slídové pigmenty *IRIODIN®* na zlacení (distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo)

6.3 Doporučený režim památky

K poškození barokního stropu došlo následkem opakovaného zatékání do krovů a následně do samotného stropu lodi kostela. Je tedy zásadní provádět pravidelnou kontrolu střešní krytiny a oplechování, a to minimálně každých 5 let. Také je důležité předcházet kondenzaci vzdušné vlhkosti na malbách. Vlhkost nemá dobrý vliv na podklad maleb ani na samotnou barevnou vrstvu. Prevencí může být například omezení větrání v nekritičtějším, tedy zejména jarních měsících. Tím se bude teplota vzduchu v interiéru zvyšovat postupně a předejde se dosažení hodnot rosného bodu.

Ke změně barevnosti maleb částečně došlo usazením nečistot na barevné vrstvě, jež zřejmě měla mírně lepivé vlastnosti i delší čas po svém vzniku. Prevencí proti tmavnutí barev depozity může být i omezení pálení svící v prostoru lodi kostela. Restaurované dílo je doporučeno kontrolovat v pravidelných intervalech, a to minimálně každých 5 let restaurátorem s příslušným povolením k restaurování MK ČR. Všechny kroky, případně zásahy, které by měly přímý dopad na restaurované dílo, je nutné konzultovat se zástupci odborné složky památkové péče.

6.4 Nová zjištění o památce

6.4.1 Nástropní malby

Díky provedenému zásahu v ploše stropu bylo zjištěno, že malby v době svého vzniku vypadaly zcela jinak. Největším zásahem, který se v minulosti podepsal na vzhledu maleb, bylo celoplošné přemalování ploch pozadí tmavými tóny. Po sejmutí přemaleb se ukázalo, že míra dochování originálních ploch v pozadí je minimální, což byl zřejmě jeden z důvodů, který vedl u předchozích zásahů k rozhodnutí pro celoplošné přemalování těchto partií. Na druhou stranu je ale pravděpodobné, že k takto zásadní ztrátě ploch pozadí došlo vlivem nešetrného čištění. To bylo podle zakrývajících přemaleb zjevně provedeno již při prvním zásahu na malbách ve 30. letech 20. stol. Podobně tomu bylo v případě krajinných pozadí, kde přemalby překrývaly původní barevnost i tvary vegetace.

Celoplošnými přemalami v pozadí byly při jejich okrajích přemalovány i figury, a to z důvodu použití velkých tahů štětce, které nerespektovaly tvarosloví postav. Přemalbou pozadí byly zdeformovány například tvary hlav nebo rukou figur. Zdeformované byly také ostatní partie figur, vinou částečného přetření draperií, které obepínají těla postav.

6.4.2 Erby

Vyobrazení původních barokních erbů se ukázalo také značně odlišné ve srovnání s podobou, která byla prezentována před provedením restaurátorského zákroku. K zásadní změně došlo u obou erbů na čelní stěně vítězného oblouku. Jak již bylo zníněno výše, po odkryvu byla nad oltářem sv. Barbory odhalena barokní podoba znaku šlechtického rodu Deymů ze Stříteže. Jedná se o štít, kde je v červeném poli zobrazena stříbrná husa stojící na jednoduchém pahorku. Na štítu je umístěna turnajská korunovaná přilba s červenými přikryvadly. V klenotu se nachází druhá stříbrná husa. Nad znakem byly na světle modrém pozadí odhaleny fragmenty čtyř písmen. První písmeno bylo identifikováno jako jednoduché "V" nebo dvojité "W", třetí jako "D" a čtvrté jako "S". Z dochovaných fragmentů druhého písmene nebylo možné určit, o jakou literu se jedná. Na základě tohoto nálezů se ve spolupráci s heraldikem Ing. Mgr. Janem Oulíkem podařilo objasnit, že erb náleží Václavu Ignáci Deymovi ze Stříteže (1669-1747). Písmena nad znakem tedy představují jeho iniciály: **W**(áclav) **I**(gnác) **D**(eym) (ze) **S**(tříteže).

Odkrytý znak nad oltářem sv. Doroty byl na základě konzultací s heraldikem Ing. Mgr. Janem Oulíkem připisán manželce Václava Ignáce Deyma ze Stříteže – Marii Rose Apollonii, rozené baronce Vernierové z Rougemont a Orchamp (1672-1711). Základem zobrazeného znaku je čtvrcený štít se zlatým středním korunovaným štítkem. Správně by se měl ve středním štítku nacházet černý orel se štítkem na prsou, v němž má být umístěn dvouocasý lev. Po proretušování dochovaných fragmentů původní malby byly identifikovány části orla i štítku se lvem, proto bylo provedeno jejich doplnění. V prvním a čtvrtém poli hlavního štítu byly odkryty fragmenty zlatého dvouocasého lva a fragmenty modrého pozadí polí (rovněž dorekonstruováno). Druhé pole je pětkrát zlato-modře komso dělené a přes pole je provedeno červené břevno. Správně by mělo být břevno stříbrné s červeným lemem. Je však možné, že se svrchní vrstva bílé (heraldicky stříbrné) barvy pouze nedochovala. Třetí pole by mělo vypadat stejně jako druhé, ale v dolní části pole, pod horizontálním břevnem se na klokotské malbě nenachází kosmé dělení, ale polcení. Na štítě je posazena pohanská koruna (typ koruny se špičatými výběžky) se třemi korunovanými turnajskými přilbami. V pravém klenotu by měl být sedící zlatý korunovaný lev mezi pětkrát zlato-modře dělenými buvolími rohy z jejichž konců vynikají vavřínové ratolesti (z fragmentů čitelná pouze lví hlava s korunou – rekonstruováno). Pokryvadla jsou modro-zlatá. Prostřední přilba má v klenotu černého říšského orla zastřešeného císařskou korunou. Pokryvadla by zde měla být černo-zlatá (nedochováno - dorekonstruováno). Na levé přilbě jsou zlatá a stříbrná péra, poměrně dobře dochovaná pokryvadla mají červeno-stříbrnou barevnost. Štít přidržují štítonoši (gryfové), kteří by měli být podle dohledaných analogií zlatí (rekonstruováno).

Po odkryvu byly nad erbem, stejně jako v případě znaku nad oltářem sv. Barbory, odhaleny fragmenty několika písmen. Jasně čitelná byla pouze středová písmena "D. R. B." Částečně bylo možné odhadnout i okolní dvě písmena, takže znění textu by mohlo být: "R. D. R. B. W." Pokud připustíme, že původní nápisy v Klokotech byly napsány česky, dal by se neznámý nápis vykládat jako iniciály donátorky, tedy: **M**(arie) **R**(osa) **A**(pollonie) **D**(eymová) **R**(ozená) **B**(aronka) **W**(ernierová) z **R**(ougemont) a **O**(rchamp). Vzhledem k tomu, že před prvním písmenem "R" byly nalezeny fragmenty ještě jedné litery a z důvodu, že bylo předpokládáno symetrické rozložení textu, bylo po konzultaci s heraldikem a dohodě s investorem a zástupci památkové péče rozhodnuto prezentovat pouze zkrácenou verzi nápisu ve znění **M**(arie) **R**(osa) **D**(eymová) **R**(ozená) **B**(aronka) **W**(ernierová) z **R**(ougemont).

Přisouzení znaku Marii Rose Deymové, tedy první manželce Václava Ignáce Deyma, která zemřela roku 1711, pomáhá rovněž s datací erbů, tedy i původní podoby oltářů. Z tohoto údaje vyplývá, že oltáře vznikly zřejmě společně s dokončením lodi v roce 1708, ne až ve 20. letech, jak bylo v některé literatuře předpokládáno.

7 Seznam literatury, pramenů a použitých zkratek

7.1 Seznam literatury

- » OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila: *Klokoty: poutní místo*. Klokoty: Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, 2013. ISBN 978-80-260-3991-4.
- » ŠOTEK, Ladislav: *Mariánské poutní místo Klokoty*. Vydání druhé, upravené. Vranov nad Dyjí: A.M.I.M.S. ve spolupráci s Římskokatolickou farností Tábor-Klokoty, 2014. ISBN 978-80-260-8226-2.

7.2 Seznam pramenů

- » BARTŮŇKOVÁ, Lucie, VOJTĚCHOVSKÝ, Jan: *Restaurátorský průzkum a dokumentace*. Restaurování nástěnných maleb v kupoli presbytáře kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. 2012.
- » BARTŮŇKOVÁ, Lucie, VOJTĚCHOVSKÝ, Jan: *Restaurátorský průzkum a dokumentace*. Restaurování nástěnných maleb v západní části presbytáře kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. 2013.
- » CHADIM, Daniel, VOJTĚCHOVSKÝ, Jan, KOVAŘÍK, Zdeněk, ŠIMÁNEK, Petr, SLOUKOVÁ, Lenka: *Restaurátorský průzkum a dokumentace*. Restaurování nástěnných maleb a štukové výzdoby v prostoru jižní oratoře kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. 2014. Místo uložení: NPÚ ÚOP České Budějovice.
- » HORÁKOVÁ, Oldřiška: *Restaurování dvou malovaných výjevů na stropu lodi a na severní oratoři kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech*. Bakalářská práce. FR UPCE. Vedoucí práce Mgr. art. Jan Vojtěchovský. Litomyšl, 2017.
- » MATHES, Josef: *Restaurování dvou malovaných výjevů na stropu lodi a na severní oratoři kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech*. Bakalářská práce. FR UPCE. Vedoucí práce Mgr. art. Jan Vojtěchovský. Litomyšl, 2017.
- » MATULÍK, Alois: Pamětní text, uložený v makovici ve věži nad presbytářem klokotského kostela. 31. srpna 1971.
- » POLÁKOVÁ, Martina, SLOUKOVÁ, Lenka, VAŘEJKOVÁ, Barbora, VOJTĚCHOVSKÝ, Jan: *Restaurátorská dokumentace*. Restaurování nástěnných maleb v kapli sv. Josefa v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. Litomyšl, 2016.
- » RYTÍŘ, František: *Kronika klokotského kostela*. Kronika psána od roku 2006, uložena u autora.
- » VOJTĚCHOVSKÝ, Jan, FIALOVÁ, Verena, MIKLOVIČOVÁ, Eliška, SVOBODA, David, SLOUKOVÁ, Lenka, ŠKRABALOVÁ, Adéla: *Restaurátorská dokumentace*. Restaurování malovaných výjevů v kapli sv. Václava v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. Litomyšl, 2016.
- » *Z alby našich mariánských svatyň: Klokoty u Tábora - starobylá svatyně mariánská*. 1932, (22.), 4. Periodikum ani autor nedohledán.

7.3 Internetové zdroje

- » <http://sechtl-vosecek.ucw.cz/cml/dir/klokoty.html>
- »

7.4 Seznam použitých symbolů a zkratk

ARNMS – Ateliér restaurování nástěnné malby a sgrafita

č. – číslo

č. j. – číslo jednací

ČR – Česká republika

FR – Fakulta restaurování

KP – kulturní památka

NPÚ – Národní památkový ústav

obr. – obrázek

s. – strana

tab. – tabulka

UPCE – Univerzita Pardubice

UV – ultraviolet

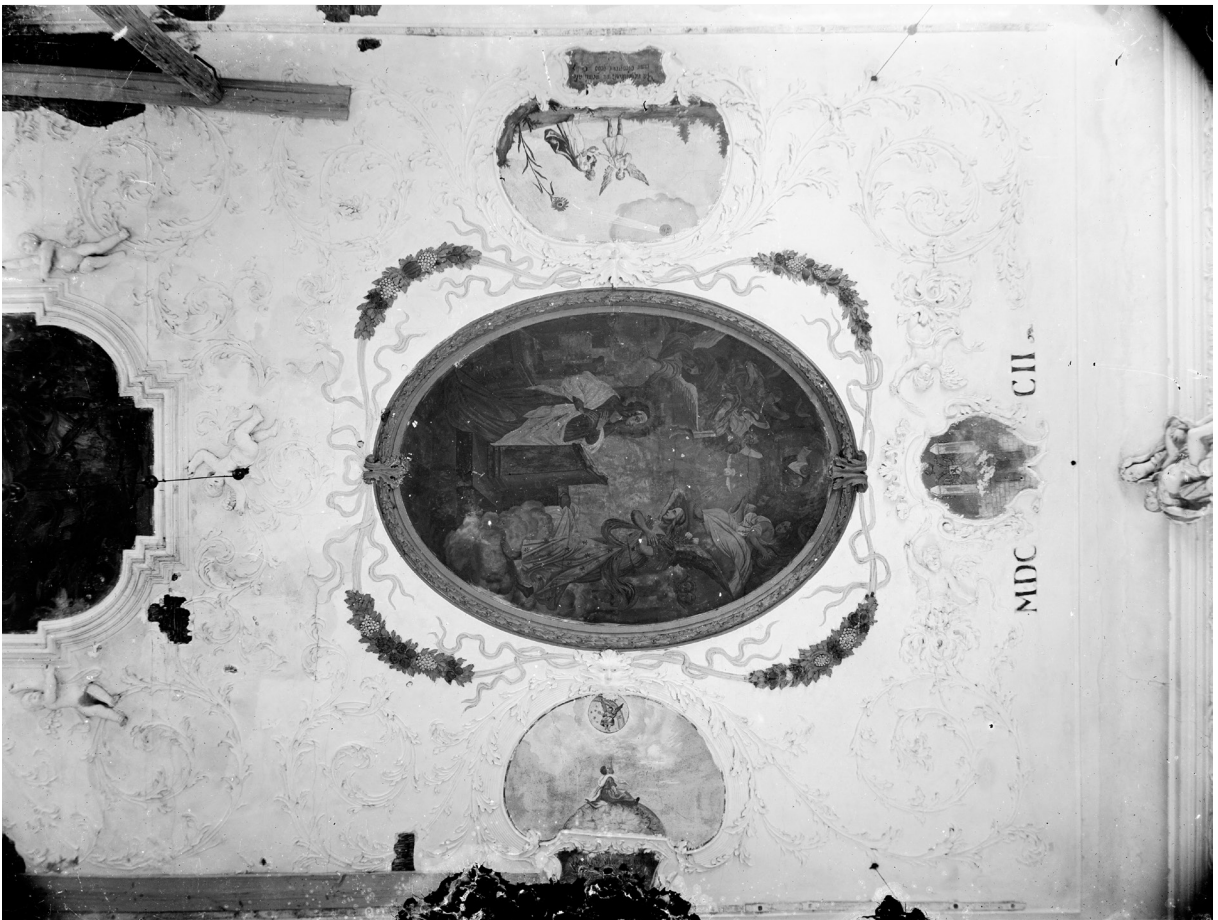
ÚOP – Územní odborné pracoviště

% – procento

% (hm.) – hmotnostní procento

8 Fotografická dokumentace

Obr.01 Historická fotografie barokního stropu lodi kostela před rokem 1892 – oblast centrálního výjevu. Zdroj: <http://sechtl-vosecek.ucw.cz/cml/dir/klokoty.html>.

Obr.02 Historická fotografie barokního stropu lodi kostela před rokem 1892 – Zvěstování. Zdroj: <http://sechtl-vosecek.ucw.cz/cml/dir/klokoty.html>.

Obr.03 Historická fotografie pořízená mezi lety 1892 - 1930 – pohled na vítězný oblouk. V horní části snímku, kde je zachycena část stropu před resbytářem, je patrné, že Bartoňkovy malby byly původně provedeny ve světlé barevnosti. Výjev Zvěstování byl oproti barokní podobě obrácen do lodi. Símek dále zachycuje starší podobu donátorských znaků nad bočními oltáři. Zdroj: <http://sechtl-vosecek.ucw.cz/cml/desky/deska0243.html>.

Obr. 04 Historická fotografie pořízená mezi 30. a 70. lety 20. stol. – pohled na vítězný oblouk. Snímek zachycuje podobu donátorských znaků nad bočními oltáři před poslední přemalbou. Zdroj: <http://sechtl-vosecek.ucw.cz/cml/desky/deska0243.html>.

Obr.05 Celkový pohled na strop lodi kostela. Stav před restaurováním.

Obr.06 Celkový pohled na čelní stěnu vítězného oblouku. Stav před restaurováním.

Obr.07 Celkový pohled na centrální výjev K1 – Nanebevzetí Panny Marie. Stav před restaurováním.

Obr.08 Spodní část centrálního výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie) v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr.09 Spodní část výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie) v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr.11 *Centrální část výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie) v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.*

Obr.10 *Centrální část výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie) v UV záření. Stav před restaurováním.*

Obr. 13 Levá část výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie) v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr. 12 Levá část výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie) v UV záření. Stav před restaurováním. Tmavší tupované partie představují nejmladší přemalbu ze 70. let 20. stol.

Obr. 14 Celkový pohled na výjev K2 – Zvěstování.
Stav před restaurováním.

Obr. 16 Výjev K2
(Zvěstování) v umě-
lém bílém světle. Stav
před restaurováním.

Obr. 15 Výjev K2
(Zvěstování) v UV
záření. Stav před
restaurováním.

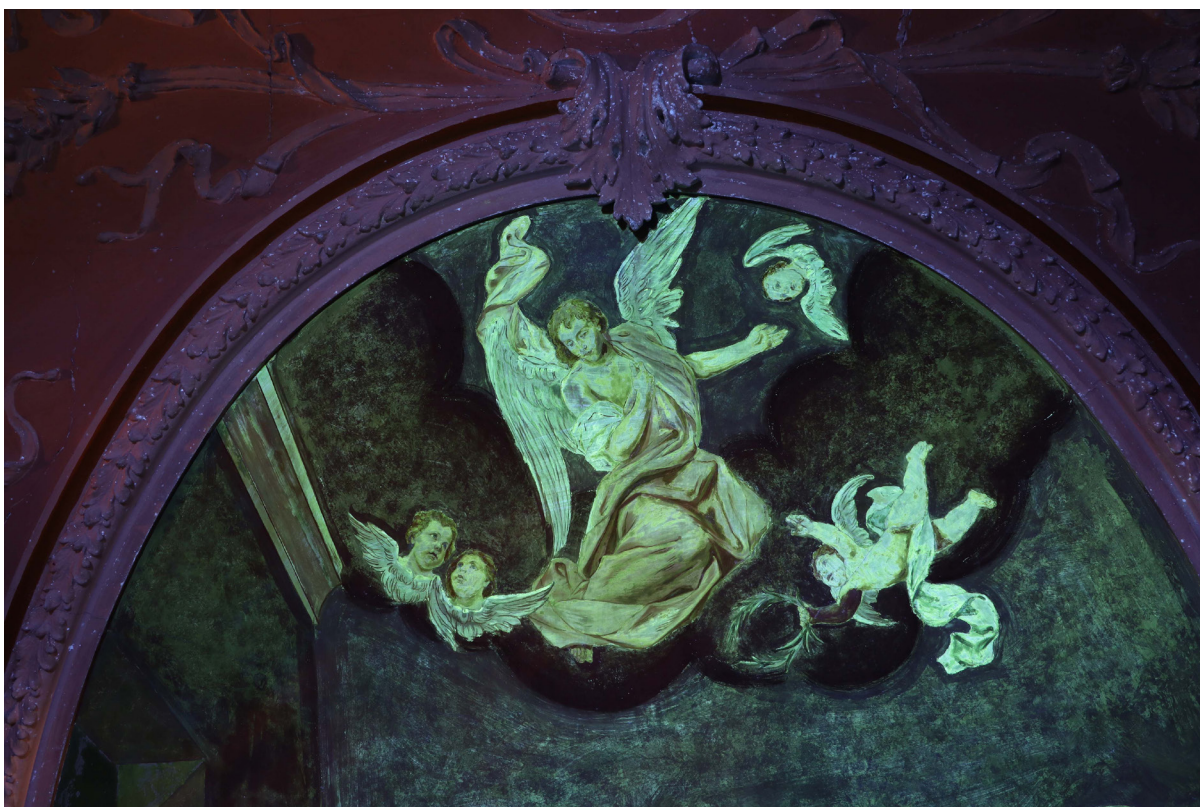

Obr. 17 Celkový pohled na výjev K3 – Navštívení.
Stav před restaurováním.

Obr. 18 Horní část výjevu K3 (Navštívení) v umě-
lém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr. 19 Horní část výjevu K3 (Navštívení) v UV zá-
ření. Stav před restaurováním.

Obr.20 Centrální část výjevu K3 (Navštívení) v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr.21 Centrální část výjevu K3 (Navštívení) v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr.22 Celkový pohled na výjev K4 a související textové pole v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr.23 Celkový pohled na výjev K4 v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr.24 Celkový pohled na výjev K5 a související textové pole v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr.25 Celkový pohled na výjev K5 v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr.26 Celkový pohled na výjev K6 a související textové pole v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr.27 Celkový pohled na výjev K6 v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr.28 Celkový pohled na výjev K7 a související textové pole v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr.29 Celkový pohled na výjev K7 v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr.30 Celkový pohled na výjev K8 a související textové pole v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr.31 Celkový pohled na výjev K8 v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr.32 Celkový pohled na výjev K9 a související textové pole v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr.33 Celkový pohled na výjev K9 v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr.35 Celkový pohled na erb města Tábor v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr.34 Celkový pohled na erb města Tábor v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr.36 Celkový pohled na erb nad oltářem sv. Barbory v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr.37 Celkový pohled na erb nad oltářem sv. Barbory v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr. 38 Celkový pohled na erb nad oltářem sv. Doroty v umělém bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr. 39 Celkový pohled na erb nad oltářem sv. Doroty v UV záření. Stav před restaurováním.

Obr.40 Celkový pohled na alianční eggenbrsko-schwarzenberský znak nad vstupem do kaple sv. Václava. Stav před restaurováním.

Obr.41 Celkový pohled na alianční znak rodu Lobkoviců nad vstupem do kaple sv. Josefa. Stav před restaurováním.

Obr. 43 Detail výjevu K3 (Navštívení) – sv. Zachariáš. Stav před restaurováním. V oblasti hlavy lze pozotovat původní Bartoňkovu malbu, avšak poznamenanou razantním čištěním. Pozadí je přemalovánosilnou vrstvou tmavě šedého nátěru.

Obr. 42 Detail výjevu K2 (Zvěstování) – ruka Boha Otce. Stav před restaurováním. Smínek dokumentuje červeno-hnědou štětcovou podkresbu použitou pro rozvržení Bartoňkovy malby. Šedá přemalba pozadí je biologicky napadena (tmavé skvrny).

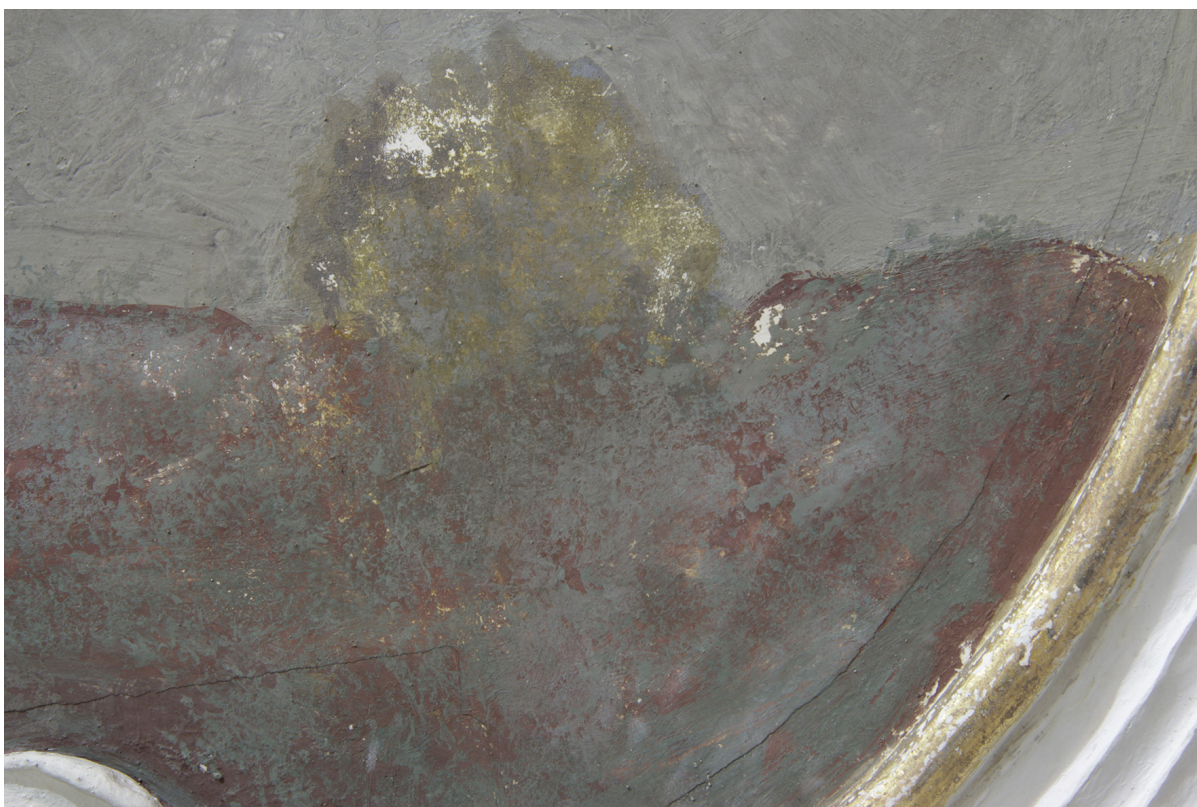

Obr. 44 Detail výjevu K4 (oblast ruky anděla) v razantním bočním nasvícení. Stav před restaurováním. Na malbě jsou patrné tahy štětce a pastózní nános originální barevné vrstvy.;

Obr. 45 Signatura V. Bartoňka ve spodní části výjevu K3 (Navštívení). Stav před restaurováním. Patrně se jedná o přemalovanou verzi staršího podpisu.

Obr. 46 Detail výjevu K2 (Zvěstování) – noha archanděla Gabriela. Stav před restaurováním. Snímek dokumentuje starší šedou přelambu pozadí ze 30. let 20. století, která lokálně překrývá části originální malby.

Obr. 47 Detail výjevu K6 v oblasti krajiny. Stav před restaurováním. Snímek dokumentuje modro-šedé tupování, které je součástí mladšího opravného zásahu provedeného na malbách v 70. letech 20. století. Pod ním se nachází přemalba ze 30. let 20. století.

Obr. 48 Detail výjevu K3 (Navštívení) – spodní část figury sv. Josefa v razantním bočním nasvícení. Stav před restaurováním. Originální malba je kompletně přemalovaná. Barevné souvrství přemaleb má oslabenou adhezi k podkladu a tvoří četné puchýřky.

Obr. 49 Detail výjevu K9 v oblasti krajního pozadí v razantním bočním nasvícení. Stav před restaurováním. Na snímku je parná obvodová prasklina a okolní ztráta adheze barevného souvrství přemaleb, které se ve formě šupin odlupuje od sádrového podkladu.

Obr.50 Detail výjevu K3 (Navštívení) v oblast roucha sv. Alžběty. Stav před restaurováním. Snímek dokumentuje biologické napadení ve formě silného světle šedého povlaku.

Obr.51 Pohled na výjevu K8 proti bočnímu nasvícení. Stav před restaurováním. Na povrchu malby lze pozorovat lesklý film fixáže.

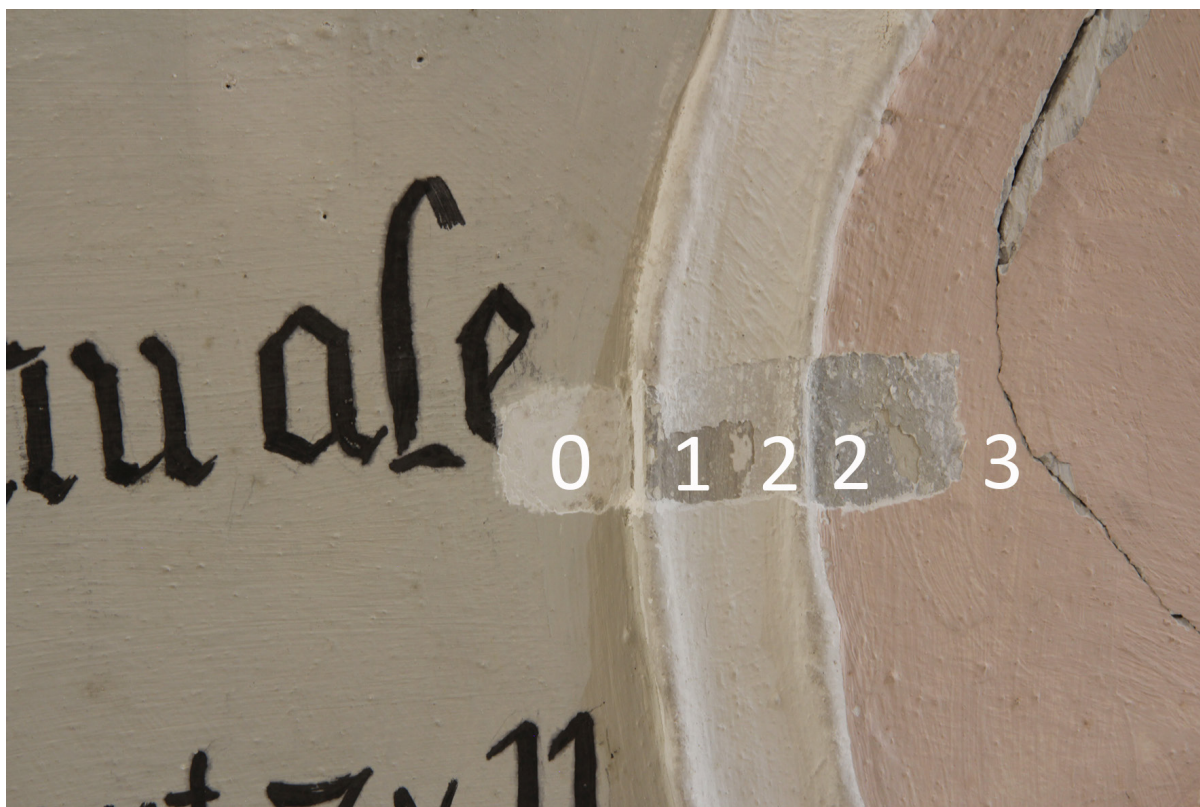
Obr.52 Sondážní průzkum erbu nad oltářem sv. Barbory. Rozbor jednotlivých vrstev je zpracován v samostatném dokumentu – viz textová příloha č. 2.

Obr.53 Sondážní průzkum erbu nad oltářem sv. Doroty. Rozbor jednotlivých vrstev je zpracován v samostatném dokumentu – viz textová příloha č. 3.

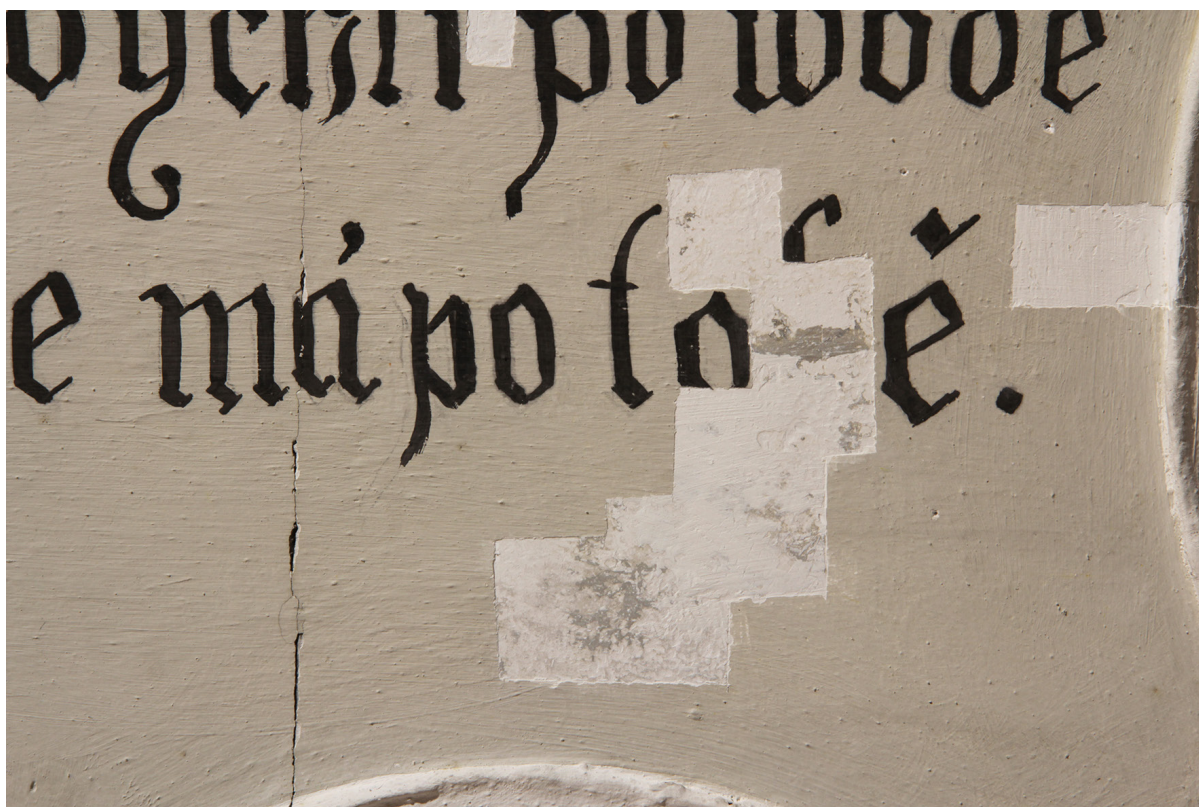
Obr.54 Sondážní průzkum aliančního eggenbrsko-schwarzenberského znaku nad vstupem do kaple sv. Václava. V sondách byla odhalena původní barokní malba znaku.

Obr.55 Sondážní průzkum aliančního znaku rodu Lobkoviců nad vstupem do kaple sv. Josefa. V sondách byla rozkryta především starší vrstva přemalby. Z originální mlaby byly nalezeny pouze fragmenty.

Obr.56 Stratigrafická sonda ve zlaceném rámu výjevu K5. 0 – bílá podkladová vrstva, 1 – zlacení rámu, 2 – silnější bílá vrstva, 3 – slabý lazurnější okrový nátěr.

Obr.57 Stratigrafická sonda v textovém poli a rámu výjevu K4. 0 – sádrový podklad (nebyla nalezena vrstva původní malby); 1 – tmavě šedý nátěr (zřejmě souvisí s originální barevnou úpravou stropu), 2 – světle šedé rámování, tmavší šedé pozadí štuků; 3 – svrchní vrstva pocházející zřejmě ze 70. let 20. století

Obr. 58 Sonda provedená na textovém poli výjevu K5. Po odstranění druhotných vrstev byly odhaleny pouze fragmenty původního nápisu.

Obr. 59 Zkouška odstraňování druhotných přemalb pomocí odmývání vodou ve výjevu K5. Touto metodou bylo na některých malbách možné sejmut mladší přemalbu ze 70. let. 20. století.

Obr. 60 Zkouška snímání druhotných přemaleb ve výjevu K3 (Navštívení) mechanicky skalpelem. Původní barevná vrstva je značně poškozená, ale vykazuje výrazně vyšší uměleckou kvalitu než pozdější sekundární nátěry, které byly rovněž značně degradované.

Obr. 61 Zkouška snímání druhotných přemaleb ve výjevu K2 (Zvěstování) mechanicky skalpelem. Pod sekundárními nátěry byla odhalena původní světle modrá barevnost oblohy..

Obr.62 Zkouška snímání druhotných přemaleb ve výjevu K8 pomocí toluenu na vatovém smotku. Touto metodou bylo u některých výjevů možné sejmuti obě vrstvy přemaleb na originální vrstvu.

Obr.63 Zkouška čištění ztmavlé barevné vrstvy originálu ve výjevu K5 pomocí toluenu na vatovém smotku. Tímto způsobem bylo možné ulpělý prachový depozit částečně redukovat.

Obr.64 Průběh restaurátorských prací ve spodní části výjevu K8. Defekt vzniklý po odstranění upevňující kovové destičky. Snímek též dokumentuje původní barevnou vrstvu zachovanou pod odstraněnou destičkou.

Obr.65 Průběh restaurátorských prací ve spodní části výjevu K8. Snímek dokumentuje defekt způsobený po odstranění upevňující kovové destičky. V defektu lze vidět původní rákosový rošt přichycený k dřevěnému podbití stropu.

Obr.66 Průbeh restaurátorských prací v oblasti nápisového pole pod výjevem K8. Stav po odstranění kovových výztuží.

Obr.67 Průbeh restaurátorských prací v oblasti nápisového pole pod výjevem K8. Stav textového pole a okolní plochy po odstranění poškozené omítkové vrstvy a ztrouchnivělého dřevěného podbití.

Obr.68 Průběh restaurátorských prací v oblasti nápisového pole pod výjevem K8. Stav textového pole a okolní plochy po doplnění dřevěného podbití a rákosového roštu.

Obr.69 Průběh restaurátorských prací v oblasti nápisového pole pod výjevem K8. Stav textového pole a okolní plochy po omítnutí hrubou omítkou.

Obr.70 Průběh restaurátorských prací v oblasti nápisového pole pod výjevem K8. Stav textového pole a okolní plochy po omítnutí jemnou omítkou.

Obr.71 Spodní část výjevu K6. Průběh snímání druhotných přemaleb mechanicky skalpelem.

Obr.72 Spodní část výjevu K7. Průbeh snímání druhotných přemaleb mechanicky skalpelem.

Obr.73 Detail výjevu K8. Průbeh snímání druhotných přemaleb pomocí toluenu na vatovém smotku.

Obr. 74 Detail výjevu K1 (okřídlené hlavy andílků v horní části malby) Stav před restaurováním. Hlavy andílků jsou přemalovány šedým nátěrem, který překrývá i jejich vlasy a okraje křídel.

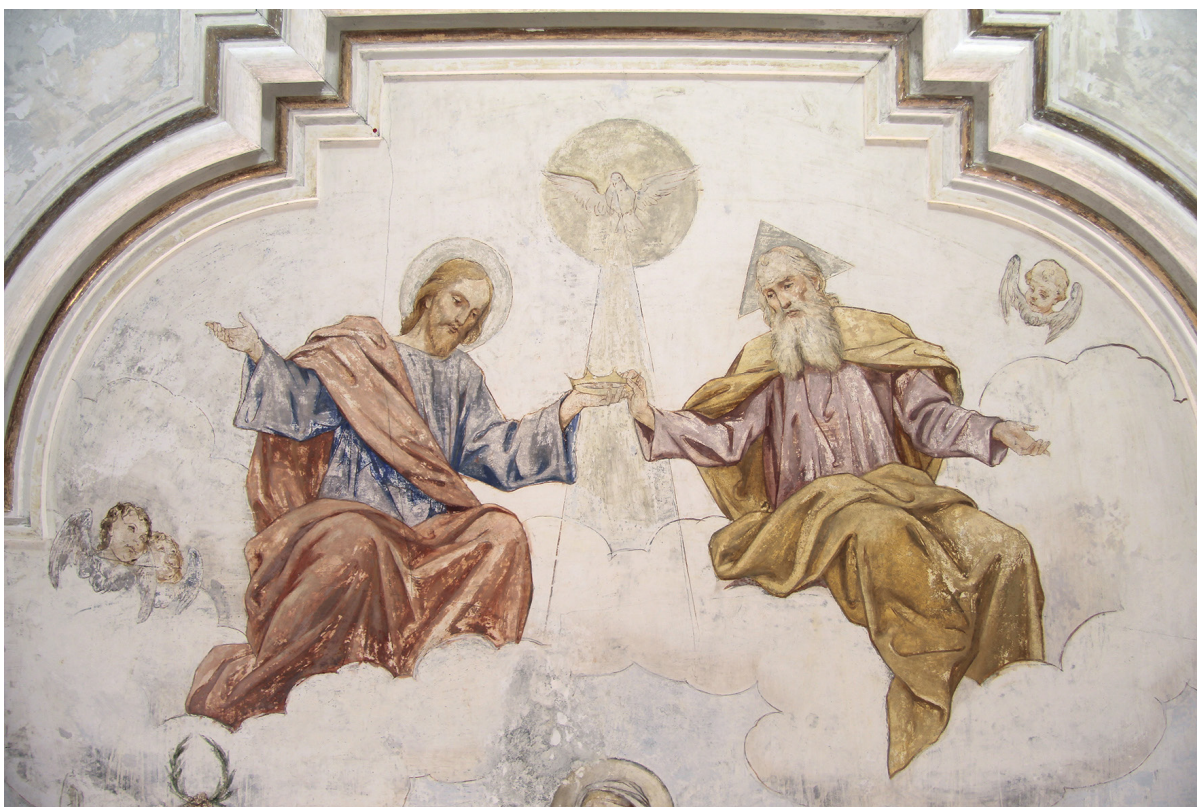
Obr. 75 Detail výjevu K1 (okřídlené hlavy andílků v horní části malby) Stav po vyčištění a odstranění přemaleb.

Obr.76 Průběh restaurátorských prací ve spodní části výjevu K8. Snímek dokumentuje nové vruty pro upevnění sádrového panelu k dřevěnému podbití.

Obr.77 Průběh restaurátorských prací ve spodní části výjevu K8. Vytmelení otvorů po kovových desíčkách tmelem na sádrové bázi.

Obr. 78 Centrální část výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie). Stav po očištění, sejmutí druhotných přemalob a vytmelení.

Obr. 79 Horní část výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie). Stav po očištění, sejmutí druhotných přemalob a vytmelení.

Obr. 80 Spodní část výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie). Stav po očištění, sejmutí druhotných přemalob a vytmelení.

Obr. 81 Horní část výjevu K2 (Zvěstování). Stav po očištění, sejmutí druhotných přemalob a vytmelení.

Obr.82 Centrální část výjevu K2 (Zvěstování). Stav po očištění, sejmutí druhotných přemalůb a vytmelení.

Obr.83 Spodní část výjevu K2 (Zvěstování). Stav po očištění, sejmutí druhotných přemalůb a vytmelení.

Obr.85 Levá část výjevu K3 (Navštívení). Stav po očištění, sejmutí druhotných přemaleb a vytmelení. Lokálně byly již započaty retuše.

Obr.84 Pravá část výjevu K3 (Navštívení). Stav po očištění, sejmutí druhotných přemaleb a vytmelení. Lokálně byly již započaty retuše.

Obr. 86 Horní část výjevu K3 (Navštívení). Stav po očištění, sejmutí druhotných přemalob a vytmelení. Lokálně byly již započaty retuše.

Obr. 87 Spodní část výjevu K3 (Navštívení). Stav po očištění, sejmutí druhotných přemalob a vytmelení. Lokálně byly již započaty retuše.

Obr. 88 Celkový pohled na výjev K4. Stav po očištění, sejmutí druhotných přemalů a vytmelení.

Obr. 89 Celkový pohled na výjev K5. Stav po očištění, sejmutí druhotných přemalů a vytmelení.

Obr. 90 Celkový pohled na výjev K6. Stav po očištění, sejmutí druhotných přemaleb a vytmelení.

Obr. 91 Celkový pohled na výjev K7 v průběhu snímání druhotných přemaleb.

Obr. 92 Celkový pohled na výjev K8. Stav po očištění, sejmutí druhotných přemaléb a vytmelení.

Obr. 93 Celkový pohled na výjev K9. Stav po očištění, sejmutí druhotných přemaléb a vytmelení.

Obr. 94 Textové pole pod výjevem K4. Stav po sejmutí druhotných přemalob a vytmelení.

Obr. 95 Textové pole pod výjevem K5. Stav po sejmutí druhotných přemalob a vytmelení.

Obr.96 Textové pole pod výjevem K6. Stav po sejmutí druhotných přemaleb.

Obr.97 Textové pole pod výjevem K8. Stav po rekonstrukci štukového rámu.

Obr. 98 Celkový pohled na erb města Tábor v umě-
lém bílém světle. Stav po očištění a sejmutí druhot-
ných přemaleb

Obr.99 Celkový pohled na erb nad oltářem sv. Doroty po sejmutí novodobých úprav na vrstvě z 19. století. Jedná se patrně o znak Ludvíka Karla rytíře Nádherného.

Obr. 100 Celkový pohled na erb nad oltářem sv. Barbory po sejmutí všech druhotných přemaleb (na originální barokní vrstvě) a vytmelení.

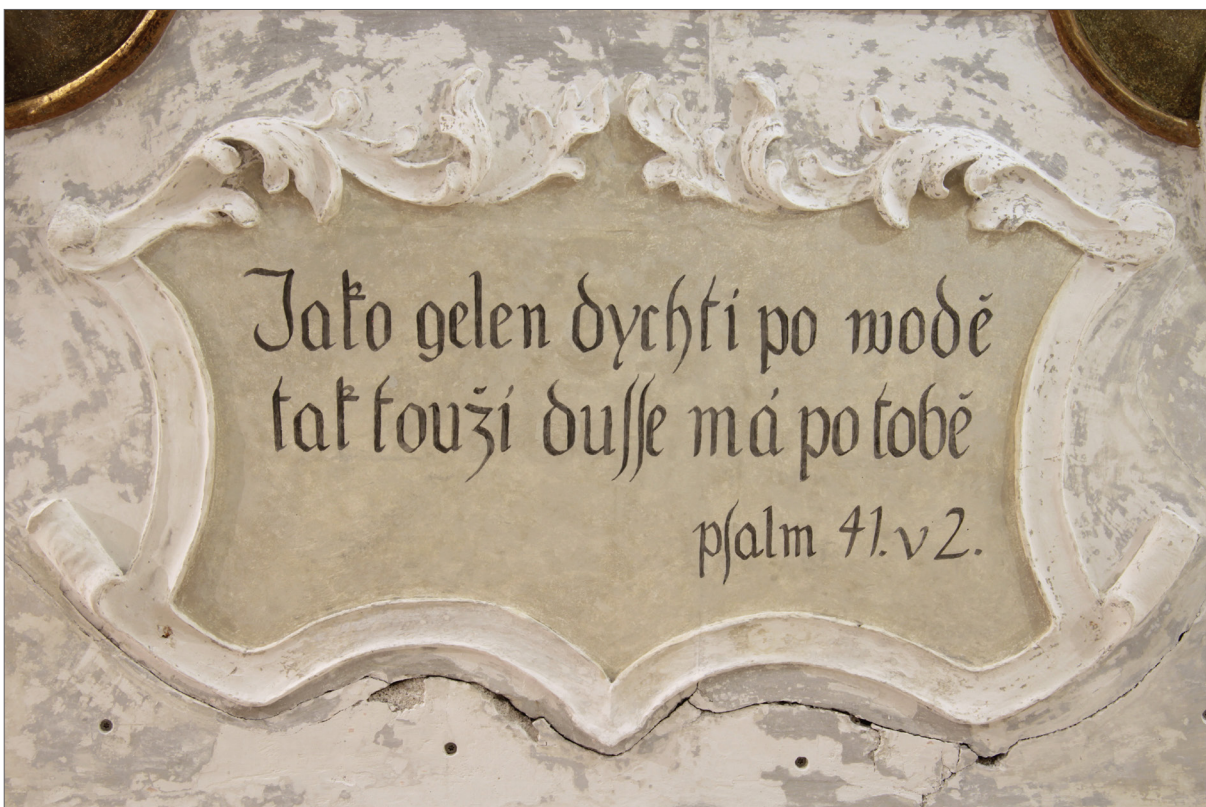
Obr. 101 Celkový pohled na erb nad oltářem sv. Dorothey po sejmutí všech druhotných přemaleb (na originální barokní vrstvě) a vytmelení.

Obr.102 Celkový pohled na alianční eggenbrsko-schwarzenberský znak nad vstupem do kaple sv. Václava. Stav po sejmutí druhotných přemalob a vytmelení.

Obr. 103 Celkový pohled na alianční znak rodu Lobkoviců nad vstupem do kaple sv. Josefa. Stav po sejmutí druhotných přemalob a vytmelení.

Obr. 104 Průběh rekonstrukce textové pole pod výjevem K5. Barevné podložní pozadí pole.

Obr. 105 Textové pole pod výjevem K5. Stav po provedení rekonstrukce nápisu.

Obr. 106 Průběh retuše erbu nad oltářem sv. Barbory. Stav po protetušování dochovaných fragmentů malby.

Obr. 107 Podklady pro rekonstrukce částí erbu nad oltářem sv. Barbory. Vlevo: pohřební štít Jana Jindřicha Deyma ze Stříteže (zdroj: Národní archiv, Wunschwitz, i. č. 0202 Deym ze Stříteže); vpravo: znak Václava Ignáce hraběte Deyma ze Stříteže (zdroj: Národní archiv, památník Jana Prokopa Viléma sv. p. Wunschwitz, fol. 6r).

Obr.108 Průběh retuše erbu nad oltářem sv. Doroty. Stav po proretušování dochovaných fragmentů malby.

Obr.109 Podklady pro rekonstrukce částí erbu nad oltářem sv. Doroty. Vlevo: barevná miniatura znaku baronů Vernierů (Národní archiv, Wunschwitzova sb., i. č. 1285 Vernier z Rougemontu); vpravo: rytina znaku baronů Vernierů (zdroj: Archivu hl. města Prahy, Heraldická sb., i. č. 7010).

Obr.110 *Centrální výjev (Nanebevzetí Panny Marie) v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Klecanech. Vzhledem k podobné kompozici lze předpokládat, že malby v Klokotech dosahovaly původně stejné úrovně zpracování. Barevně i kompozičně posloužily malby v Klecanech jako předloha pro rekonstrukce restaurovaných nástropních maleb v Klokotech.*

Obr. 111 Celkový pohled na centrální výjev K1 – Nanebevzetí Panny Marie. Stav po restaurování.

Obr. 112 Celkový pohled na výjev K2 – Zvěstování.
Stav po restaurování.

Obr. 113 Celkový pohled na výjev K3 – Navštívení.
Stav po restaurování.

Obr. 114 Celkový pohled na výjev K4 a související textové pole. Stav po restaurování.

Obr.115 Celkový
pohled na výjev K5
a související textové
pole. Stav po restau-
rování.

Obr. 116 Celkový
pohled na výjev K6
a související textové
pole. Stav po restau-
rování.

Obr.117 Celkový
pohled na výjev K7
a související textové
pole. Stav po restau-
rování.

Obr. 118 Celkový
pohled na výjev K8
a související textové
pole. Stav po restau-
rování.

Obr. 119 Celkový
pohled na výjev K9
a související textové
pole. Stav po restau-
rování.

Obr. 120 Celkový pohled na erb města Tábor. Stav po restaurování.

Obr. 121 Celkový pohled na erb města Tábor a okolní plochy. Stav po restaurování. Vlevo od erbu byl obnoven letopočet upomínající dobu výstavby lodi kostela, vpravo byl nově proveden rok současné rekonstrukce.

Obr. 122 Celkový pohled na erb nad oltářem sv. Barbory. Stav po restaurování.

Obr. 123 Celkový pohled na erb nad oltářem sv. Doroty. Stav po restaurování.

Obr. 124 Celkový pohled na alianční eggenbrsko-schwarzenberský znak nad vstupem do kaple sv. Václava. Stav po restaurování.

Obr. 125 Celkový pohled na alianční znak rodu Lobkoviců nad vstupem do kaple sv. Josefa. Stav po restaurování.

Obr. 126 Celkový pohled na strop lodi kostela. Stav po restaurování.

Obr. 127 Pohled
směrem k presbytá-
ři kostela. Stav po
restaurování.

Obr. 129 Celkový pohled na centrální výjev K1 – Nanebevzetí Panny Marie. Stav před restaurováním.

Obr. 128 Celkový pohled na centrální výjev K1 – Nanebevzetí Panny Marie. Stav po restaurování.

Obr.131 *Celkový pohled na výjev K2 – Zvěstování. Stav před restaurováním.*

Obr.130 *Celkový pohled na výjev K2 – Zvěstování. Stav po restaurování.*

Obr.133 C e l k o v ý
pohled na výjev K3 –
Navštívení. Stav před
restaurováním.

Obr.132 C e l k o v ý
pohled na výjev K3 –
Navštívení. Stav po
restaurování.

Obr.134 Celkový pohled na výjev K7 Stav před restaurováním.

Obr.135 Celkový pohled na výjev K7 Stav po restaurování.

Obr.136 Celkový pohled na alianční eggenbrsko-schwarzenberský znak nad vstupem do kaple sv. Václava. Stav před restaurováním.

Obr.137 Celkový pohled na alianční eggenbrsko-schwarzenberský znak nad vstupem do kaple sv. Václava. Stav po restaurování.

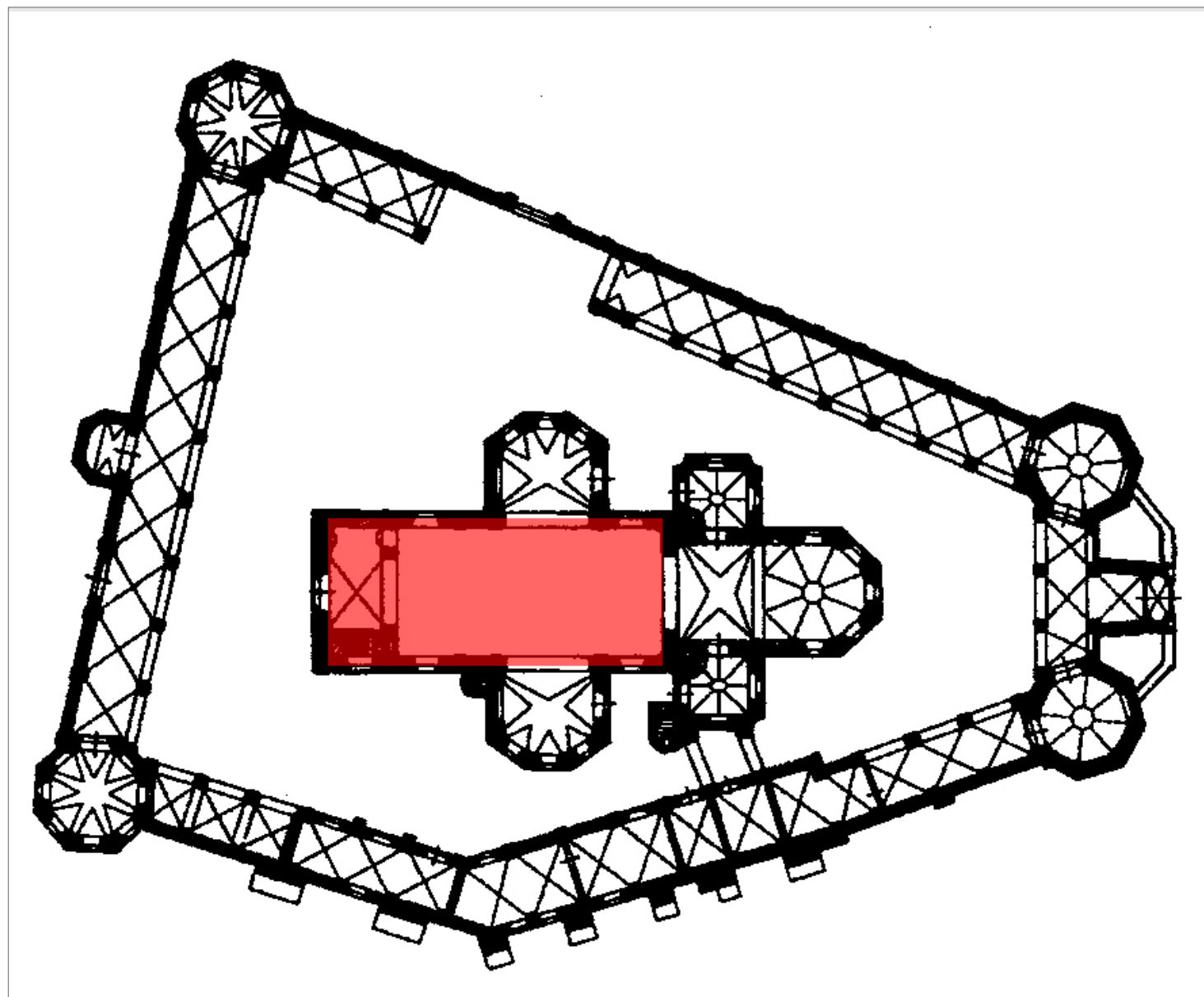

Obr. 138 Celkový pohled na alianční znak rodu Lobkoviců nad vstupem do kaple sv. Josefa. Stav před restaurováním.

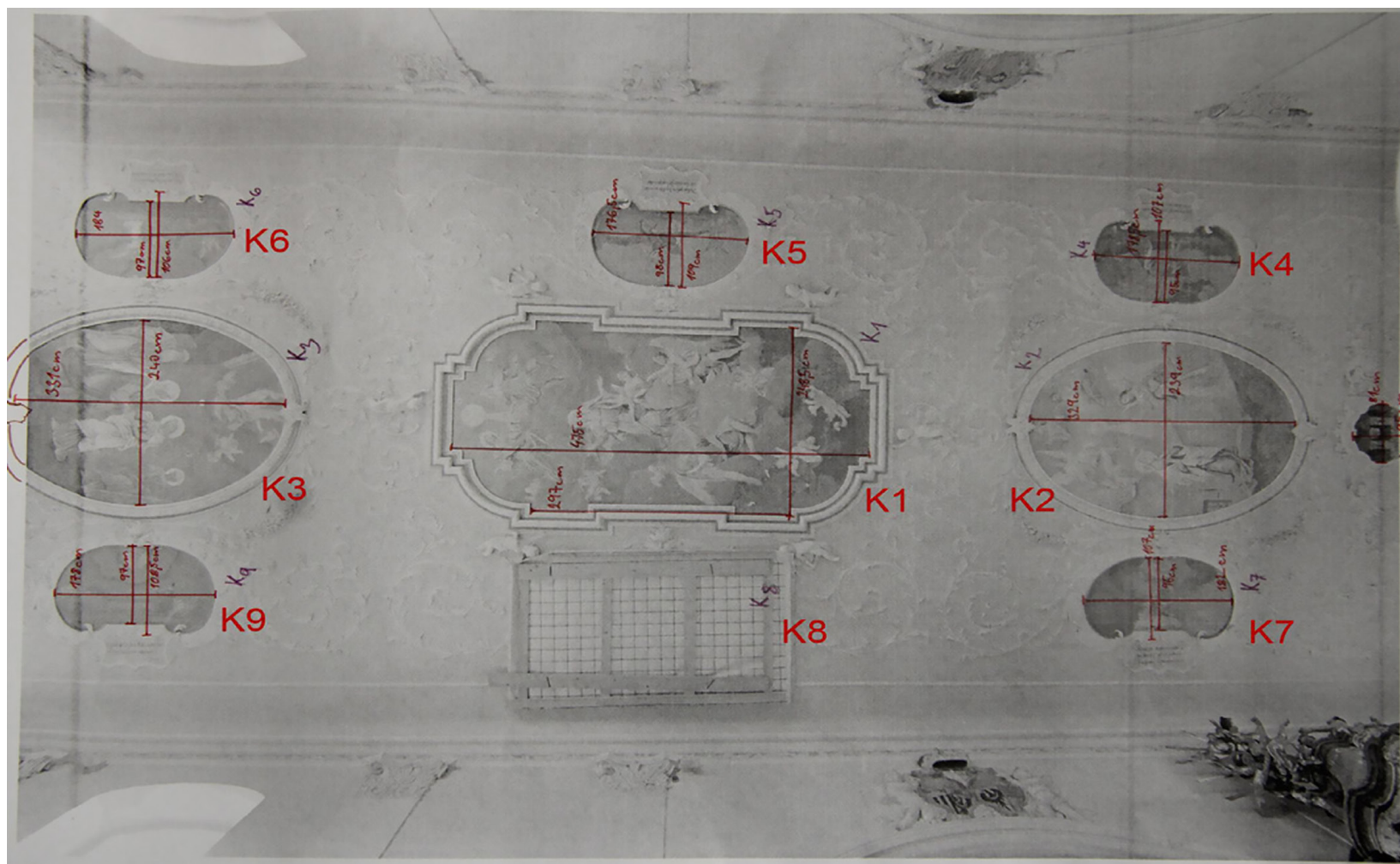

Obr. 139 Celkový pohled na alianční znak rodu Lobkoviců nad vstupem do kaple sv. Josefa. Stav po restaurování.

9 Grafická dokumentace

Obr. 140 *P ů d o r y s*
kostela Nanebevzetí
Panny Marie s gra-
fickým vyznačením
hlavní lodi.

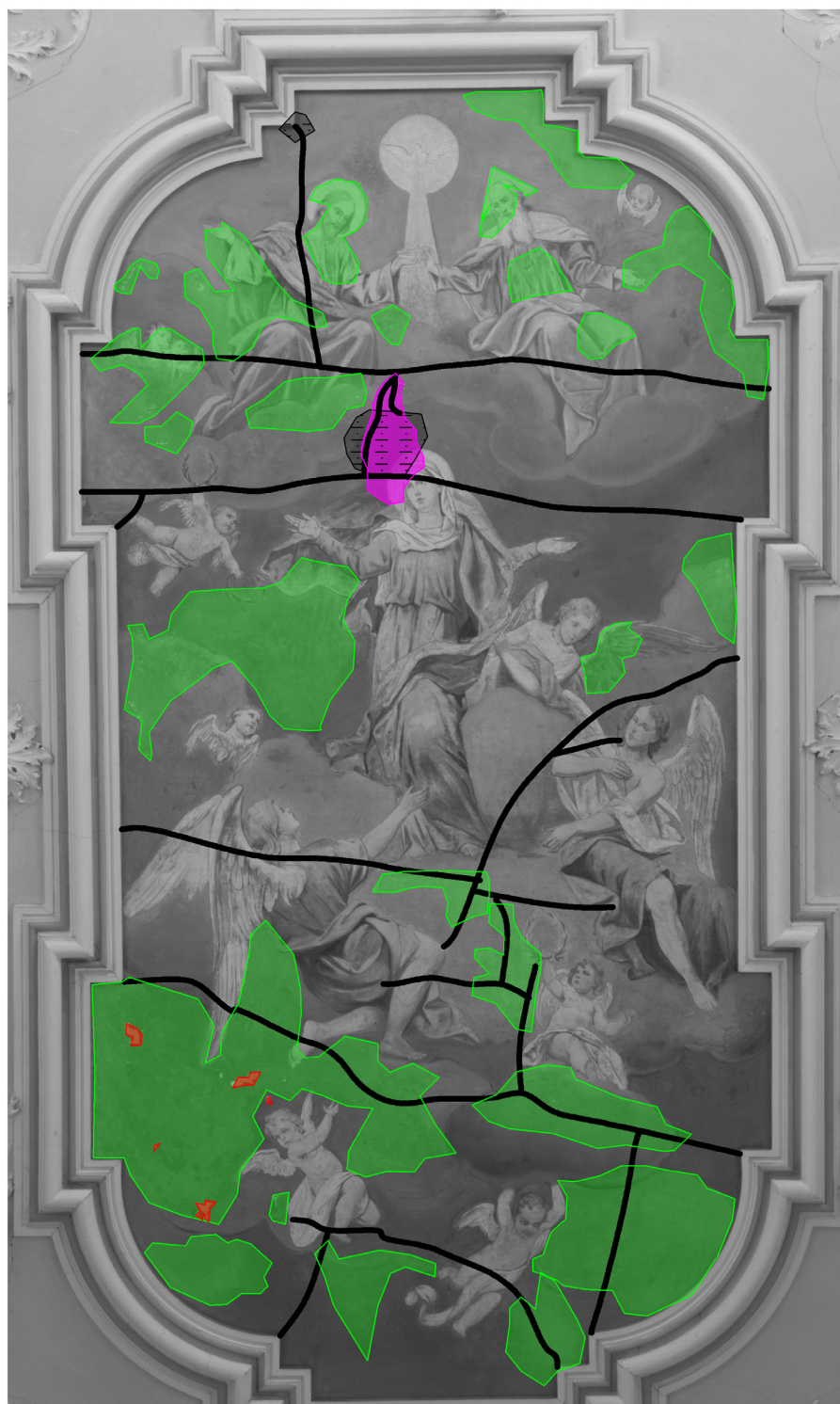

Obr.141 Grafické vyznačení rozmstění nástropních figurálních výjevů označených K1-K9.

	Druhotné zásahy 30.léta	7.440 m ²	73.59%
	Druhotné zásahy 70.léta	4.160 m ²	41.15%

Obr. 142 Grafický zakres druhotných zásahů ve výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie).

	Ztráta vrstvy intonaca	0.070 m ²	0.69%
	Úplná ztráta barevné vrstvy	0.000 m ²	0.00%
	Ztráta adheze barevné vrstvy	2.400 m ²	23.74%
	Praskliny	16.290 m	-

Obr. 143 Grafický záznam poškození výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie).

	Celková plocha	10.110 m ²	100.00%
	Nové tmely	0.070 m ²	0.69%
	Zpevňování zprášené barevné vrstvy a intonaka	0.000 m ²	0.00%
	Hloubková injektáž	0.000 m ²	0.00%

Obr. 144 Grafický záznam provedeného restaurátorského zásahu ve výjevu K1 (Nanebevzetí Panny Marie).

	Druhotné zásahy 30.léta	3.550 m ²	56.80%
	Druhotné zásahy 70.léta	1.280 m ²	20.48%

Obr. 145 Grafický zakres druhotných zásahů ve výjevu K3 (Navštívení).

	Ztráta vrstvy intonaca	0.030 m ²	0.48%
	Úplná ztráta barevné vrstvy	0.010 m ²	0.16%
	Ztráta adheze barevné vrstvy	1.360 m ²	21.76%
	Praskliny	2.930 m	-

Obr. 146 Grafický zákres poškození výjevu K3 (Navštívení).

	Celková plocha	6.250 m ²	100.00%
	Nové tmely	0.030 m ²	0.48%
	Zpevňování zprášené barevné vrstvy a intonaka	0.860 m ²	13.76%

Obr. 147 Grafický zákres provedeného restaurátorského zásahu ve výjevu K3 (Navštívení).

Ztráta adheze barevné vrstvy

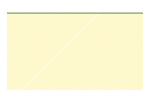

Biologické napadení

Praskliny

Obr. 148 Grafický zakres poškození výjevu K2 (Zvěstování).

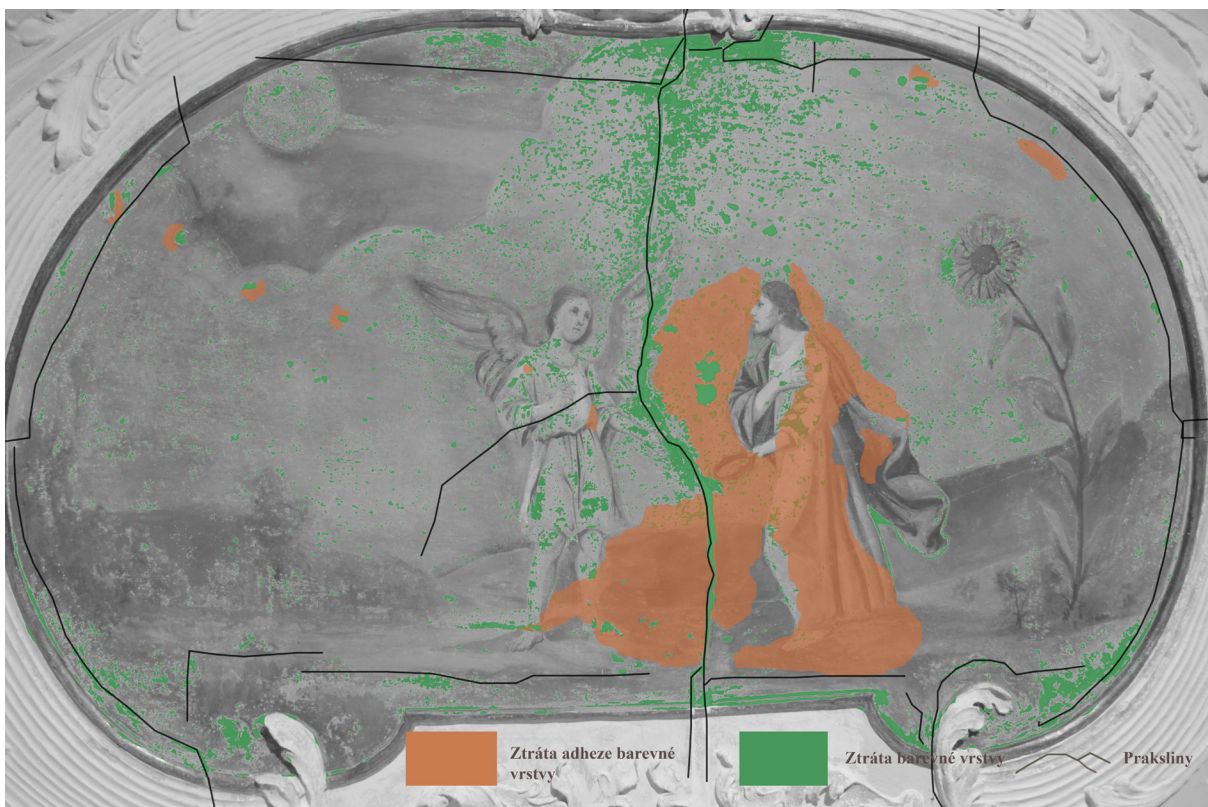

Původní podmalba

Původní barevná vrstva

Obr. 149 Grafický zakres dochování originální barevné vrstvy ve výjevu K2 (Zvěstování).

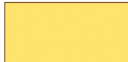
Obr. 150 Grafický záznam druhotných zásahů ve výjevu K4.

Obr. 151 Grafický záznam poškození výjevu K4.

Obr. 152 Grafický zakres provedeného restaurátorského zásahu ve výjevu K4.

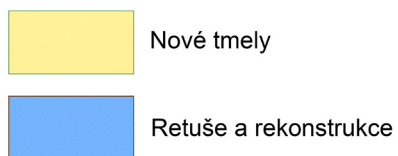
- Druhotné zásahy - 70. léta
- Druhotné zásahy - 30. léta

Obr. 153 Grafický zakres druhotných zásahů ve výjevu K5.

- Ztráta adheze barevné vrstvy
- Úplná ztráta barevné vrstvy
- Praskliny
- Druhotné tmely

Obr. 154 Grafický záznam poškození výjevu K5.

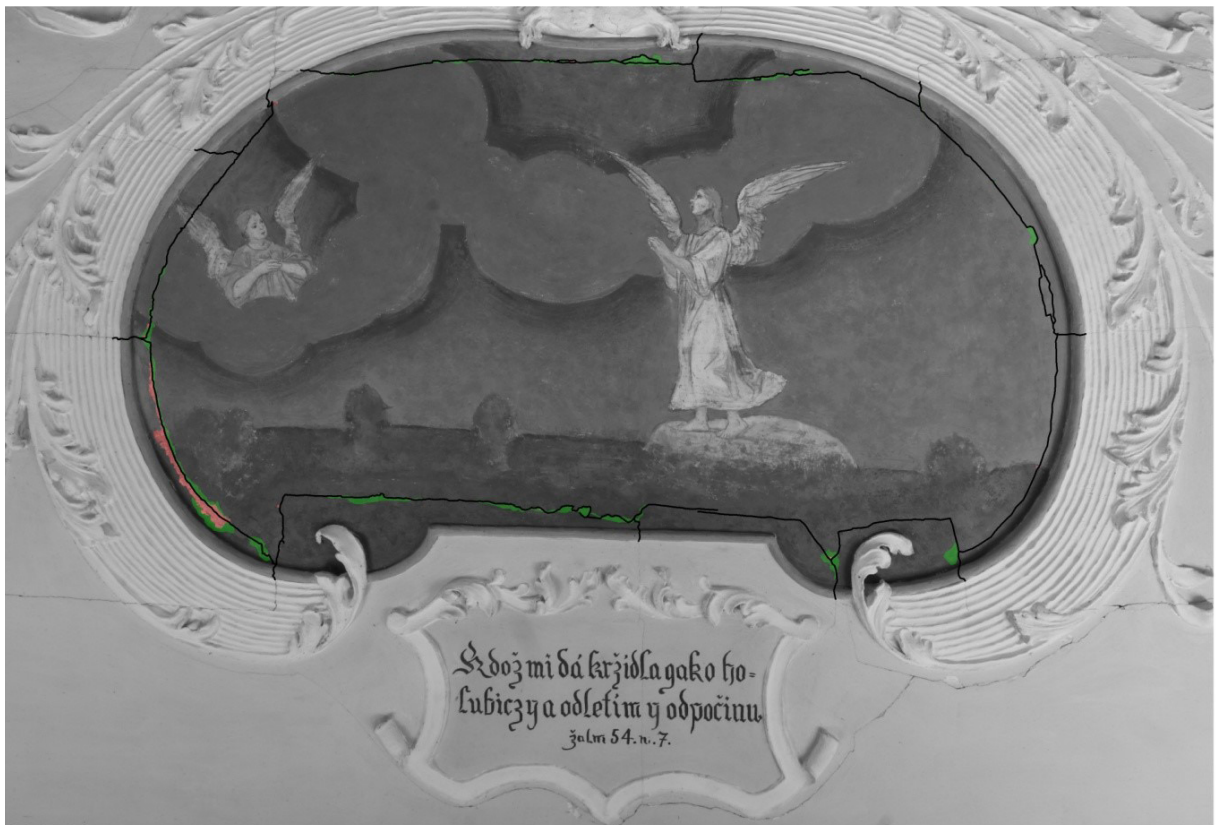

Obr. 155 Grafický záznam provedeného restaurátorského zásahu ve výjevu K5.

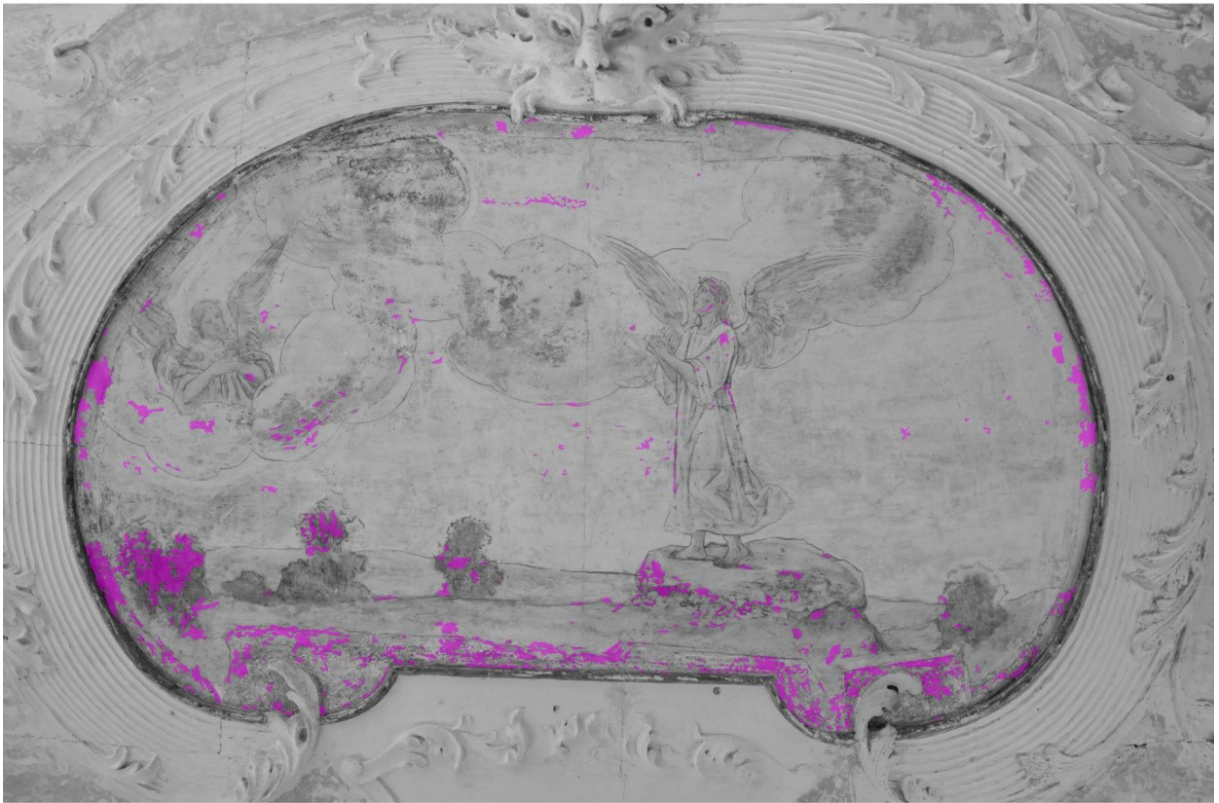
	Druhotné tmely	0.006 m ²	0.37%
	Druhotné přemalby - 30. léta 20. stol.	1.450 m ²	88.41%
	Druhotné přemalby - 70. léta 20. stol.	0.670 m ²	40.85%
	Celek	1.640 m ²	100.00%

Obr. 156 Grafický zakres druhotných zásahů ve výjevu K6.

	Ztráta adheze barevné vrstvy přemaleb	0.017 m ²	1.04%
	Úplná ztráta barevné vrstvy přemaleb	0.005 m ²	0.30%
	Praskliny	6.270 m	-
	Celek	1.640 m ²	100.00%

Obr. 157 Grafický zakres poškození výjevu K6.

	Dochování původní malby	0.076 m ²	4.62%
	Celek	1.644 m ²	100.00%

Obr. 158 Grafický záznam dochování originální barevné vrstvy ve výjevu K6.

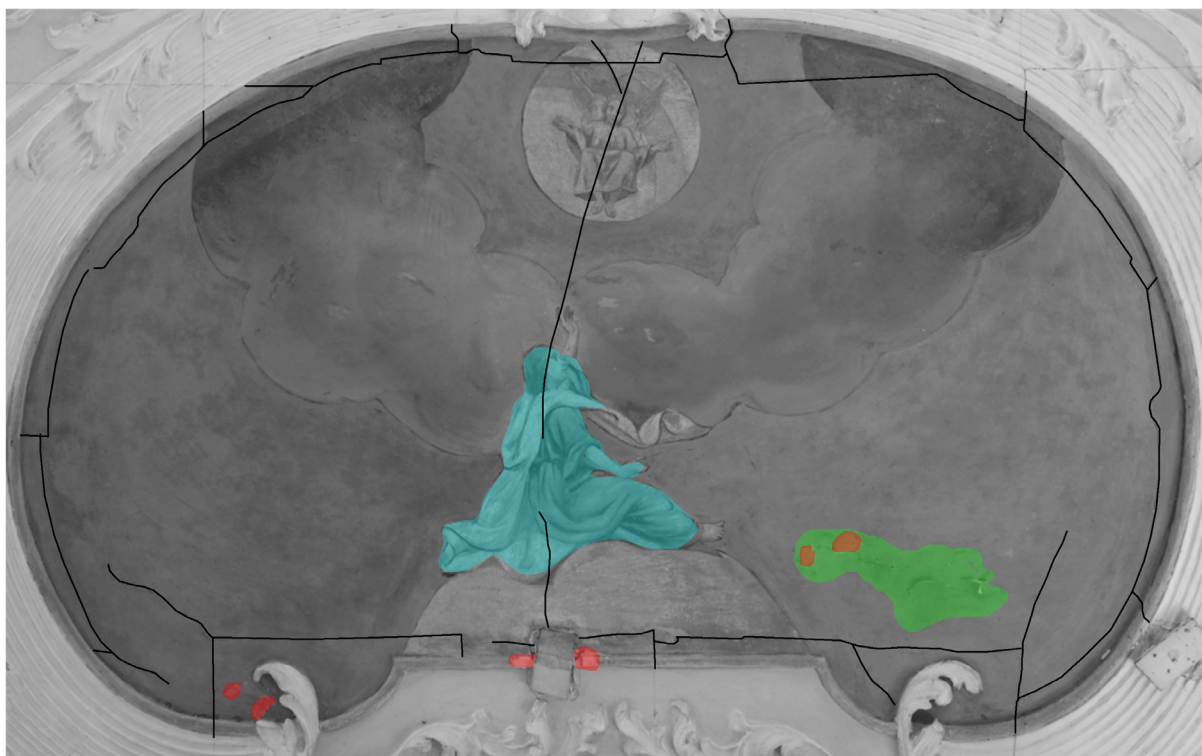
	Nové tmely	0.010 m ²	0.60%
	Retuše a rekonstrukce	1.654 m ²	98.75%
	Celek	1.675 m ²	100.00%

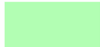

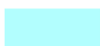
Obr. 159 Grafický zakres provedeného restaurátorského zásahu ve výjevu K6.

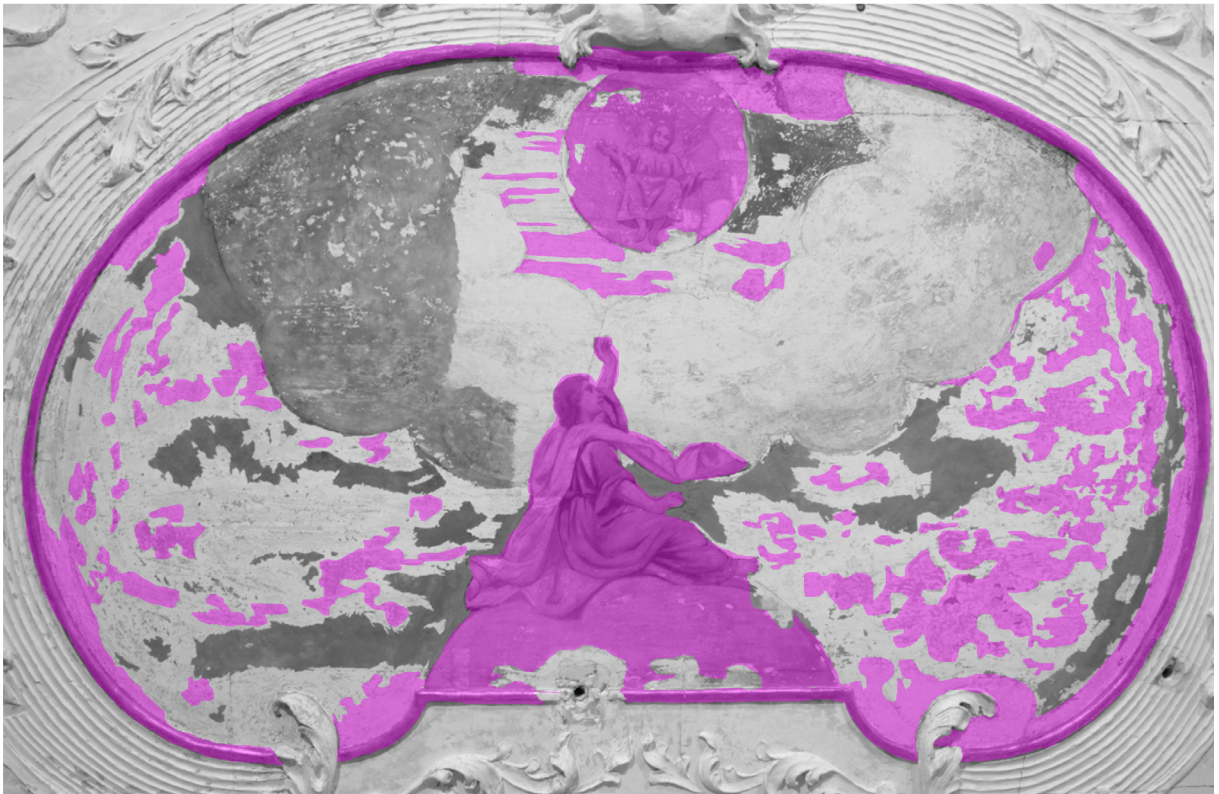
	celek	1.680 m ²	100.0%
	přemalba 70. léta 20. stol.	1.118 m ²	66.5%
	přemalba 30. léta 20. stol.	1.577 m ²	93.9%

Obr. 160 Grafický zakres druhotných zásahů ve výjevu K7.

	celek	1.680 m ²	100.0%
	praskiny	6.867 m	-
	ztráta adheze barevné vrstvy	0.030 m ²	1.8%
	úplná ztráta barevné vrstvy	0.000 m ²	0.0%
	biologické napadení	0.060 m ²	3.6%

Obr. 161 Grafický záznam poškození výjevu K7.

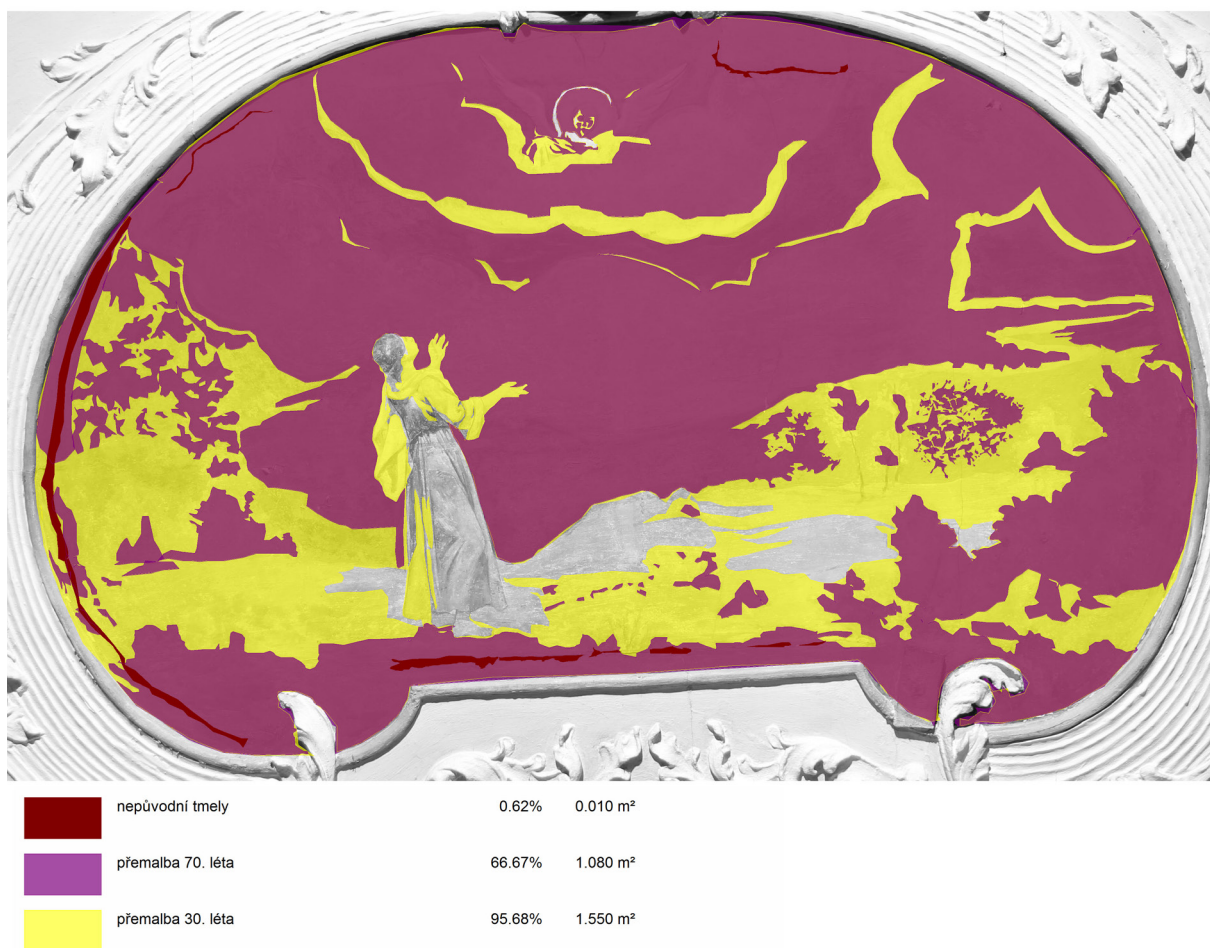
celek	1.685 m ²	100.0%
 dochování původní malby	0.597 m ²	35.4%

Obr. 162 Grafický záznam dochování originální barevné vrstvy ve výjevu K7.

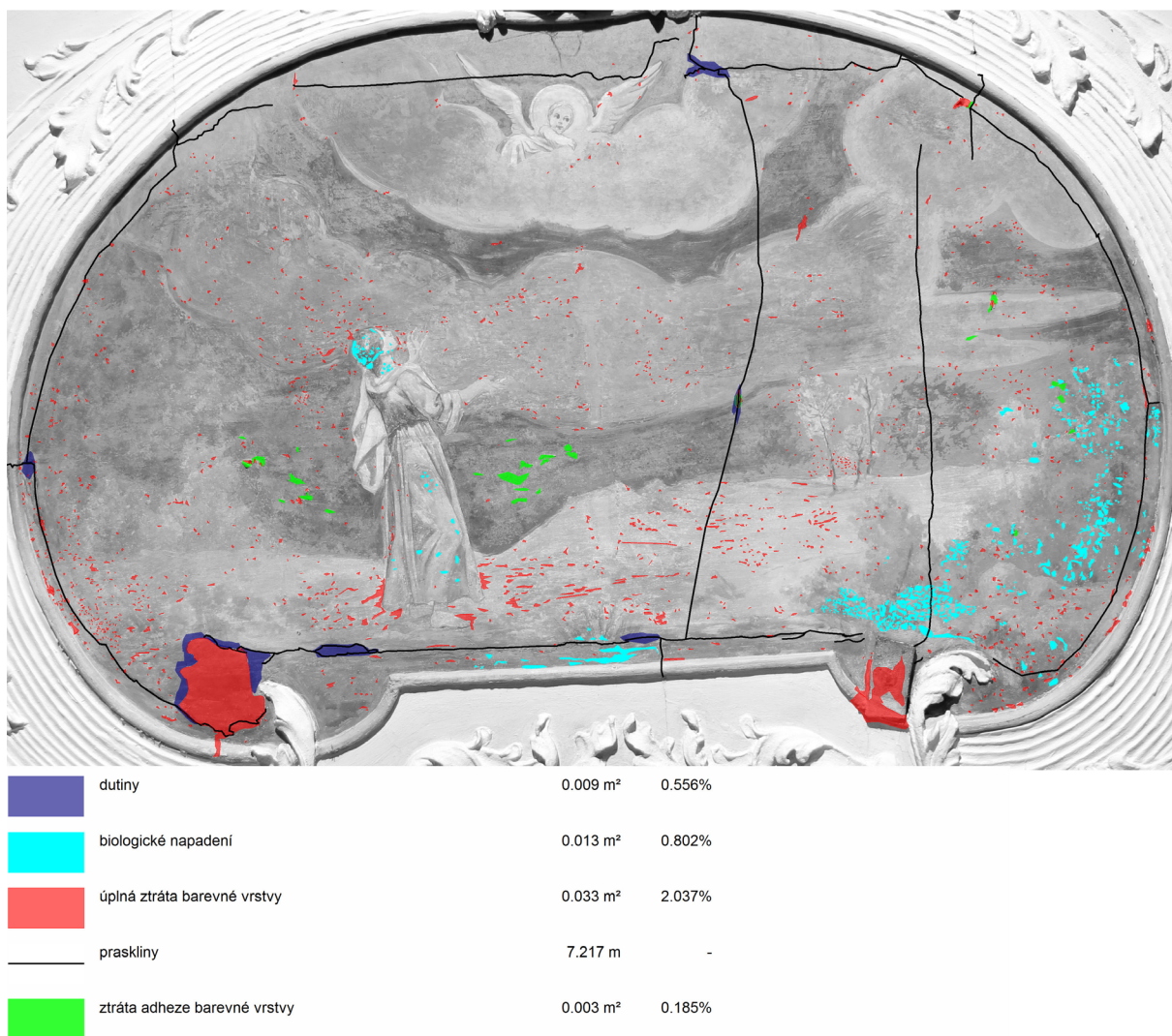

	celek	1.623 m ²	100.0%
	nové tmely	0.007 m ²	0.4%
	retuše a rekonstrukce	1.505 m ²	92.7%

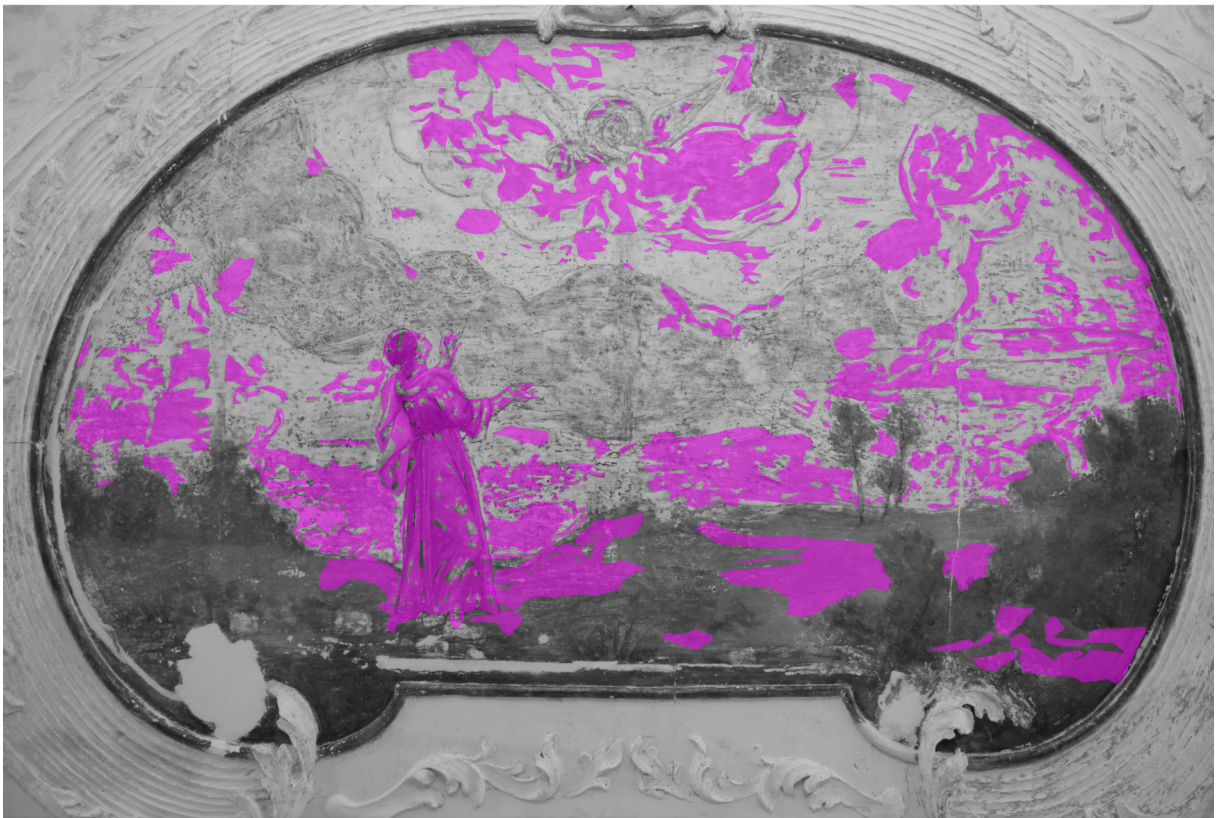
Obr. 163 Grafický zákres provedeného restaurátorského zásahu ve výjevu K7.

Obr. 164 Grafický zákres druhotných zásahů ve výjevu K8.

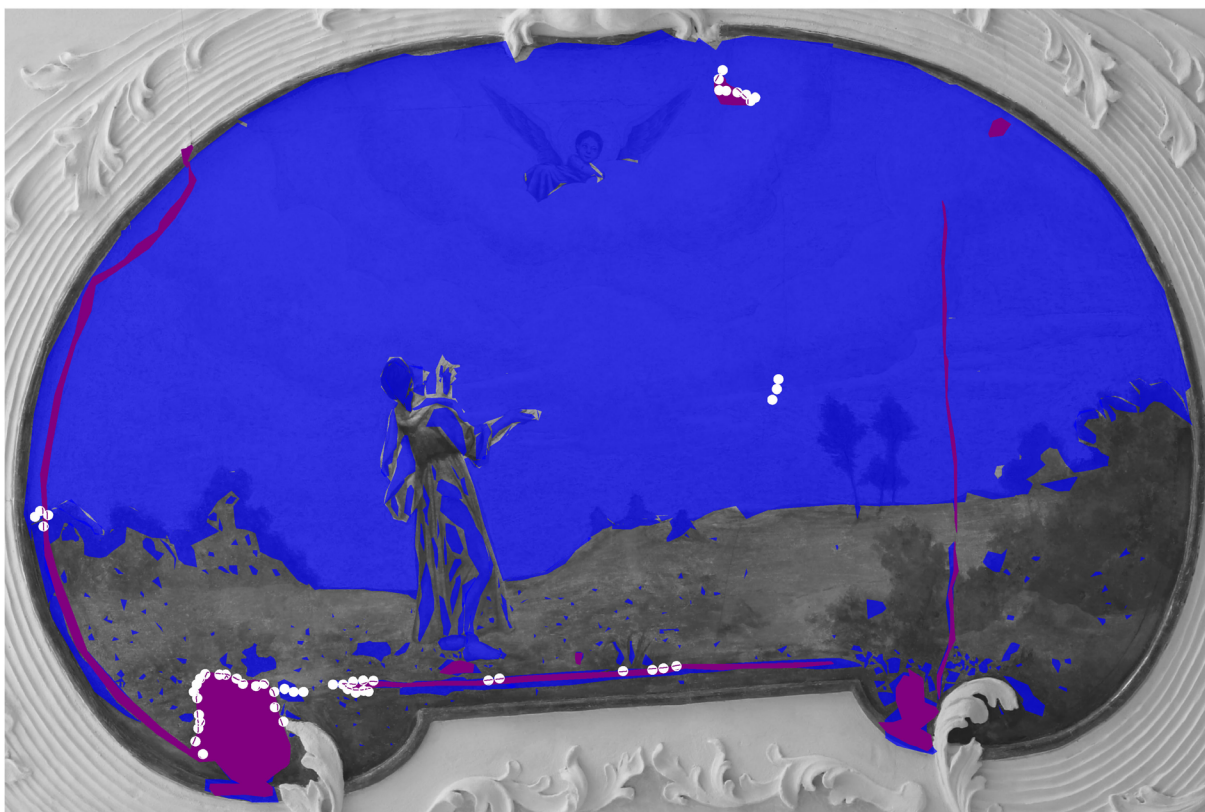

Obr. 165 Grafický zakres poškození výjevu K8.

 dochování původní malby 0.290 m² 17.90%

Obr. 166 Grafický zakres dochování originální barevné vrstvy ve výjevu K8.

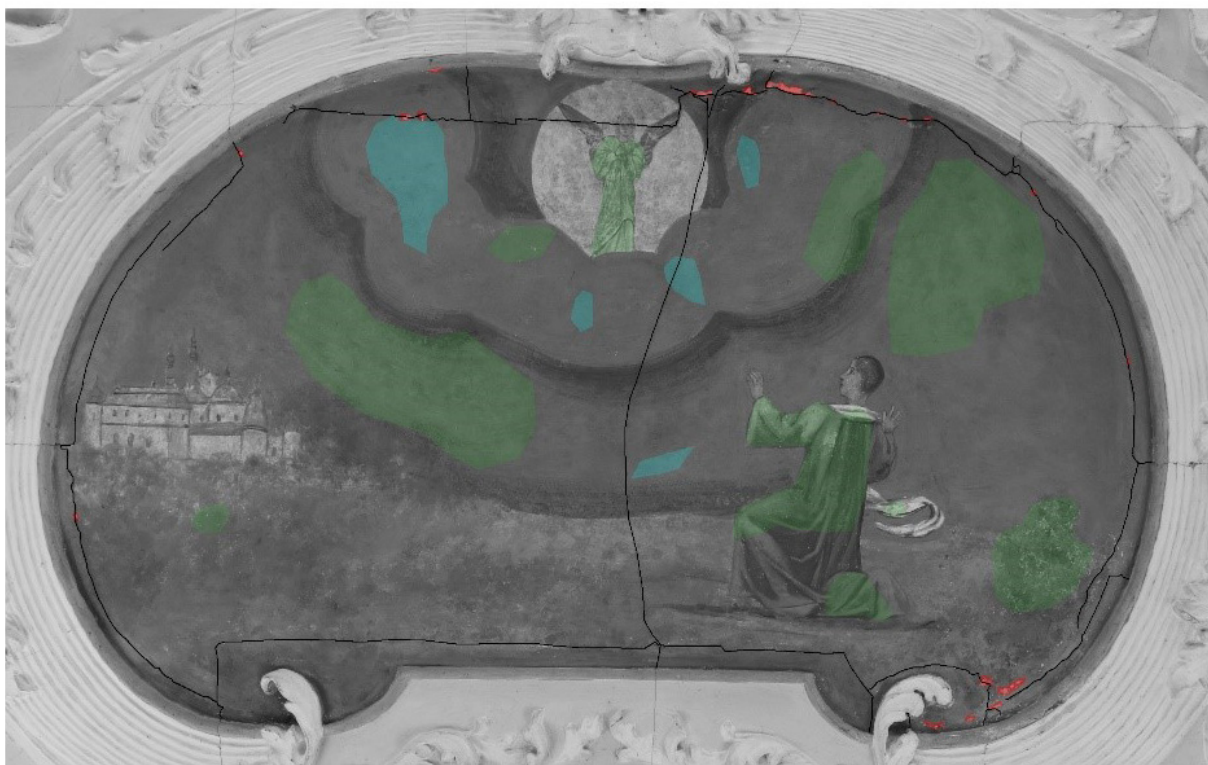
	injektáž	0.000 m ²	0.00%
	nové tmely	0.050 m ²	3.09%
	retuše a rekonstrukce	1.090 m ²	67.28%

Obr. 167 Grafický záznam provedeného restaurátorského zásahu ve výjevu K8.

	celek	1.637 m ²	100.00%
	přemalba 30. léta 20. století	5366.970 cm ²	32.79%
	přemalba 70. let 20. století	9642.050 cm ²	58.92%
	nepůvodní tmely	252.320 cm ²	1.54%

Obr. 168 Grafický zákres druhotných zásahů ve výjevu K9.

	celek	1.6366 m ²	100.00%
	praskliny	6.7800 m	-
	ztráta adheze barevné vrstvy	2290.2500 cm ²	13.99%
	úplná ztráta barevné vrstvy	42.2900 cm ²	0.26%
	biologické napadení	0.0200 m ²	1.22%

Obr. 169 Grafický zakres poškození ve výjevu K9.

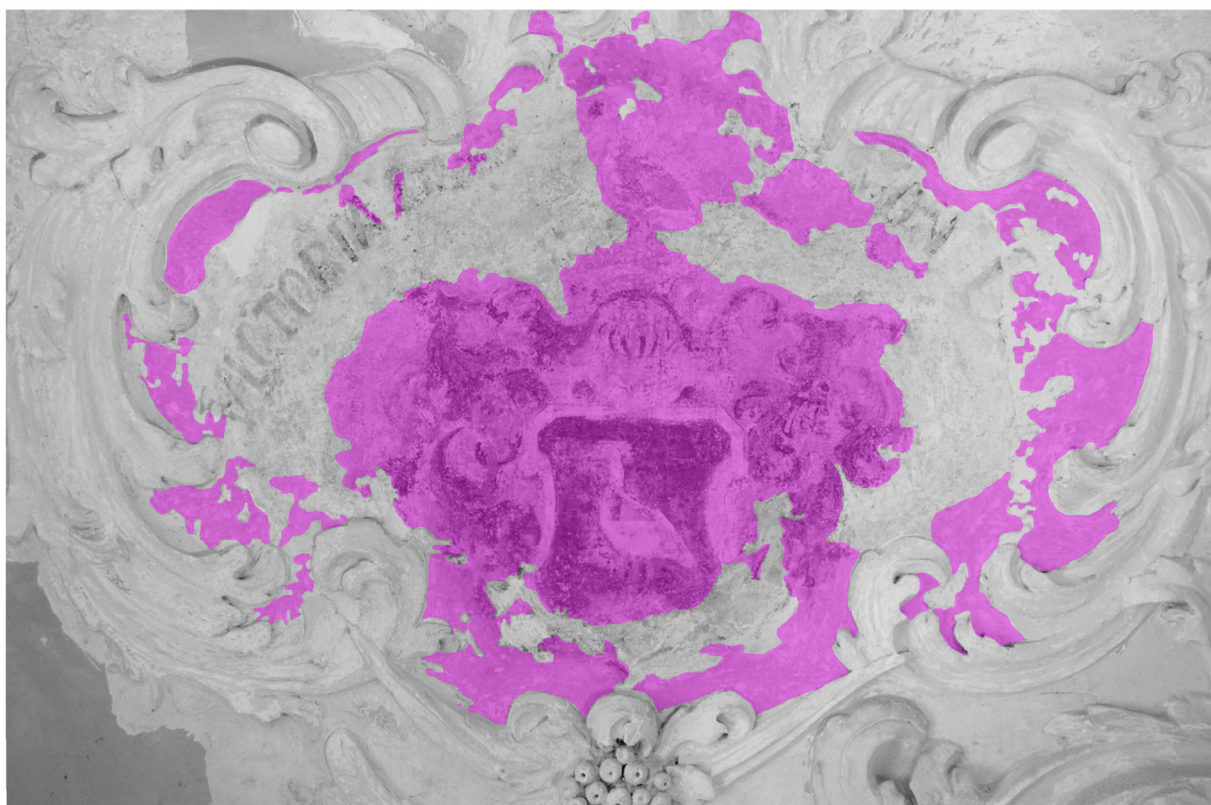
	celek	1.680 m ²	100.00%
	dochování původní malby	4099.600 cm ²	24.40%

Obr. 170 Grafický záznam dochování originální barevné vrstvy ve výjevu K9.

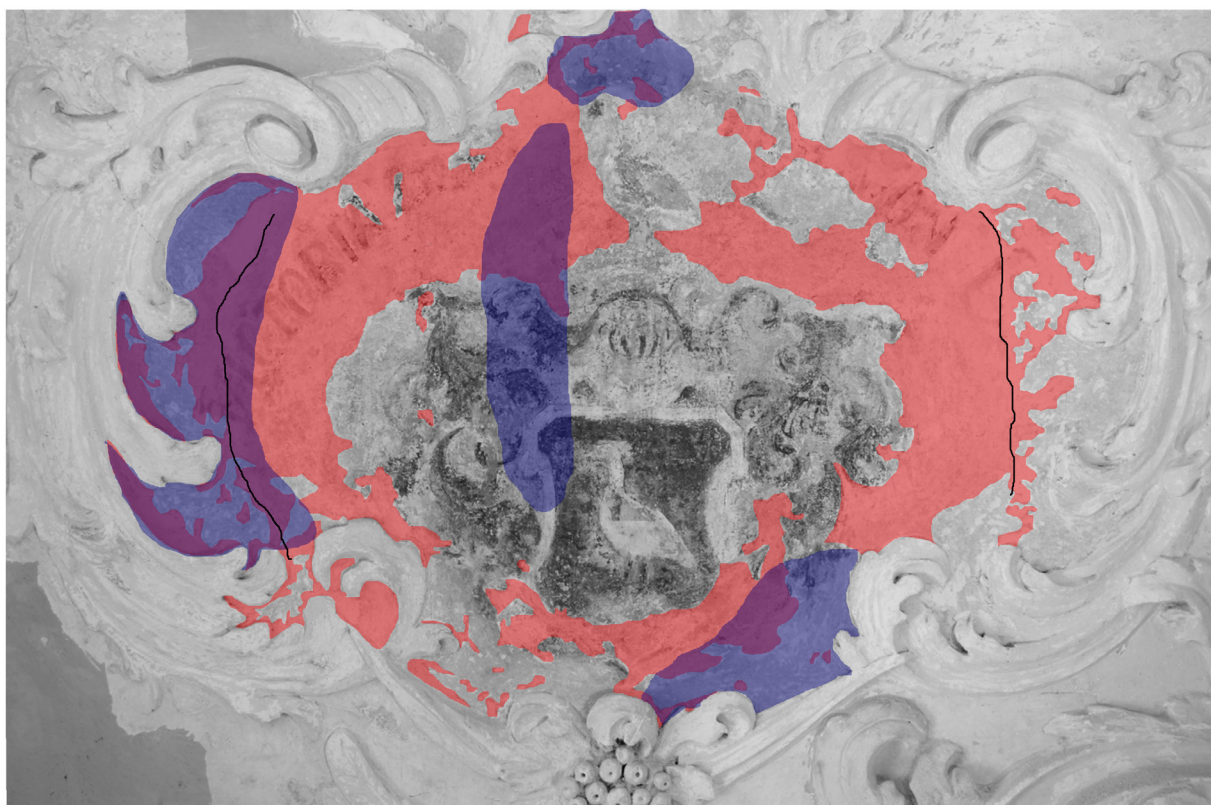
	retuš/rekonstrukce	16091.250 cm ²	97.52%
	celek	1.650 m ²	100.00%

Obr. 171 Grafický záznam provedeného restaurátorského zásahu ve výjevu K9.

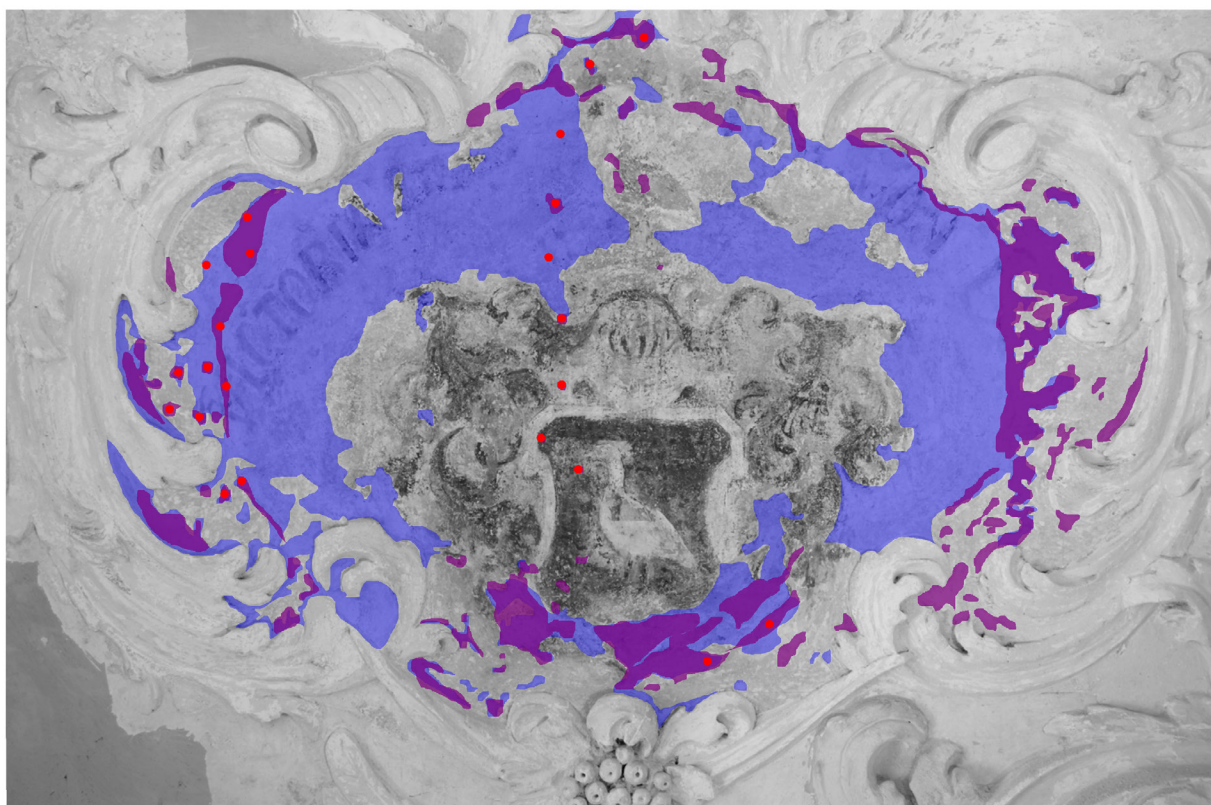
	celek	0.413 m ²	100.0%
	dochování barokní malby	0.243 m ²	58.8%

Obr. 172 Grafický zakres dochování originální barevné vrstvy v malbě erbu nad oltářem sv. Barbory.

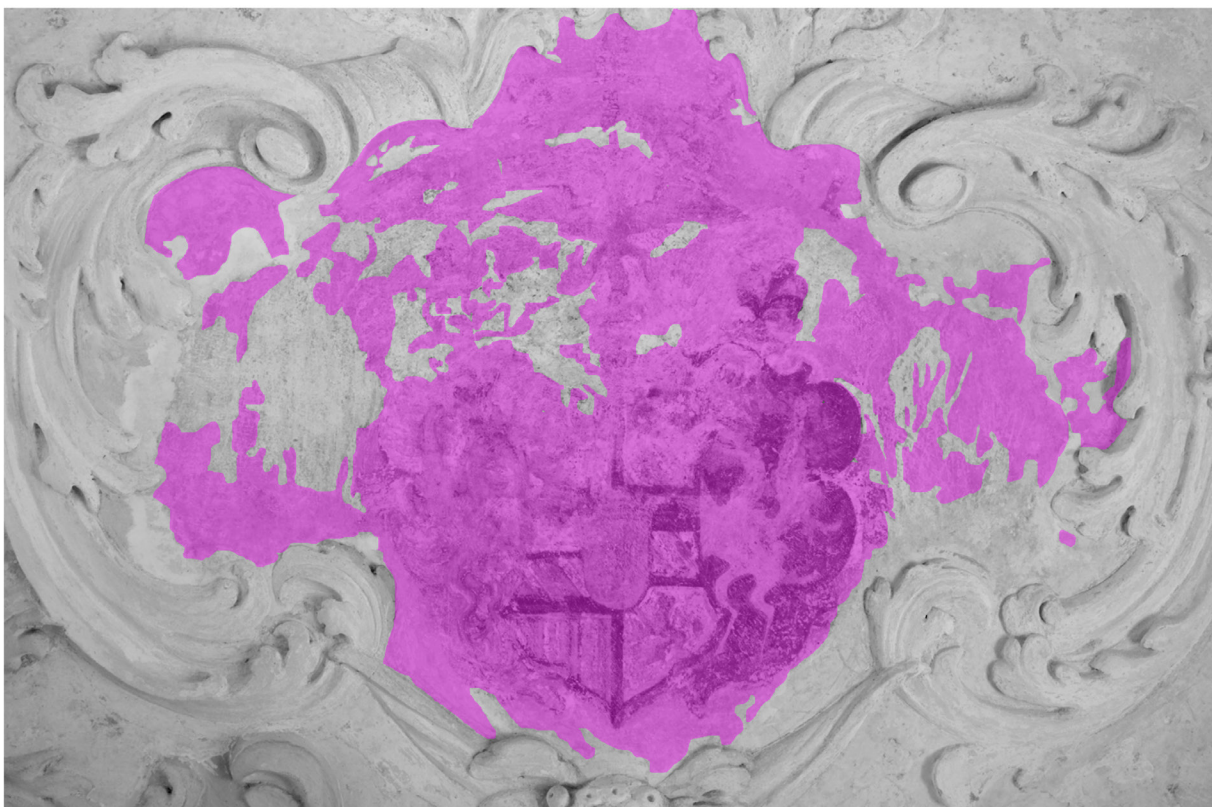
	celek	0.413 m ²	100.0%
	ztráta barevné vrstvy	0.171 m ²	41.4%
	dutiny	0.088 m ²	21.3%
	praskiny	0.668 m	-

Obr. 173 Grafický záznam poškození malby erbu nad oltářem sv. Barbory.

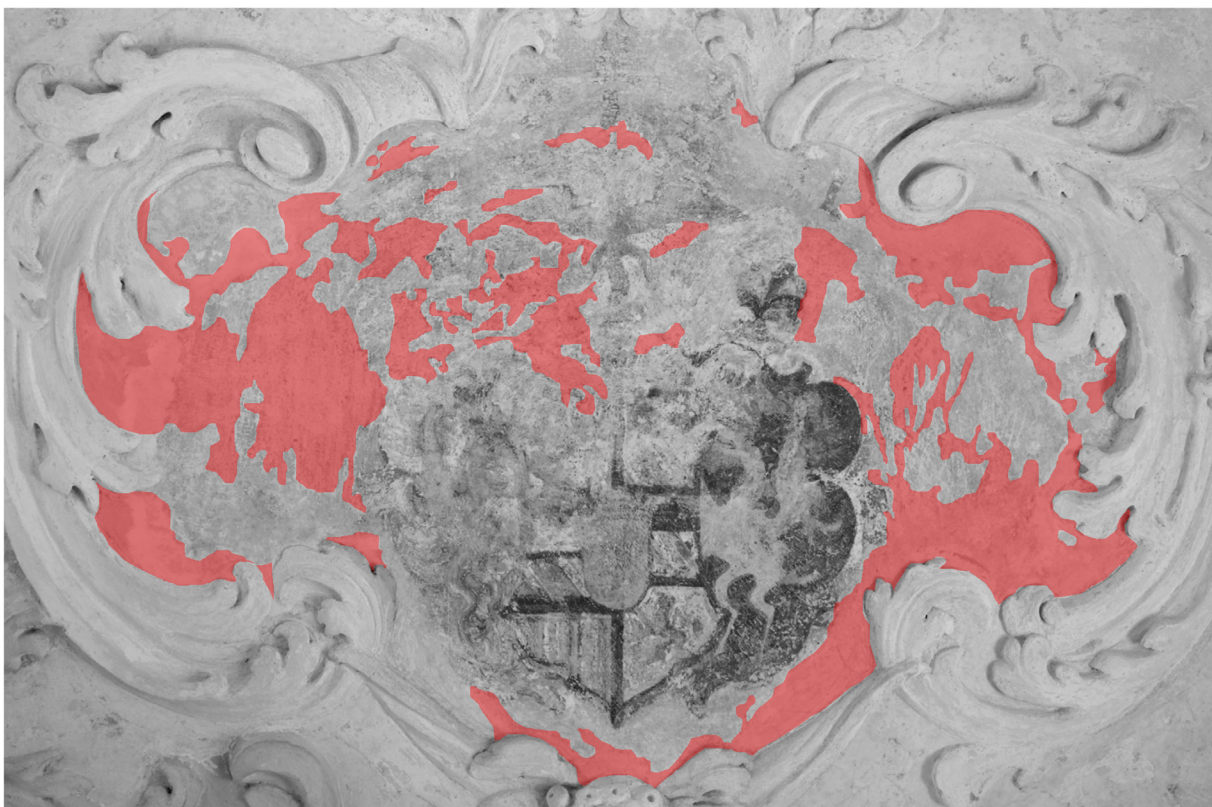
celek	0.413 m ²	100.0%
 injektáž	0.001 m ²	0.2%
 nové tmely	0.045 m ²	10.9%
 retuše a rekonstrukce	0.171 m ²	41.4%

Obr. 174 Grafický záznam provedeného restaurátorského zásahu v malbě erbu nad oltářem sv. Barbory.

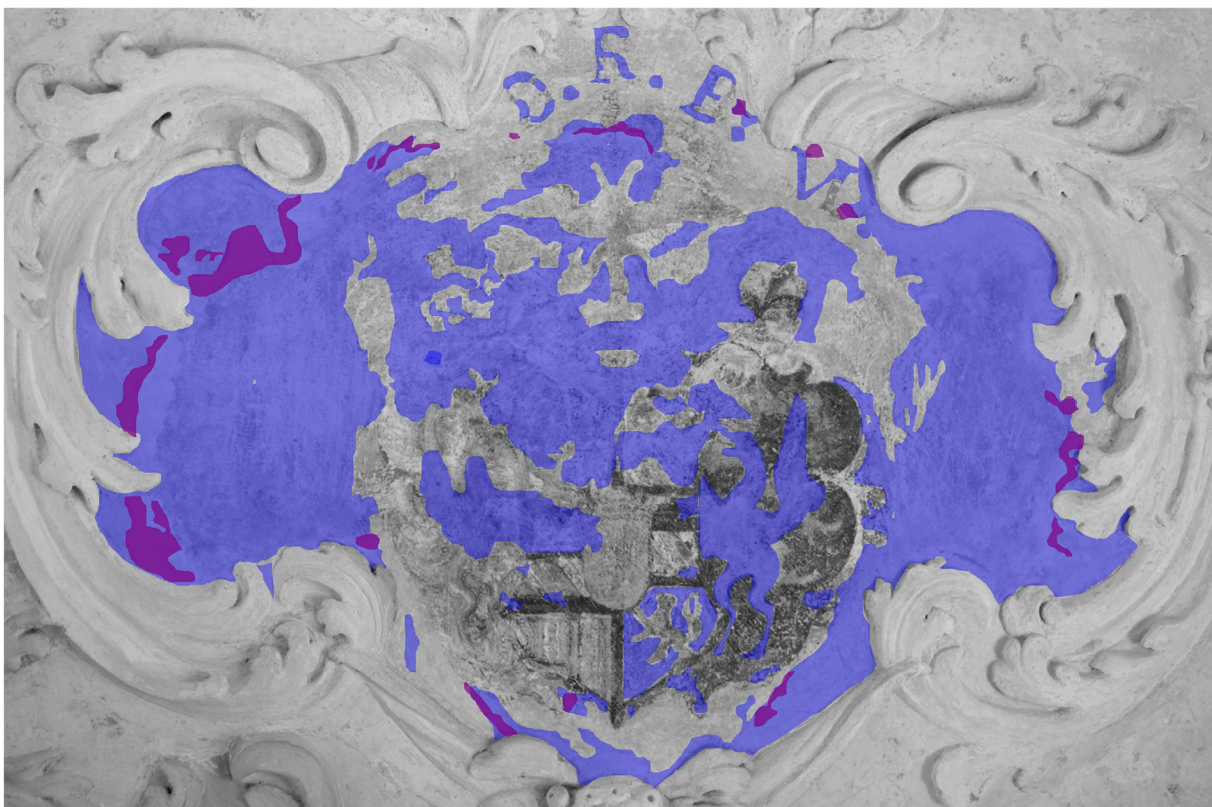
	celek	0.432 m ²	100.0%
	dochování barokní malby	0.310 m ²	71.8%

Obr. 175 Grafický záznam dochování originální barevné vrstvy v malbě erbu nad oltářem sv. Doroty.

celek	0.432 m ²	100.0%
 ztráta barevné vrstvy	0.126 m ²	29.2%

Obr. 176 Grafický zákres poškození malby erbu nad oltářem sv. Doroty.

	celek	0.432 m ²	100.0%
	nové tmely	0.013 m ²	3.0%
	retuše a rekonstrukce	0.255 m ²	59.0%

Obr. 177 Grafický zákres provedeného restaurátorského zásahu v malbě erbu nad oltářem sv. Doroty.

celek 0.765 m² 100.0%

 dochování barokní malby 0.536 m² 70.1%

Obr. 178 Grafický záznam dochování originální barevné vrstvy v malbě erbu nad vstupem do kaple sv. Václava.

celek	0.765 m ²	100.0%
 ztráta barevné vrstvy	0.232 m ²	30.3%
 praskiny	0.199 m	-

Obr. 179 Grafický záznam poškození malby erbu nad vstupem do kaple sv. Václava.

	celek	0.765 m ²	100.0%
	injektáž	0.000 m ²	0.0%
	nové tmely	0.022 m ²	2.9%
	retuše a rekonstrukce	0.232 m ²	30.3%

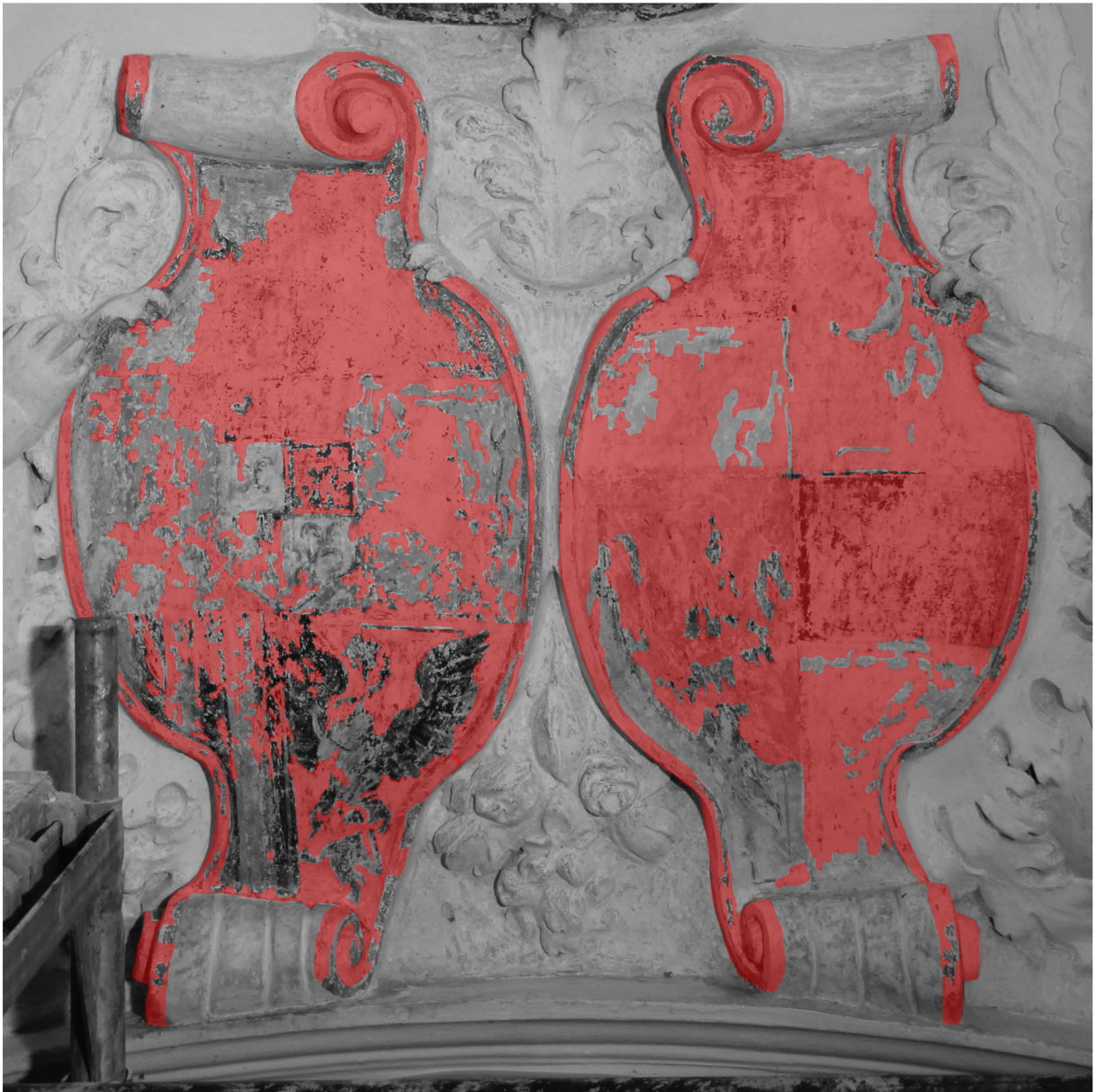
Obr. 180 Grafický zákres provedeného restaurátorského zásahu v malbě erbu nad vstupem do kaple sv. Václava.

celek 0.599 m² 100.0%

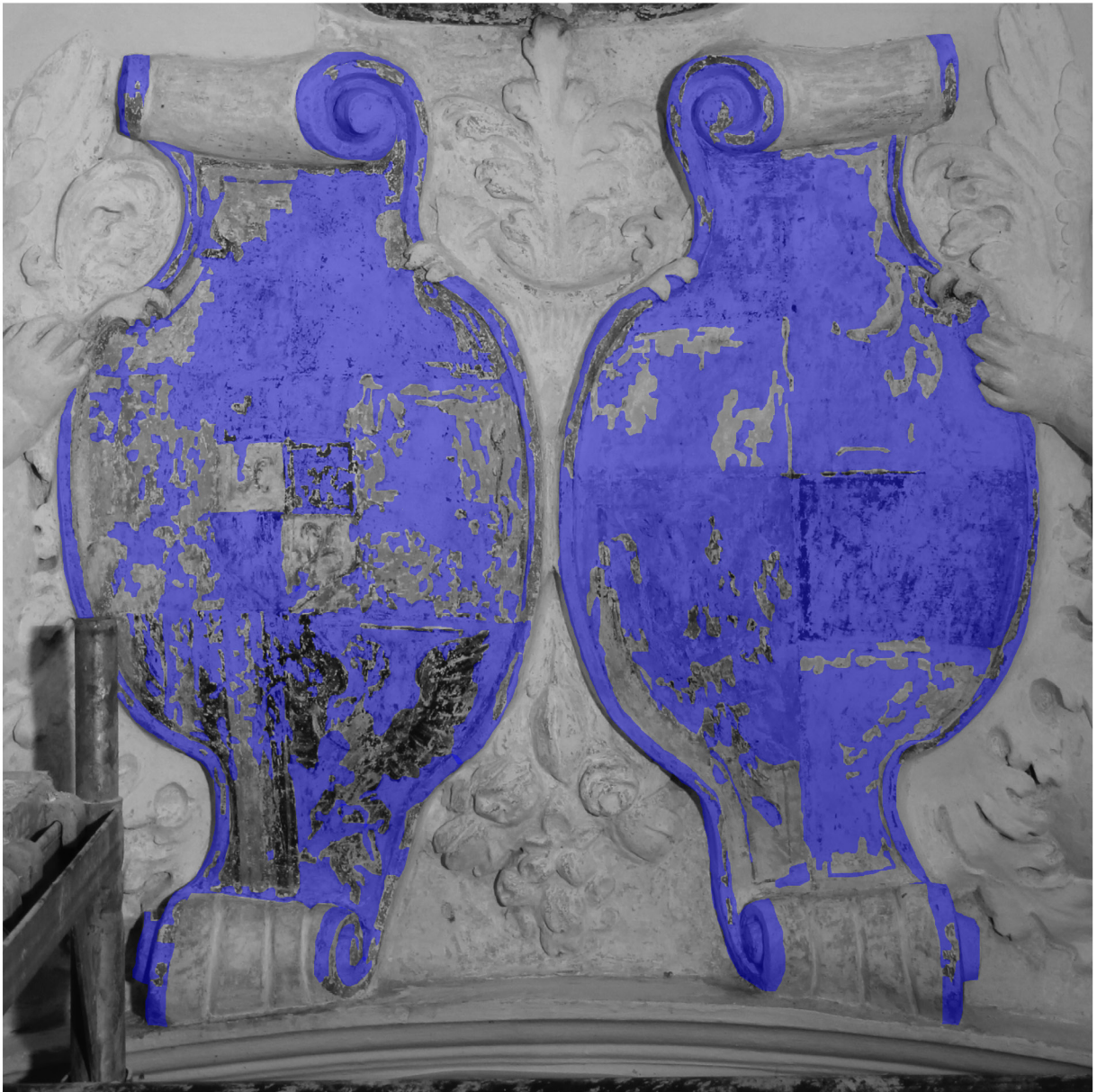
 dochování barokní malby 0.213 m² 35.6%

Obr. 181 Grafický záznam dochování originální barevné vrstvy v malbě erbu nad vstupem do kaple sv. Josefa.

	celek	0.599 m ²	100.0%
	ztráta barevné vrstvy	0.388 m ²	64.8%

Obr. 182 Grafický záznam poškození malby erbu nad vstupem do kaple sv. Josefa.

	celek	0.599 m ²	100.0%
	retuše a rekonstrukce	0.398 m ²	66.4%

Obr. 183 Grafický záznam provedeného restaurátorského zásahu v malbě erbu nad vstupem do kaple sv. Josefa.

10 Textové přílohy

Př. 01: Závazné stanovisko

Př. 02: Restaurátorský záměr

Př. 03: Sondážní průzkum erbu nad oltářem sv. Barbory

Př. 04: Sondážní průzkum erbu nad oltářem sv. Doroty

Př. 05: Chemicko-technologický průzkum

Př. 06: Technický list *Rokoplast Rapid*

MĚSTSKÝ ÚŘAD TÁBOR
Odbor územního rozvoje
Žižkovo náměstí 3 • 390 15 Tábor
Telefon: +420 381 486 111
Fax: +420 381 486 100
E-mail: posta@mu.tabor.cz
www.tabor.cz

S00FX00BXTFY

Římskokatolická farnost Klokoty
Staroklokotská 1
390 03 Tábor

Naše značka S-META 2607/2008 OR/V1 6
Vyřizuje Vičková Marie

Tábor
2008-02-06

Městský úřad Tábor, odbor územního rozvoje, jako orgán věcně a místně příslušný ve věci:

**„Tábor-Klokoty, kostel Panny Marie Klokotské s klášterem, parc.č. 1, k.ú.
Klokoty, č.r. 03-4878“**

vydává v přenesené působnosti podle § 42a zákona č. 20/1987 Sb. O státní památkové péči v platném znění a podle § 67 zákona č. 500/2004 Sb. Správní řád, na žádost vlastníka nemovitosti, Římskokatolické farnosti Klokoty, se sídlem Tábor, Staroklokotská 1, IČO 60060581, podanou podle § 14 odst. (1) zák. č. 20/1987 Sb. O státní památkové péči v platném znění dne 11.1.2008 a na základě vyjádření Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Českých Budějovicích, č.j.: NPÚ-331/327/2008 ze dne 29.1.2008, toto

ROZHODNUTÍ:

Restaurování maleb, barokních štuků a medailonů

spočívající v provedení restaurátorských prací v kostele a bočních kaplích sv. Vojtěcha, sv. Vavřince, sv. Anny a v Růžencové kapli, tj. odvlhčení zdi kostela, provedení restaurátorského průzkumu, restaurování maleb, restaurování štukové výzdoby a výmalba kostela a kaplí

dle restaurátorského záměru „Poutní kostel Panny Marie z roku 1701-1704 s ambity a rohovými kaplemi sv. Vavřince, sv. Vojtěcha, sv. Anny a Růžencovou kaplí, Klokoty-Tábor“ vypracovaného restaurátorem Mgr. Josefem Novotným, Praha v r. 2007, ve smyslu žádosti o vydání rozhodnutí dle ustanovení § 14 odst. (3) zákona č. 20/1987 Sb. O státní památkové péči v platném znění, se považuje za

p ř í p u s t n ě

za předpokladu splnění následujících podmínek:

1. Restaurátorské práce může provádět pouze restaurátor s příslušným oprávněním MK ČR.
2. V restaurátorském návrhu nespecifikovaný postup odvlhčení zdiva a materiálová báze jednotlivých restaurátorských zásahů budou upřesněny a konzultovány s památkovými orgány. Do starších omítkových vrstev a štuků budou provedeny sondy za účelem zjištění původní barevnosti.
3. Před započítím restaurátorského zásahu bude svolána konzultační schůzka, na níž bude upřesněn postup prací.
4. Jednotlivé etapy restaurování budou průběžně konzultovány s odborným pracovníkem Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích, na stavbě budou konány pravidelné kontrolní dny za účasti odborných pracovníků NPÚ a MěstÚ Tábor.
5. Práce budou ukončeny řádnou kolaudací, při níž bude odevzdána restaurátorská zpráva, která bude obsahovat kompletní fotodokumentaci postupu restaurování, doklady o použitých technologiích a textový popis prací; 1 výtisk restaurátorské zprávy bude odevzdán k archivaci do NPÚ České Budějovice, 1 výtisk na odbor územního rozvoje MěstÚ Tábor.

Toto rozhodnutí je současně ve smyslu § 14 odst. 3 zák. č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči v platném znění závazným stanoviskem.

Odůvodnění:

Městský úřad ve svém rozhodování vycházel ze žádosti vlastníka nemovitosti, z písemného vyjádření územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích, z předloženého restaurátorského záměru a z vlastních archivních materiálů.

Objekt se nachází na území ochranného pásma Městské památkové rezervace Tábor, které bylo prohlášeno Rozhodnutím ONV Tábor dne 20.5.1970 dle § 5 odst. 1 zák.č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách a podle Vyhlášky č. 118/1959 Ú.l. o památkových ochranných pásmech.

Restaurátorské práce budou provedeny na rozsáhlém cyklu malovaných výjevů ze života Panny Marie, Ježíše Krista, který se spolu s výjevy z Písma svatého nalézá na fabionovém stropu lodi, klenbě kněžístě a na stěnách kostela. Jednotlivé výjevy jsou namalovány ve štukových kartuších a volnou plochu mezi nimi pokrývá štukový dekorační rozvilin, ovocných festonů a andělů. Celkem se jedná o 177 malovaných medailonů a cca 660 m² štukové výzdoby; stav maleb je havarijní – povrch obrazů je znečištěný se ztmavými četnými přemalbami, barevná vrstva zpráškovatělá, lokálně odpadávající, spodní partie omítek jsou narušené vztlínající vlhkostí.

Poněvadž se jedná o práce umělecko-řemeslné, může restaurátorský průzkum a restaurátorské práce provádět pouze restaurátor s příslušným oprávněním MK ČR. Vzhledem k rozsahu prací i skutečnosti, že restaurátorský průzkum lze provést v lodi kostela až po postavení lešení, je nutná úzká a průběžná spolupráce restaurátorů s odborným pracovníkem územního pracoviště NPÚ; v rámci těchto konzultací bude upřesněn jak postup odvlhčení zdiva, tak materiálová báze restaurátorských zásahů. Práce budou ukončeny řádnou kolaudací a vypracováním restaurátorské zprávy podle § 10 vyhl. 66/1988 Sb. v platném znění, kterou se provádí zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči.

Pravidelné kontrolní dny konané za účasti pracovníků památkové péče jsou v daném případě základním předpokladem pro zdárný průběh prací z hlediska zájmů státní památkové péče.

Z uvedených důvodů správní orgán rozhodl tak, jak je uvedeno ve výroku.

Poutní kostel Panny Marie z roku 1701-1704
s ambity a rohovými kaplemi sv. Vavřince, sv. Vojtěcha, sv. Anny a Růžencovou
kaplí
KLOKOTY-TÁBOR

Popis a kulturně-historický význam památky:

Poutní kostel postaven v místech starší tvrze a původního farního kostela zničených v letech 1420-21. Roku 1440 opraven kostel, novostavba kostela podle plánu před rokem 1700. Stavba kostela v letech 1701-04, sakristie s oratořemi 1708. Boční kaple sv. Václava a Josefa z roku 1712-14, ambity s kaplemi z let 1729-30.

Kostel je jednodílný s trojboce uzavřeným presbytářem s bočními sakristiemi a oratořemi a s trojboce uzavřenými kaplemi po obou stranách lodi.

Stávající stav:

Kostel a boční kaple s ambity mají opraveny vnější fasády. Byly zahájeny dílčí restaurátorské práce (výklenková kaple sv. Jana Nepomuckého z roku 1724 a východní brána).

Kostel Panny Marie:

Presbytář a boční kaple sv. Václava a Josefa.

Klenby a špalety oken jsou pokryty bohatou štukovou výzdobou akantových arabesk s andílky a malovanými medailony s figurálními výjevy ze života svatých z roku 1708-1714.

Stávající stav maleb:

Povrch obrazů je ztmavlý (degradovaná fixáž), barevná vrstva uvolněná, odpadávající v šupinkách, lokálně již odpadaná. V minulosti již restaurované, jsou patrné četné, rozsáhlé ztmavlé přemalby. Stav maleb je havarijní.

Poškození štukové výzdoby nelze bez postavení lešení stanovit, ale lze na základě zkušeností z předcházejících restaurování štukové výzdoby kaple sv. Jana Nepomuckého a výzdoby východního vstupu předpokládat podstatné uvolnění štukových prvků a pozdější zásahy (v předcházejících restaurování se jednalo přibližně o 1/3 výzdoby).

Lod' kostela:

Štuková výzdoba stropu lodi s malovanými medailony technikou secco od V. Bartůňka z roku 1892.

Stávající stav:

Povrch maleb je znečištěn, rozsáhlé ztmavlé plochy přemalby. Barevná vrstva zpráškovatělá lokálně odpadaná.

Štuková výzdoba je uvolněná, na omítce, která je silně narušená trhlinami vniklými uvolněním rákosového podbití. Velké plochy omítky stropu jsou poškozené zatečením poškozenou střešní krytinou (v současnosti již opravenou).

Výmalba kostela pravděpodobně ze 70tých let minulého století neodpovídá významu známého poutního místa, spodní partie omítek jsou narušené vzlinající vlhkostí.

Boční kaple sv.Vavřince, sv.Vojtěcha, sv.Anny a Růžencová:

Štuková výzdoba s malovanými medailony z roku 1720-30. Malby jsou ve stejném stavu jako v presbytáři kostela, tzn. povrch maleb je znečištěn se zřetelnými četnými přemalbami. Barevná vrstva lokálně odpadaná. Bohatá štuková výzdoba stropů.

Presbytář-20 medailonů s figurální malbou

8 medailonů s nápisy,
8 malovaných štítů,

okenní špalety-13 medailonů s erby a motivem stromu,
štuková výzdoba stropu a okenních špalet

Vítězný oblouk-7 medailonů s figurálními výjevy,
štuková výzdoba

Kaple sv.Václava a sv.Josefa

27 medailonů s figurálními výjevy, 5 malovaných štítů,
štuková výzdoba stropu a okenních špalet,

Lod' kostela:

9 medailonů s figurálními výjevy,
štuková výzdoba stropu

Sakristie s oratořemi:

10 medailonů s figurálními výjevy,
štuková výzdoba

Kaple sv.Vojtěcha 8 medailonů s figurálními výjevy,
štuková výzdoba stropu

Růžencová kaple-8 medailonů, 8 nápisů (kartuše),
štuková výzdoba stropu

Kaple sv.Anny-15 medailonů s figurálními výjevy,
štuková výzdoba stropu

Kaple sv.Vavřince-8 medailonů s figurálními výjevy,
štuková výzdoba stropu

Návrh na restaurování:

- 1) Odvlhčení zdiva kostela
- 2) Provedení restaurátorského průzkumu (zjištění původní barevnosti stěn a štukové výzdoby) a zjištění stavu maleb
- 3) Restaurování maleb: Vyčištění, zpevnění omítky, stabilizace barevné vrstvy, sejmutí přemaleb, vytmelení, retuš a konzervace,
- 4) Restaurování štukové výzdoby: Upevnění štukových prvků, sejmutí druhotných vápenných nátěrů, retuš a konzervace. V lodi kostela je štuková výzdoba provedena na rákosové podbití. Omítka je silně narušená trhlinami a bude nutné omítku kotvit k prkenné konstrukci.
- 5) Na základě průzkumu barevnosti stěn provést výmalbu kostela a kaplí.

Erb VICTORIA GRAEFINN VON DEYM

- levá strana, nad oltářem sv. Barbory
- erb hraběnky Viktorie Deymové - donátorky oltáře sv. Barbory

2017 (současný stav)

aktuální stav malby po posledních úpravách v 70. letech

- pozadí přemalováno žlutým nátěrem (podloženo bílým nátěrem) – žlutá výmalba stěn hlavní lodi kostela cca před 10 lety
 - nápis přetřen hnědou barvou
 - celoplošná přemalba erbu
- velmi nízká kvalita provedení
○ silně zpráškovatělá barevná vrstva

30. – 70. léta 20. století

přemalba, která byla pravděpodobně provedena ve 30. letech 20. století při opravě vedené Jaroslavem Panthaleonem Majorem

- kompozičně malba erbu odpovídá starší malbě (viz níže)
 - zcela přemalováno pozadí, včetně spodní nápisové pásky a datace (viz níže)
 - nově (ve vztahu ke starší malbě) zlacený nápis nahoře
- tato vrstva nebyla pod přemalbou ze 70. let nalezena, či jí není možné oddělit

1869 – 30. léta 20. Století

erb Deymů z období, kdy vznikl pravý erb Semper Idem

- změna kompozice oproti starší malbě (viz níže)
- tato vrstva nebyla pod přemalbou z 30. let nalezena, a to ani datace 1772

Fragmenty z neznámého období

???

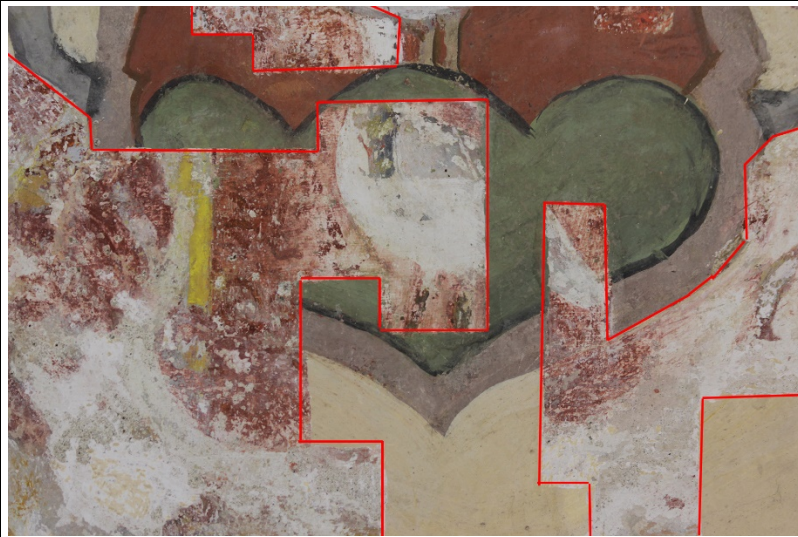
- Zcela jistě se jedná o samostatnou vrstvu, nicméně bude zřejmě obtížné ji odlišit od vrstvy bezprostředně předcházející.

Pastózní barevná vrstva

- dochování je velmi fragmentární
- patří k barokní malbě (modelace)???

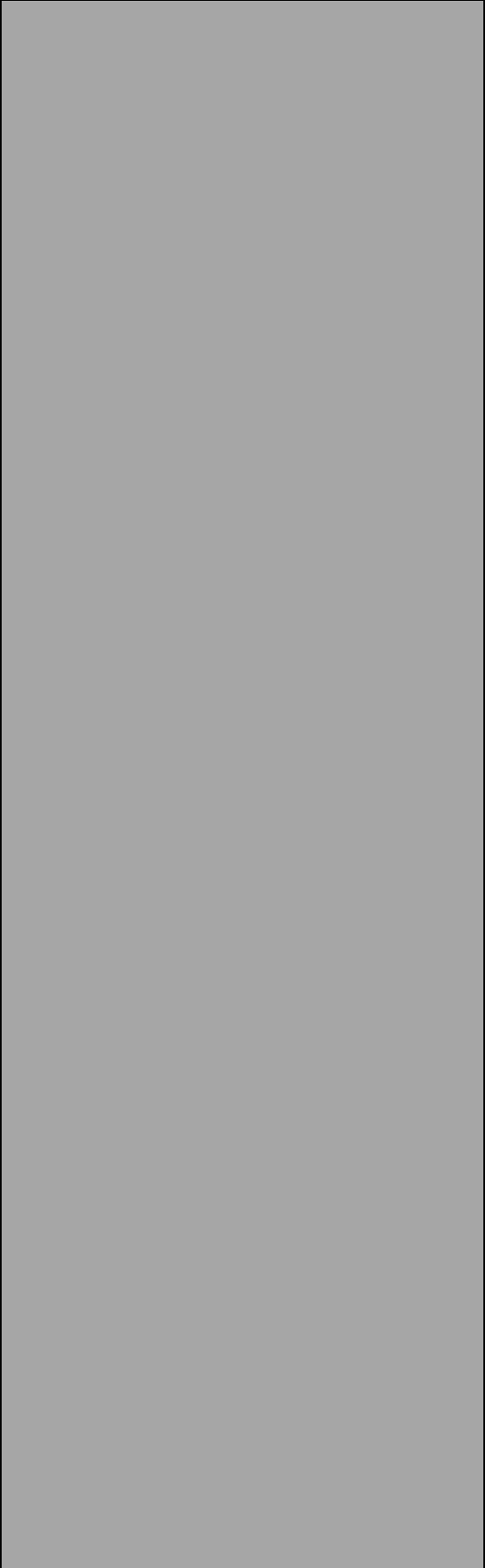
18. století

nejstarší malba

- erb podobný současnému, ale:
- středový štít s husou byl posunut níž
- druhá husa nahoře – na koruně
- místo psů po boku štítu přikryvadla
- zlatený nápis v pozadí nahoře nesouvisí s nejstarší vrstvou, podle nalezených fragmentů byla nad erbem pouze černá písmena, pravděpodobně rodové heslo (viz foto po odkryvu)
- podle dochovaných fragmentů bylo pozadí pravděpodobně světle modré

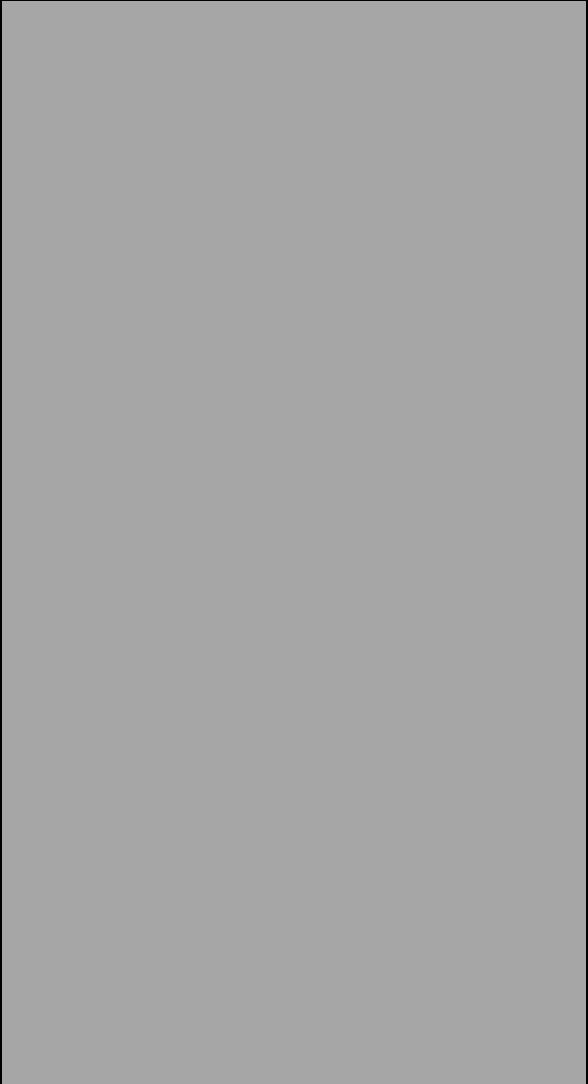
- technicky nejsnadnější odkryv
- malba nebude dochována do všech detailů, avšak bude kompletní

18. století
nejstarší malba po odkryvu

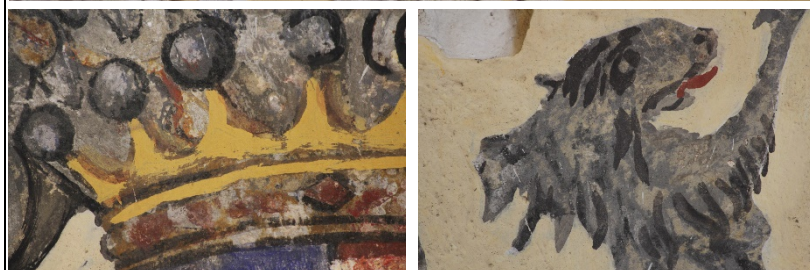

Erb Semper Iden (správně Semper Idem)

- pravá strana, nad oltářem sv. Doroty
- erb Jana Nádherného z Borotína - jeden z donátorů opravy kostela v roce 1869 (Ourodová)

2017 (současný stav)

aktuální stav malby po posledních úpravách v 70. letech

- přemalováno pozadí současným žlutým nátěrem (podloženo bílým nátěrem) – souvrství částečně překrývá okraje malby
 - podpoření obrysových linií černou barvou (nízká kvalita provedení)
 - lokálně podpořeny části malby – např. okrové korunky (opět v nízké kvalitě)
 - zvýraznění textu v nápisové pásce
- Tuto přemalbu není možné (suchou ani mokrou cestou) očistit.
- Pozadí lze očistit pouze na nejspodnější vrstvu (barokní omítku s fragmenty pozdějších úprav). Pozdější barevné vrstvy byly před nanesením novodobého bílého a žlutého nátěru oškrábány.

30.–70. léta 20. století

přemalba, která byla pravděpodobně provedena ve 30. letech 20. století při opravě vedené Jaroslavem Panthaleonem Majorem

- změna erbu - nový donátor?
- šedý podkladový nátěr
- Pozdější lokální přemalby ze 70. let nelze z této vrstvy redukovat bez výrazných ztrát této vrstvy.
- Barva pozadí (okolního nátěru ploch) náležející k této vrstvě byla nejspíš obdobná jako současná (okrově žlutá). Při obnově erbu by tedy měla být teoreticky také respektována.
- Nejmladší přemalba i tato vrstva jsou silně zpráškovatělé a nelze je od sebe oddělit.
- Není jasné, o čí erb se jedná, když Janu Nádhernému z Borotína pravděpodobně patří erb ve starší vrstvě.

1869 – 30. léta 20. století

Ourodová uvádí Jana Nádherného z Borotína jako jednoho z donátorů opravy kostela v roce 1869. V poli s erbem je uvedena datace 1874. Malbu tedy datujeme do 70. let 19. století.

- barevná vrstva z 19. století nalezena poměrně dobře dochovaná jen v oblasti štítu (figura a pilovité čáry ve čtvrcení)
- nalezena i část nápisové pásky (velmi poškozeno)
- dvoubarevná přikryvadla po bocích štítu lokálně prostupují pod postavami gryfů, částečně rozkryta i v sondách
- letopočet 1874 nenalezen (pozadí i s letopočtem bylo v minulosti oškrábáno)

- Barevnou vrstvu ze 70. let 19. století lze do jisté míry odkrýt, ale některé partie budou velmi poškozené. Jedná se především horní část nad štítem, kde se budou nacházet pravděpodobně jen fragmenty malby.
- Letopočet byl při předchozích opravách oškrábán, takže již neexistuje.
- Malbu by bylo možné teoreticky rekonstruovat podle historické černobílé fotografie a dochovaných barevných verzí erbu.
- Barva pozadí (okolního nátěru ploch) náležející k této vrstvě není zřejmá.

Erb Jana Nepomuka Nádherného od roku 1838, kdy byl povýšen do šlechtického stavu. Stejný erb používal i jeho syn Ludvík Karel do roku 1865, než byl povýšen do rytířského stavu.

Malba z 19. století po odkryvu.

18. století

nejstarší malba, bezprostředně na omítce

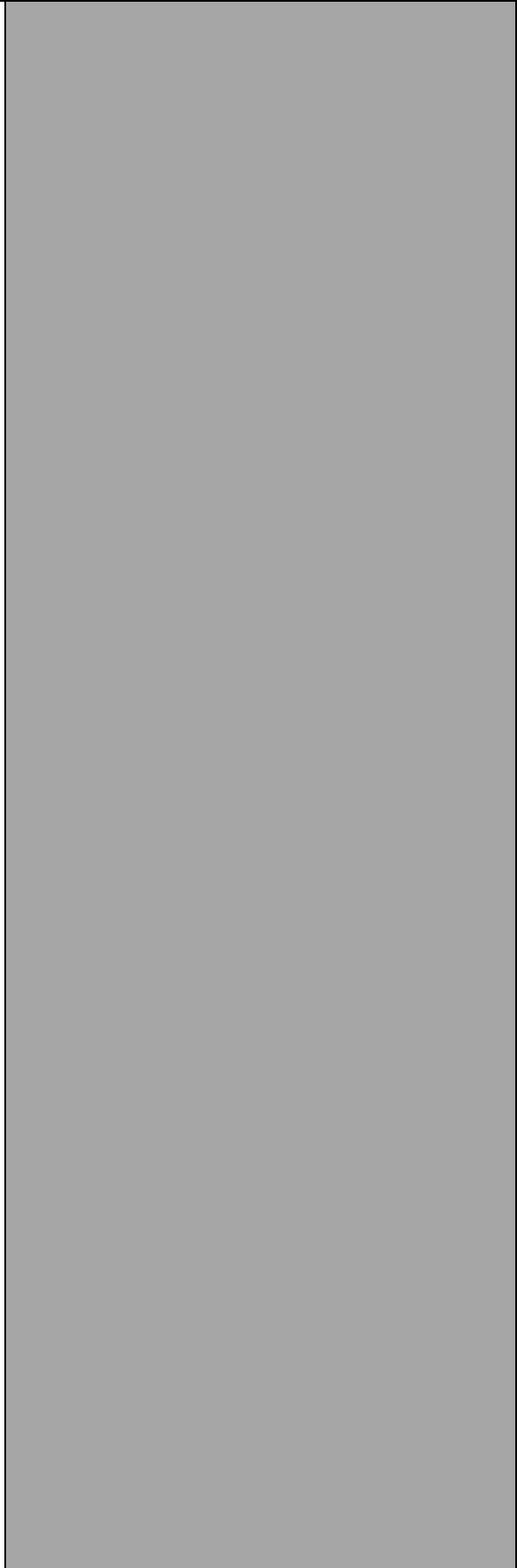
- pravděpodobně se bude jednat o erb jiného šlechtického rodu, původního zřizovatele oltáře
- Pokud jde o technickou stránku odkryvu, jedná se o nejlépe realizovatelnou variantu.
- Malba zřejmě nebude dochována do všech detailů, avšak bude kompletní.
- Pro odkryv na tuto vrstvu také hovoří fakt, že k barokní vrstvě byl dosud přizpůsobován celý interiér. Další otázkou je, do jaké časové vrstvy budou navraceny nátěry na stěnách.

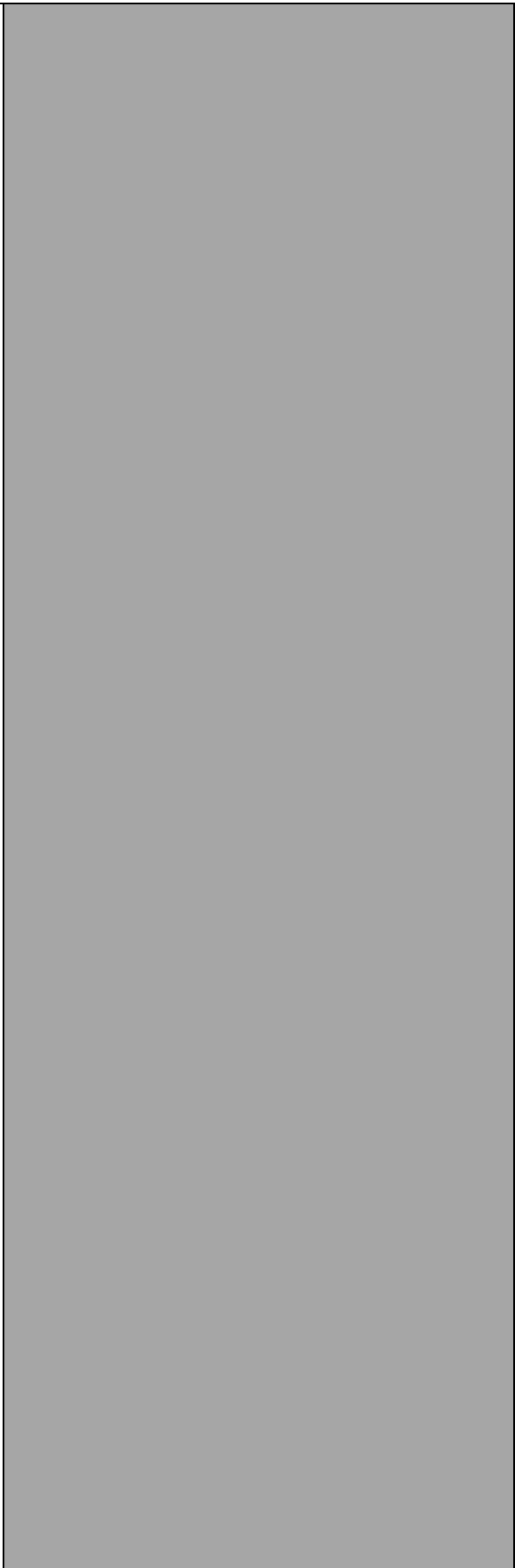

18. století

nejstarší malba po odkryvu

- štítonoši – gryfové
- po stranách červená a stříbrná přikryvadla
- čtvrcený štít se střeďečným korunovaným štítkem
- ve 4. poli (a pravěpodobně i v 1. poli) – lev obrácený doprava
- v ostatních dílech kůly, kosmá břevna, nebo jednobarevné díly
- na štítu tři přilbice, na střední orlice
- nad erbem několik černých písmen s tečkou – patrně iniciály donátora (prostřední tři písmena zřejmě D. R. B.)

Průzkum nástropních maleb kostel Nanebevzetí Panny Marie, Klokoty Chemicko-technologický průzkum

Akce: Restaurování nástropních maleb v kostele Nanebevzetí Panny Marie, restaurování výjevu K4 a K5

Objekt/zkoumaná část památky: výjev/zrcadlo K4 a K5

Materiál/technika: malba na sádrovém podkladu, s dvěma fázemi úprav

Popis objektu a jeho stavu: popis stavu detailně popisuje Restaurátorská dokumentace

Sloh, datace: 1892-1893, přemalby 30. a 70. léta 20. století

Realizace restaurování: březen-červenec 2016

Lokalizace památky: Staroklokotská I, 390 03 Tábor (Jihočeský kraj)

Objednatel/zadavatel restaurování: Římskokatolická farnost Tábor-Klokoty, Staroklokotská I, 39003 Tábor

Památkový dozor: NPÚ, ÚOP, České Budějovice

Zadání a cíle průzkumu:

ad 1) Stratigrafie vzorků barevných úprav - studium stratigrafie se zaměří na popis výstavby povrchových vrstev odebraných vzorků. Primárním cílem průzkumu je popsat původní souvrství vrstev a odlišit pozdější úpravy. Odlišnosti mezi jednotlivými fázemi úprav je možné popsat na základě výstavby a optického charakteru vrstev, přítomnosti vrstev depozitů či jiných povrchových vrstev, případně materiálového složení. Průzkum bude proveden na příčných řezech vzorky (nábrusy) pomocí mikroskopických technik optické a skenovací elektronové mikroskopie (SEM).

ad 2) Skladba vybraných barevných vrstev - průzkum bude zaměřen na analýzu použitých pigmentů a pojiva v původních barevných vrstvách i pozdějších úpravách. Rozdíly v paletě užitých pigmentů mohou být specifické pro dílčí etapy oprav maleb a mohou napomoci při jejich bližší specifikaci a komparaci.

Obr. 1-3: kostel Nanebevzetí Panny Marie, pohled na klenbu, výjev K4 a K5. Foto: FR, UPa.

Restaurují: studenti 4. ročníku Fakulty restaurování (FR), Ateliéru restaurování nástěnné malby a sgrafita (ARNMS), Univerzita Pardubice (UPa) - Josef Mathes, Oldřiška Horáková

Odborný a pedagogický dozor: Mgr. art. Jan Vojtěchovský, vedoucí ARNMS, FR, UPa.

Průzkum provádí: Ing. Renata Tišlová, Ph.D., Katedra chemické technologie, FR, UPa.

II. METODY PRŮZKUMU, INSTRUMENTACE

a) Optická mikroskopie (OM) nábrusů v odraženém bílém světle a fluorescenci (UV a modrém světle)

Popis analýzy: metoda slouží pro dokumentaci a charakterizaci povrchových úprav. Metodou lze popsat stratigrafii vrstev, orientační materiálové složení.

Instrumentace a podmínky měření: optický mikroskop Nikon Eclipse LV-100, pozorování bylo prováděno na příčných řezech vzorky (nábrusech) v odraženém bílém světle, UV a modrém světle. Mikroskop je vybaven fluorescenční jednotkou Nikon s UV 365 nm fluorescencí.

b) Skenovací elektronová mikroskopie (SEM) s mikrosondou (EDX) - prvková analýza barevných vrstev

Popis analýzy: při analýze se zjišťuje stratigrafie a prvkové složení vybraných vrstev, na základě níž lze určit složení vrstvy (pigmenty, plniva, příp. pojiva).

Instrumentace a podmínky měření: skenovací elektronový mikroskop MIRA3-LMU (TESCAN) nebo VEGA3-SG s EDX analyzáto-rem v režimu zpětně odražených elektronů (BSE). Vzorky byly analyzovány ve vysokém napětí 20kV, před analýzou pouhličeny. Vzorky byly analyzovány ve formě nábrusů.

c) Mikrochemické testy

Popis analýzy: při analýze se zjišťuje skladba pojiva chemickými testy s důkazovými činidly.

Instrumentace a podmínky měření: U vzorků byly provedeny testy na důkaz proteinů, vysýchavých olejů a polysacharidů. Kromě organických složek byl proveden test na obsah uhličitanu vápenatého, který může být pojivem barevných vrstev v případě vápenných technik malby. Zkoušky se provádí s malým množstvím vzorku (řádově desetiny až jednotky μg) v mikropipetách. Důkazové zkoušky byly provedeny u vybraných vzorků V9-V11.

d) Infračervená spektrometrie s Fourierovou transformací (FT-IR)

Popis analýzy: metoda slouží pro analýzu pojivových složek malby.

Instrumentace a podmínky měření: infračervený spektrofotometr s Fourierovou transformací (FTIR) Nicolet 380 se SeZn ATR krystalem. Vyhodnocení spekter bylo provedeno pomocí programu OMNIC 7.3 srovnávací metodou se spektry standardu knihovny FR a Polymers Miracle UP a databáze IRUG (<http://www.irug.org/search-spectral-database>). Infračervená spektrometrie – práškový vzorek byl měřen bez úprav. Analýzu provedla Ing. Alena Hurtová, KCHT, FR UPa.

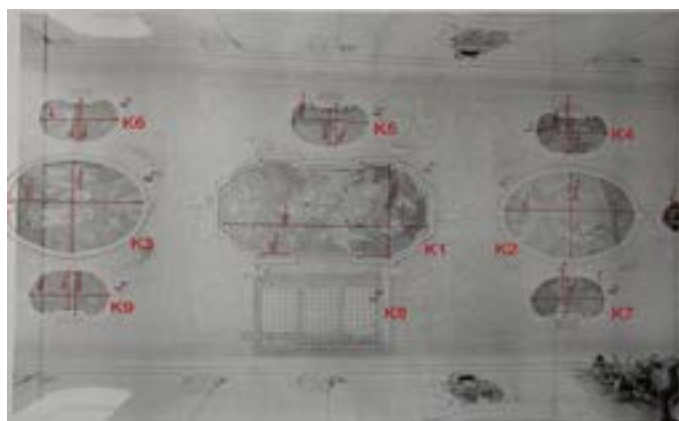
III. VZORKY K ANALÝZE

Popis vzorků a míst odběru sumarizuje Tab. 1, detaily míst odběru jsou detailně zdokumentovány v Restaurátorské dokumentaci, orientačně označeny v Obr. 4. Detaily míst odběru dokumentuje Obr. 5a-d.

Odběr vzorků: studenti pod odborným vedením pedagoga

Označení: vzorky byly označeny dle zadavatele V1-V4 a V9-V11, označení čísla (8694-8698, resp. 8796-8798) vyplývá ze vzorkového systému Katedry chemické technologie, FR UPa, kde budou vzorky archivovány.

Popis vzorků: Vzorky povrchových úprav (V1-V4) byly dodány jako zlomky souvrství. Vzorky V9-V11 jsou práškové vzorky separované z barevné vrstvy originálu (V9) a přemaleb (V10 - patrně přemalba ze 30. let, V11 - patrně přemalba ze 70. let). Popis vzorků, míst odběru poskytl zadavatel. Bližší specifikaci a dokumentaci míst odběru vzorků lze nalézt v Restaurátorské dokumentaci.

Obr. 4: Dokumentace míst odběru - zakres výjevů v rámci restaurované části hlavní lodi. Předmětem průzkumu je zrcadlo K4 a K5. Grafická úprava: J. Mathes, FR UPa.

Obr. 5a-d: Místa odběru vzorků V1-V4.

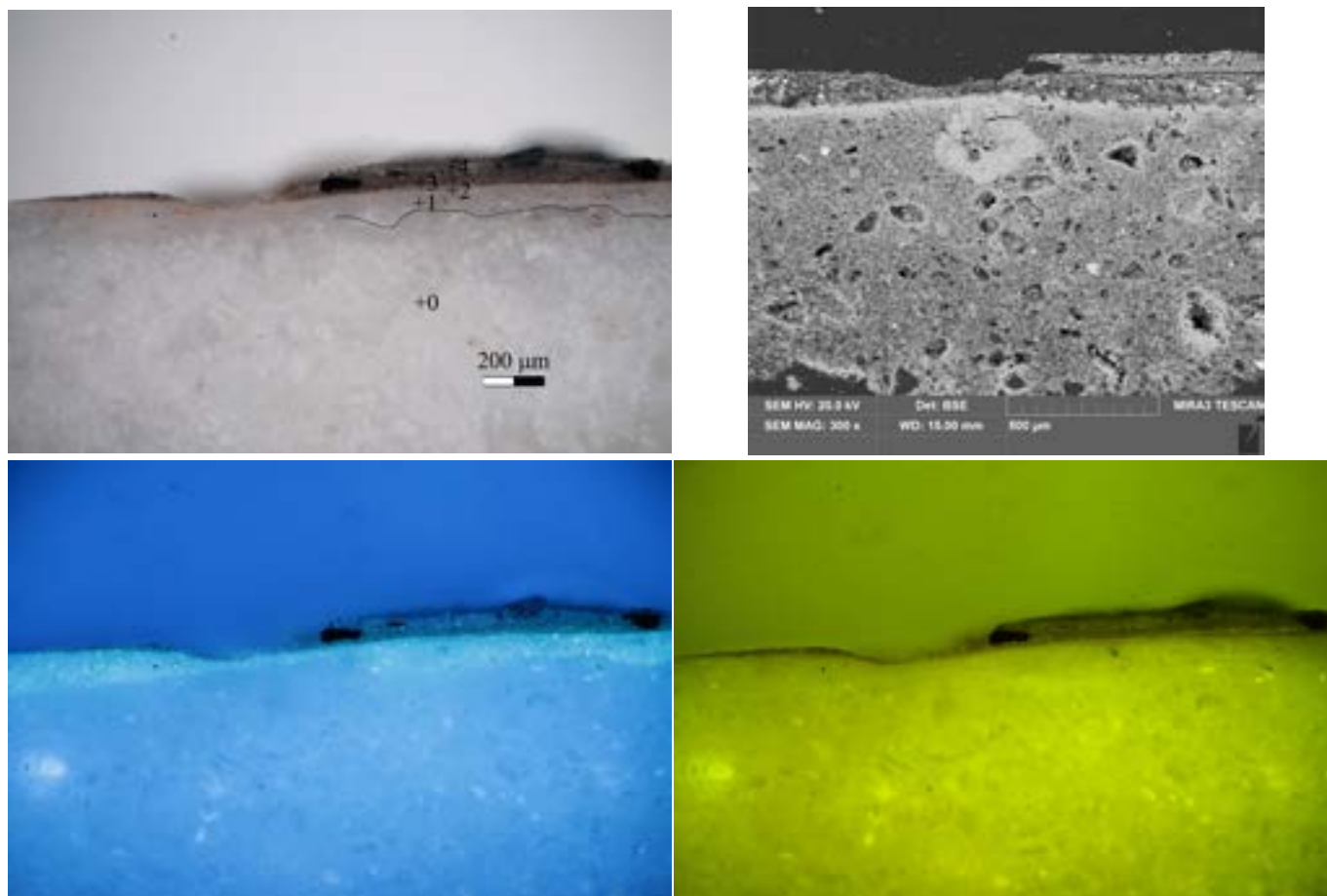
vzorek	popis vzorku	Místo odběru	Požadovaný průzkum	Metody analýzy
V1/8694	šedá s šedou přemalbou	šedá obloha, výjev K5	stratigrafie analýza složení vrstev	optická mikroskopie skenovací elektro- nová mikroskopie s EDX mikrosondou (SEM-EDX)
V2/8695	zlacený rám s šedou a okrovou přemalbou	rám výjevu, výjev K5		
V3/8697 (A, B)	žlutá barevná vrstva s přemalbou	malba slunečnice, výjev K4		
V4/8698	modrá na červené podkladu	roucho anděla, výjev K4		
V9/8796	šedo-modrá, originální malba	hlavní loď, výjev K3	analýza pojiva	Infračervená spektrometrie mikrochemické zkoušky
V10/8797	šedá, přemalba 30. léta?	hlavní loď, výjev K3	analýza pojiva	
V11/8798	šedá, přemalba 70. léta?	hlavní loď, výjev K3	analýza pojiva	

Tab. 1: Vzorky k chemicko-technologickému průzkumu. Popis vzorků, míst odběru a požadovaný průzkum. Místa odběru jsou zdokumentována na Obr. 5a-d, v rámci klenby vyznačena na Obr. 4. Detail míst odběru a jejich popis je uveden v *Restaurátorské dokumentaci*.

IV.A VÝSLEDKY PRŮZKUMU - STRATIGRAFIE, SLOŽENÍ POVRCHOVÝCH VRSTEV

V1/8694: šedá s šedou přemalbou

Místo odběru vzorku: pozadí, výjev K5

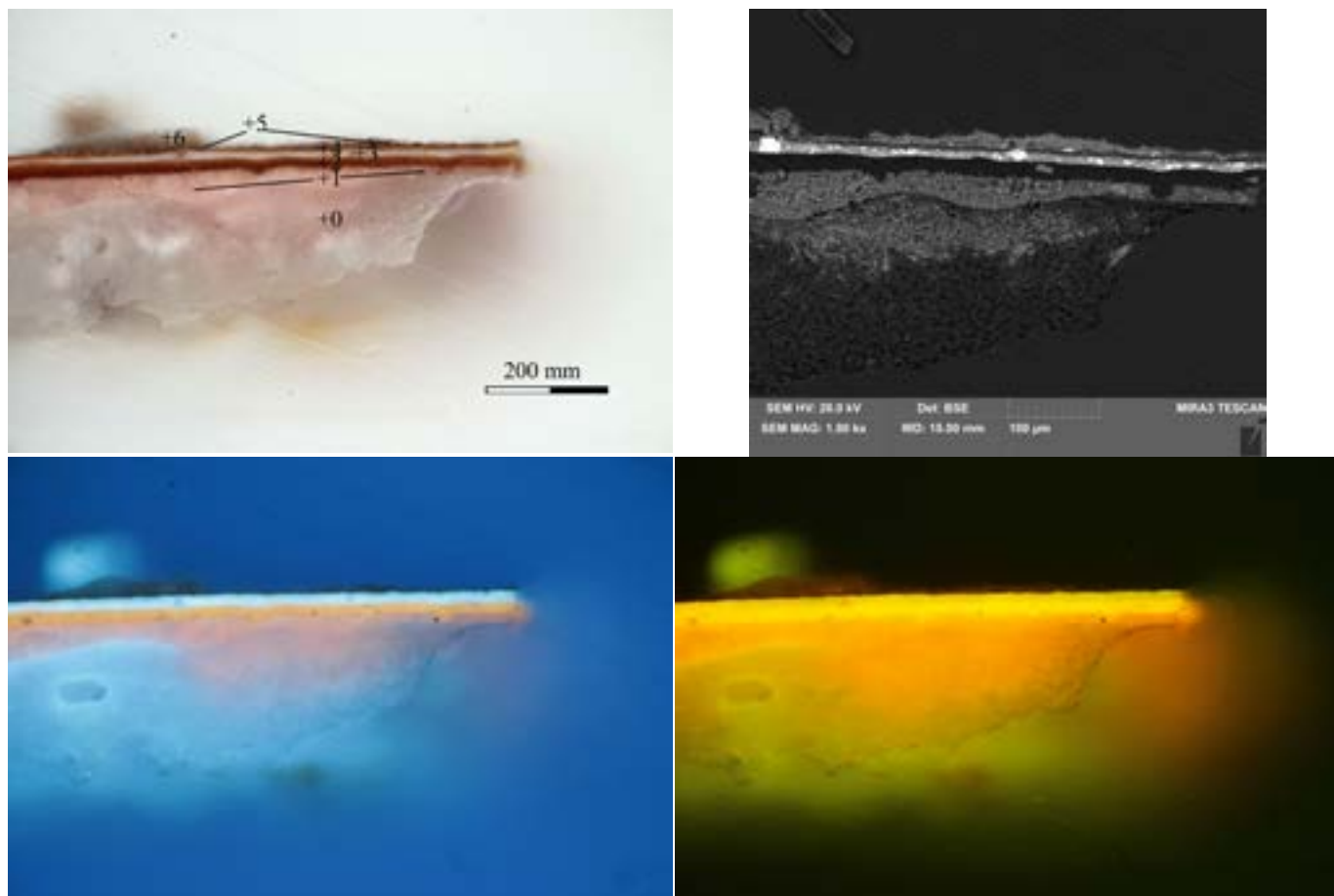

Obr. 6 a-d: Stratigrafie povrchových úprav vzorku V1 (8694). Popis: a) snímek v odraženém světle z optického mikroskopu Nikon LV100 při zvětšení na mikroskopu 100x. b, c) snímky v UV a modrém světle. b) snímek ze skenovacího elektronového mikroskopu SEM MIRA3-LMU (Tescan) v režimu zpětně odražených elektronů (BSE), 20 kV.

V1/8694	Popis	složení dle SEM-EDX	Popis
0	podklad - sádrový štuk	S, Ca (Si, Mg, Al)	podklad; tvořený dvěma vrstvami sádrového štuky.
1	bílá	S, Ca, Si, Al, Ba, Zn (Fe)	podklad, přípravná vrstva; s nazelenalou luminiscencí. Obsahuje síran vápenatý, příměs zinkové běloby, drčeného barytu, malou příměs červené hlinky (patrně stržené z vrstvy 2, vrstva je v denním světle bílá).
2	růžová	vrstva má identické složení s vrstvou 1, obsahuje více červené hlinky	barevná úprava; vrstva obsahuje síran vápenatý, malou příměs zinkové běloby a barytu (drčený), barvicí složkou je červená hlinka. Na povrchu je patrné rozhraní.
3	šedo-růžová	Ca, S, Si, Al, Mg, Zn (Fe, K), ojedinělá zrna Ba, S zrna drčený vápenec: Ca zrna drčený síran vápenatý: Ca, S (at. poměr Ca/S 1:1)	barevná úprava; velmi jemnozrnná, homogenní. V UV světle s nazelenalou luminiscencí. Obsahuje síran vápenatý, příměs uhličitánu vápenatého (drčený), červené hlinky, jemnozrnného uhlikatého pigmentu, malou příměs zinkové běloby a ojediněle drčeného barytu.
4	šedá	Ca (Si, Al, K)	barevná úprava; s nazelenalou luminiscencí. Obsahuje uhličitánu vápenatý, příměs křídly (na SEM snímku jsou patrné ojedinělé částice fosilií) a černého uhlikatého pigmentu s nerovnoměrnou distribucí velikosti částic. Možná je malá příměs bílé hlinky.

V2/8695: zlacený rám s šedou a okrovou přemalbou

Místo odběru vzorku: okrová z rámu, výjev K5

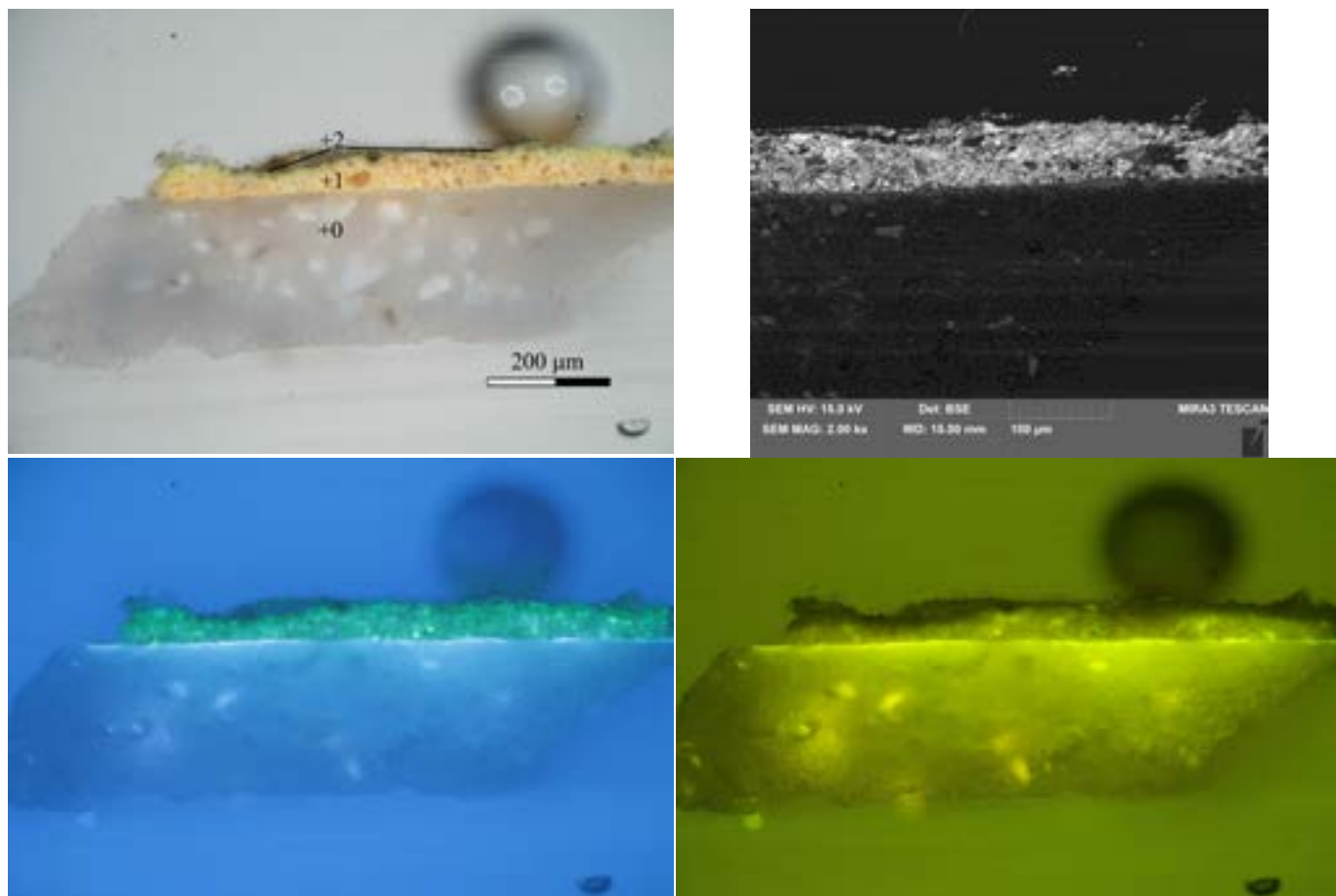

Obr. 7 a-d: Stratigrafie povrchových úprav vzorku V2 (8695). Popis: a) snímek v odraženém světle z optického mikroskopu Nikon LV100 při zvětšení na mikroskopu 200x. b, c) snímky v UV a modrém světle. b) snímek ze skenovacího elektronového mikroskopu SEM MIRA3-LMU (Tescan) v režimu zpětně odražených elektronů (BSE), 20 kV.

V2/8695	Popis	složení dle SEM-EDX	Popis
0	podklad	<u>S</u> , <u>Ca</u> (Si, Mg, Al)	podklad; tvořený dvěma vrstvami sádrového štuksu.
1	narůžovělá	<u>Ca</u> , Si, Al (Fe, S, P, K, Cl)	podklad, přípravná vrstva; se světle oranžovou luminescencí. Obsahuje uhlíčitán vápenatý, malou příměs červené hlínky (s nízkým obsahem železa) a síranu vápenatého. Ve vrstvě zjištěna zvýšená koncentrace sloučenin s obsahem fosforu (P).
2	hnědá, transp.	org.	lak; vrstva laku nebo izolace s výraznou oranžovou luminescencí, která je charakteristická pro šelak.
3	bílá	<u>Zn</u> , S, Ba, Ca, Si, Al (Fe) zrna baryt: <u>Ba</u> , <u>S</u> zrna zinková běloba: <u>Zn</u> zrna litopon: <u>Zn</u> , méně S, Ba	barevná úprava; s bělavou luminescencí. Obsahuje zinkovou bělobu, příměs drceného barytu, uhlíčitán vápenatého a bílé hlínky. Ve vrstvě je patrně také přítomen litopon.
4	okrová	<u>org.</u> , Pb (ojedinele přítomnost Cr)	lepivá vrstva/podklad; s bělavou luminescencí. Obsahuje organické pojivo a ojedinele žlutý olovnatý pigment (masikot) do vrstvy patrně přidávaný jako sikativum. Ve vrstvě zjištěna lokálně příměs pigmentů olova s obsahem chromu (Cr), mohlo by se jednat o chromovou žluť nebo směs obou pigmentů.
5	zlacení	<u>Au</u> , malá příměs Ag, Cu	úprava v zlatolesklém kovu; vrstva je provedena pravým zlatem s malou příměsí stříbra (Ag) a mědi (Cu). Na povrchu je patrná ztmavlá alterovaná vrstva (patrně tvořená ztmavými korozními produkty).
6	bílá, sv. šedá	<u>Ca</u> , Mg, Si, S, (Zn, Al, K)	barevná úprava/přemalba; obsahuje uhlíčitán vápenatý s obsahem uhlíčitánu hořečnatého se značnou příměsí sloučenin obsahující síru (S) (může se jednat o kontaminaci z podkladových vrstev). Vrstva obsahuje malou příměs zinkové běloby.

V3A/8697: malba slunečnice, spodní část

Místo odběru vzorku: výjev K4

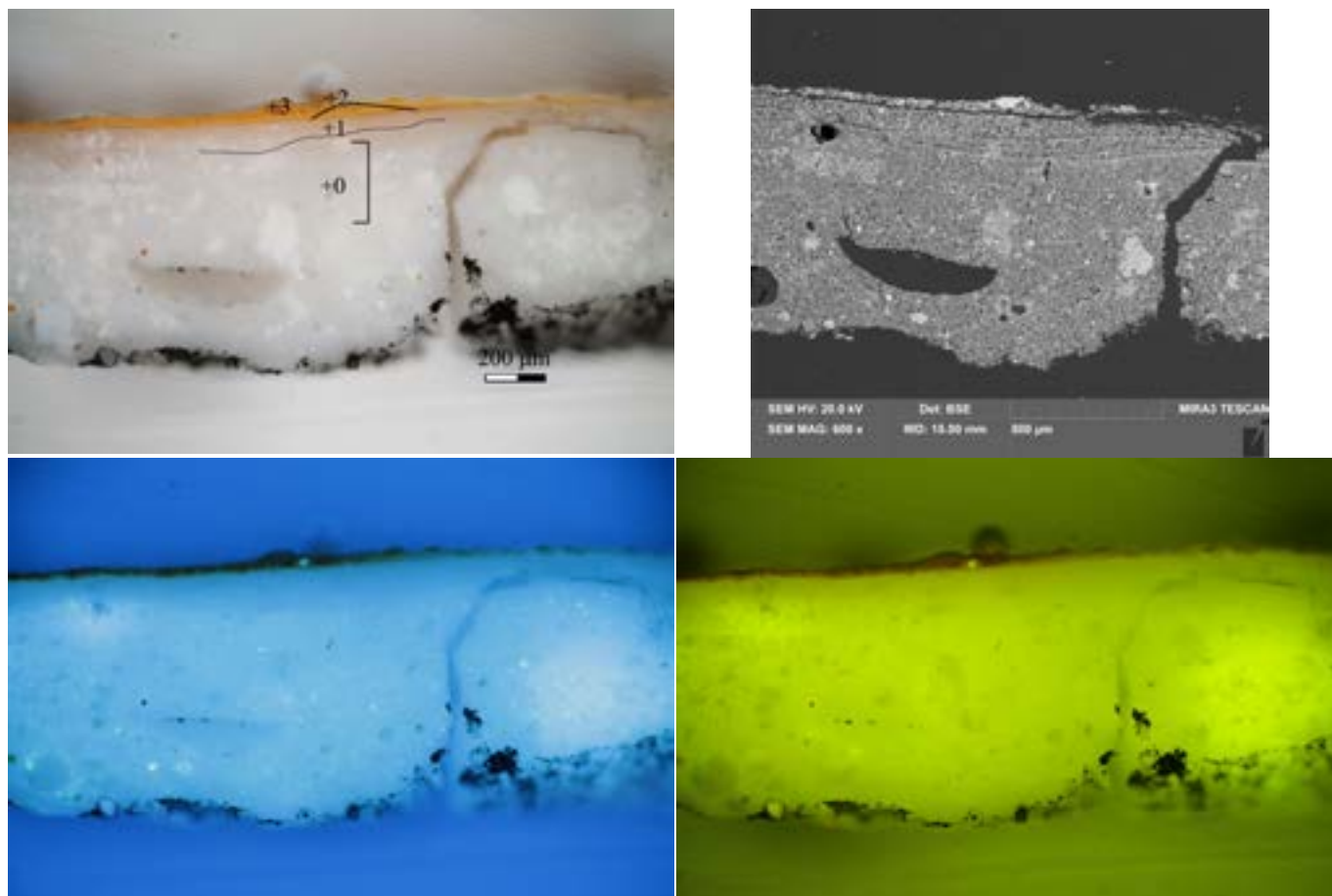

Obr. 8 a-d: Stratigrafie povrchových úprav vzorku V3A (8697). Popis: a) snímek v odraženém světle z optického mikroskopu Nikon LV100 při zvětšení na mikroskopu 200x. b, c) snímky v UV a modrém světle. b) snímek ze skenovacího elektronového mikroskopu SEM MIRA3-LMU (Tescan) v režimu zpětně odražených elektronů (BSE), 20 kV.

V3A/8697	Popis	složení dle SEM-EDX	Popis
0	podklad	S, Ca (Si, Mg)	podklad; tvořený vrstvou sádrového štuky s nízkým obsahem znečišťujících příměsí. Povrch sádky se vyznačuje bělouou luminiscencí (viz. snímek v UV světle). Patrně se jedná o úpravu povrchu (snížení savosti podkladu) před nanesením povrchové barevné úpravy.
1	okrová	S, Ba, Zn, Si, Al, Fe (Pb, Ca) zrno hrubozrnné, drcený baryt: Ba, S zrno zinková běloba, směs s litoponem: Zn, S , méně Ba žlutý okr: Si, Al, Fe (K, ostatní prvky z okolí)	barevná úprava; s bělouou luminiscencí a nazelenalou luminiscencí zrn zinkové běloby. Hlavní složkou je baryt, zinková běloba, litopon, žlutý okr. Ve vrstvě zjištěna malá příměs uhličitanu vápenatého, ojedinělá příměs olovnatého pigmentu (běloba nebo masikot). Výrazná transparentní zrna jsou hrubozrnný drcený baryt.
2	zeleno-žlutá	S, Ba, Zn, Si, Al, Fe (Pb, Ca, stopy Sr) zrno hrubozrnné, drcený baryt: Ba, S zrno zinková běloba, směs s litoponem: Zn, S , méně Ba žlutý okr: Si, Al, Fe (K, ostatní prvky z okolí)	barevná úprava; s nezřetelnou luminiscencí po excitaci UV světlem s ojedinělou nazelenalou luminiscencí zinkové běloby. Jedná se o tenkou vrstvu, na povrchu zmlavlou. Vyznačuje se podobnou skladbou složek, rozdíl spočívá ve vyšším obsahu uhličitanu vápenatého, nižším obsahu jiných bělob. Ve vrstvě byla jistěna vyšší koncentrace sloučenin s obsahem olova (Pb). Zelený pigment je patrně země zelená (jiný zelený pigment nebyl zjištěn). Ve vrstvě dále identifikována ojedinělá příměs sloučenin s obsahem stroncia (Sr, není ale doprovázen chromem). Stroncium může být také doprovodným prvkem z výroby litoponu.

V3B/8696: malba slunečnice, povrch, přemalba

Místo odběru vzorku: výjev K4

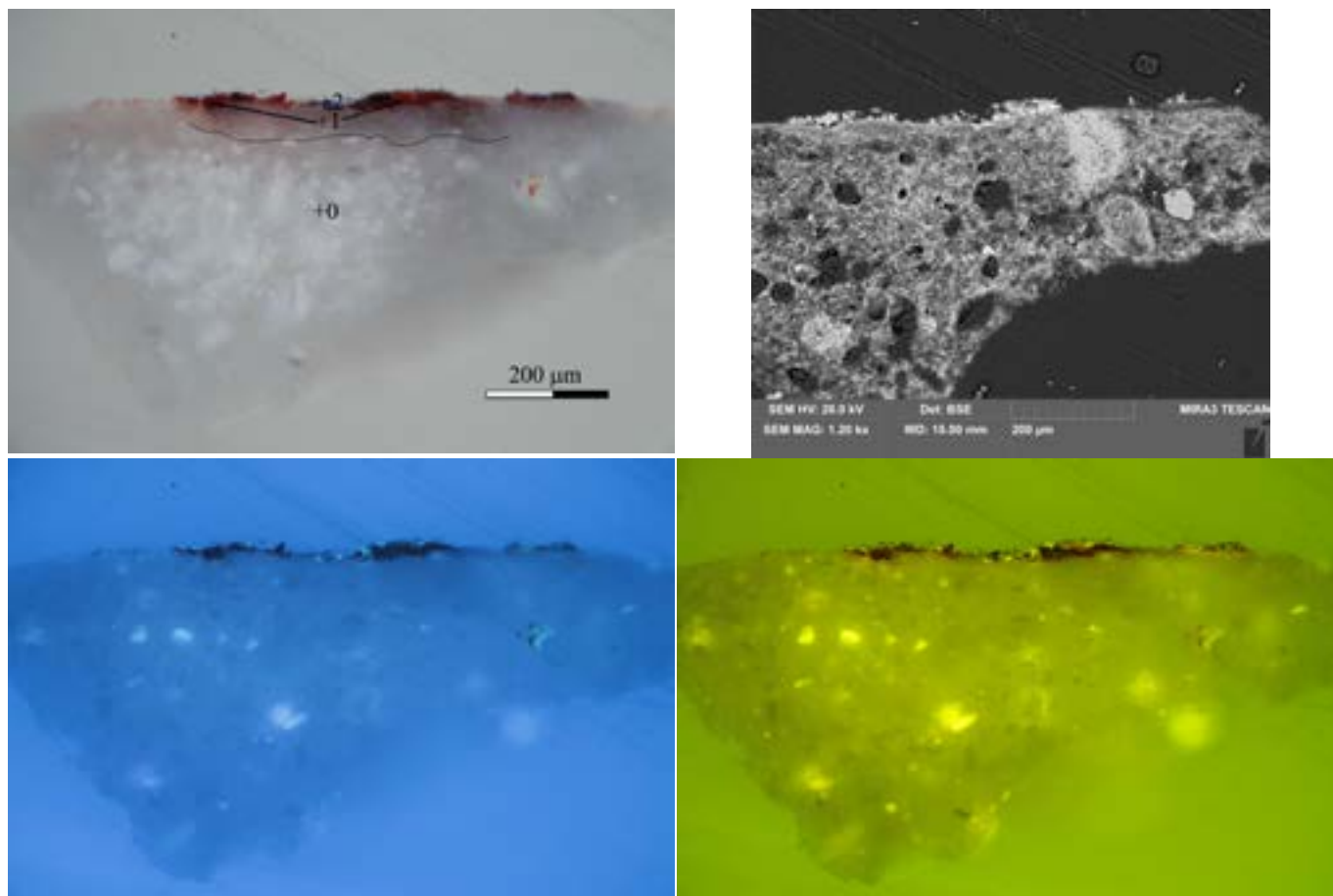

Obr. 9 a-d: Stratigrafie povrchových úprav vzorku V3B (8696). Popis: a) snímek v odraženém světle z optického mikroskopu Nikon LV100 při zvětšení na mikroskopu 100x. b, c) snímky v UV a modrém světle. b) snímek ze skenovacího elektronového mikroskopu SEM MIRA3-LMU (Tescan) v režimu zpětně odražených elektronů (BSE), 20 kV.

V3B/8696	Popis	složení dle SEM-EDX	Popis
0	podklad	Ca (Si, Al)	podklad; tvořený souvrstvím bílých vápenných nátěrů s nízkým obsahem znečišťujících příměsí. Nátěry jsou provedeny v několika postupných nánosech. Vápenné nátěry jsou odděleny vrstvou zkarbonatizované vápenné vrstvy, bez vrstvy nečistot. U vzorku identifikovány přibližně čtyři nánosy, nátěry mají proměnlivou tloušťku.
1	bílá	Ca , (Si, Al, Mg, P, S)	podklad/přípravná vrstva; s modro-bílou luminiscencí. Hlavní složkou je uhličitán vápenatý s nízkým obsahem znečišťujících příměsí. Ve vrstvě byl zjištěn zvýšený obsah fosforu (P), který pochází patrně z pojivové organické složky.
2	bezb., transp.	org.	úprava povrchu/izolace; s nezřetelnou nažloutlou luminiscencí.
3	žlutá	Ca , Fe, Si, Al (Mg, S, Ti)	barevná úprava; s nezřetelnou nažloutlou luminiscencí. Obsahuje uhličitán vápenatý, žlutou hlinku, patrně příměs drčeného uhličitánu vápenatého jako výplňové složky. Žlutá hlínka se vyznačuje vysokým obsahem železa (Fe).

V4/8698: modrá

Místo odběru vzorku: roucho anděla, výjev K4

Obr. 10 a-d: Stratigrafie povrchových úprav vzorku V4 (8698). Popis: a) snímek v odraženém světle z optického mikroskopu Nikon LV100 při zvětšení na mikroskopu 200x. b, c) snímky v UV a modrém světle. b) snímek ze skenovacího elektronového mikroskopu SEM MIRA3-LMU (Tescan) v režimu zpětně odražených elektronů (BSE), 20 kV.

V4/8698	Popis	složení dle SEM-EDX	Popis
0	podklad	S, Ca (Si, Mg, Al)	podklad; tvořený dvěma vrstvami sádrového štuksu.
1	červená	Si, Al, Fe, Ca, Zn (Cl, K, Mg, S, P) částice červené hlínky: Si, Fe, Al částice červené hlínky s vysokým obsahem železa (opticky tmavá zrna): Fe, Si, Al, K , ostatní znečišťující prvky	barevná úprava; barevná úprava s výraznou červenou barevností. Vrstva je tenká s nezřetelnou luminiscencí. Obsahuje hrubozrnnou červenou hlinku se zvýšeným obsahem železa (Fe) (obsah železa v jednotlivých zrnech variuje, opticky tmavá zrna obsahují železa více), uhlíčitán vápenatý, příměs zinkové běloby. Ve vrstvě bylo analyzováno zvýšené množství sloučenin s obsahem fosforu (P) patrně pocházející z organické složky pojiva (výskyt fosforu není lokalizovaný do zrn, ale homogenně distribuovaný v rámci vrstvy).
2	modrá	Ca, S, Si, Al, Fe, Zn, Ba (K, Mg, Fe) umělý ultramarín: Si, Al, S, K, Fe zrno hrubozrnné, drcený baryt: Ba, S zrno zinková běloba, směs s litoponem: Zn, S , méně Ba	barevná úprava; s nazelenalou luminiscencí. Obsahuje síran vápenatý, umělý ultramarín, příměs zinkové běloby, barytu a litoponu.

IV.B VÝSLEDKY PRŮZKUMU - ANALÝZA POJIVA

a) Mikrochemické testy:

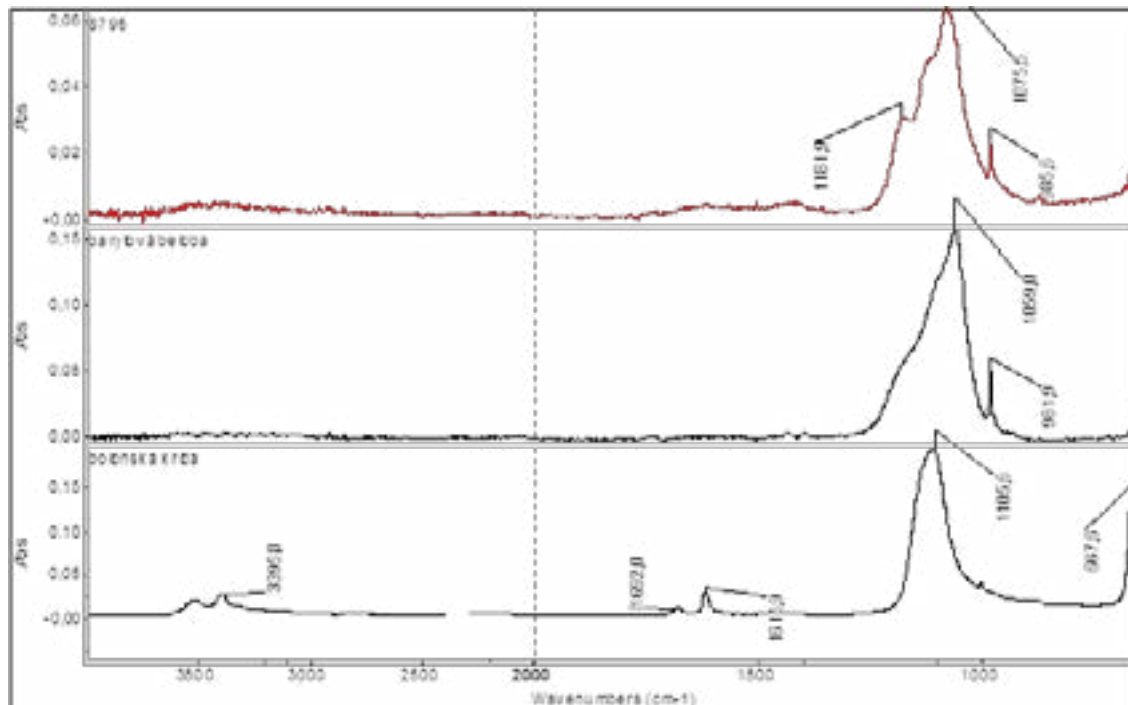
složka	Test/důkazová reakce	V9/8796	V10/8797	V11/8798
CaCO ₃	zř. HCl (1:1)	-	-	+
Proteiny s obsahem dusíku (vaječné proteiny, mléčné proteiny, klijhy)	důkaz organicky vázaného dusíku	-	+++	-
Proteiny s obsahem P (vejce, kasein)	důkaz fosforu ve fosfoproteinech	-	+++	-
Vysýchavé oleje	pěnový test	+	-	-
Polysacharidy/gumy	důkaz pentós	-	-	-

Tab. 2: Výsledky mikrochemických testů vzorků barevných vrstev originální malby (V9/8796) a přemaleb (V11/8797, V12/8798).

b) FT-IR spektrometrie:

V9/8796: šedo-modrá, originální malba

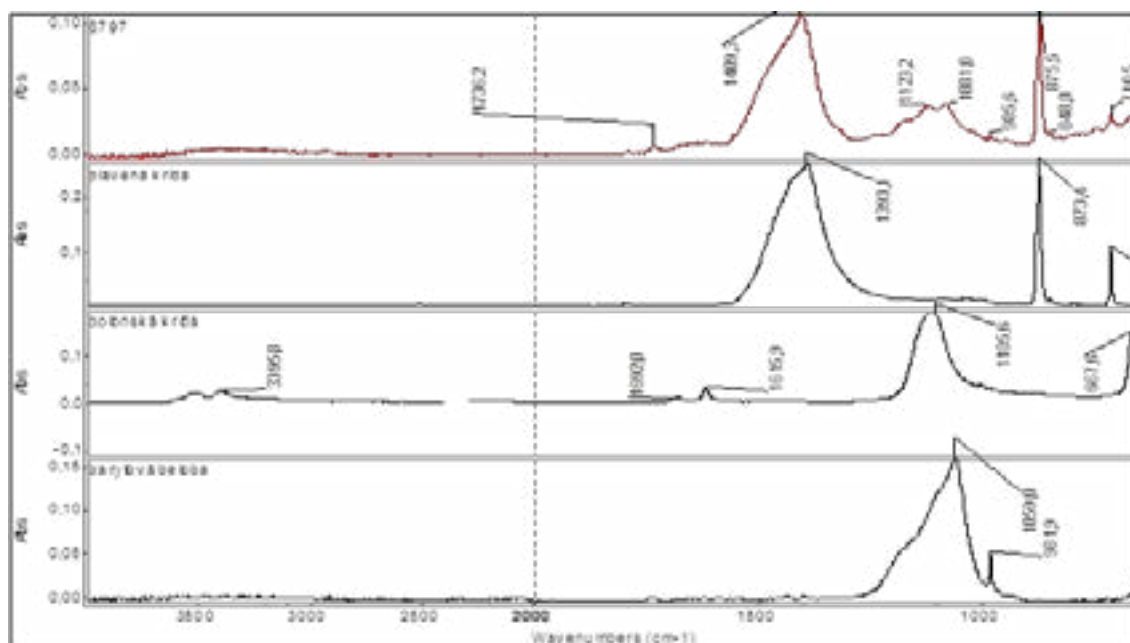
Místo odběru vzorku: hlavní loď, výjev K3

Obr. 11: FT-IR spektrum vzorku V9/8796, vzorek originální barevné vrstvy. Ve spektru nebyly patrné pásy organických látek, pouze výrazný pás síranů (pravděpodobně směs síranu vápenatého a barnatého).

V10/8797: šedá, přemalba ze 30.let 20. století?

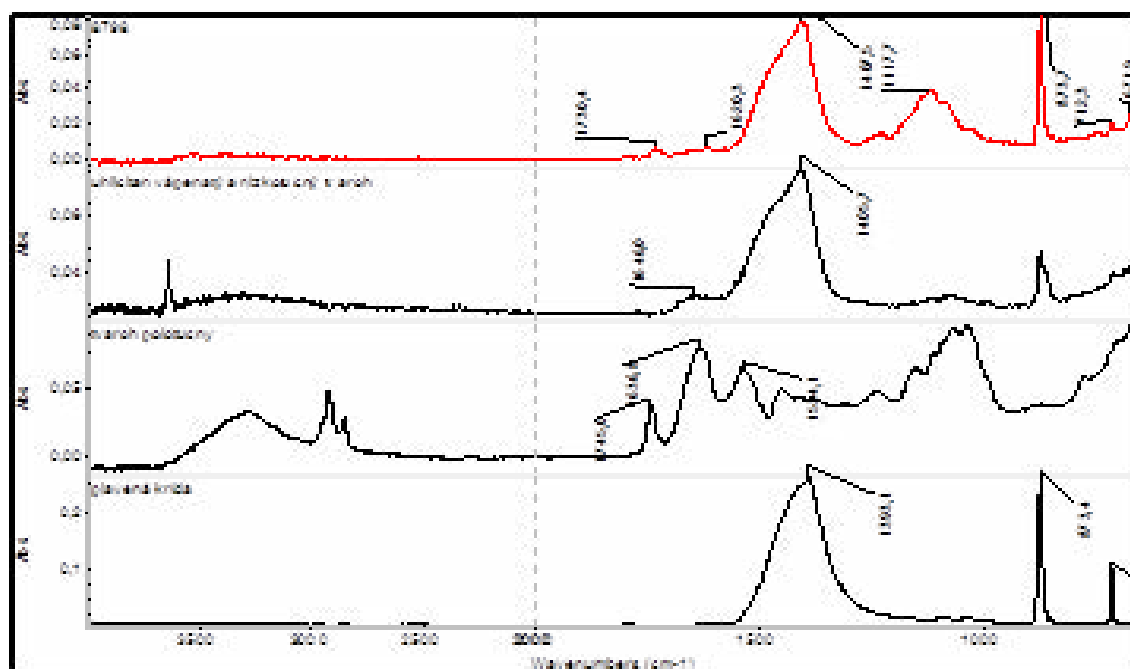
Místo odběru vzorku: hlavní loď, výjev K3

Obr. 12: FT-IR spektrum vzorku V10/8797, vzorek přemalby datované do 30. let 20. století. Spektrum vzorku bylo převážně tvořeno pásy uhličitánů a síranů. Ve spektru byl velmi nevýrazný pás okolo 1640 cm^{-1} , tento pás je typický pro bílkoviny. Pravděpodobně by se mohlo jednat o malé množství kaseinátu.

V11/8798: šedá, přemalba ze 70.let 20. století?

Místo odběru vzorku: hlavní loď, výjev K3

Obr. 13: FT-IR spektrum vzorku V11/8798, vzorek přemalby datované do 70. let 20. století (?). Spektrum vzorku bylo převážně tvořeno pásy uhličitánů a síranů. Ve spektru byl slabý pás okolo 1640 cm^{-1} , tento pás je typický pro bílkoviny. Pravděpodobně by se mohlo jednat o malé množství kaseinátu.

V. SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ, ZÁVĚR

Předmětem průzkumu jsou nástěnné malby výjevu K4 a K5 lokalizované v ústřední lodi kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klokotech. Malby jsou datované do roku 1892-1893, v minulosti byly dvakrát restaurovány (ve 30. a 70. letech 20. století). Originální malby jsou provedeny na sádrovém podkladu.

Cílem průzkumu bylo popsat stratigrafii vzorků odebraných z výjevů vybraných zrcadel. Pro průzkum bylo odebráno celkem 7 vzorků, které byly zadavatelem označeny a popsány (V1-V4 - souvrství barevných úprav původní malby a přemaleb), (V9-V11 - práškové vzorky barevné vrstvy originálu a přemaleb). U vzorků V1-V4 měla být určena stratigrafie, vzorky V9-V11 byly určeny pro analýzu pojiva. U vzorků V1-V4 byl průzkum doplněn o prvkovou analýzu, jejímž cílem bylo definovat skladbu vrstev a přesněji rozlišit originální souvrství a pozdější úpravy. Paleta užitých pigmentů by mohla napomoci při charakterizaci jednotlivých fází úprav (pokud to bude možné), příp. sloužit jako podklad pro restaurování (určující pro orientaci ve vrstvách *in-situ* a případné snímání, čištění maleb, aj.). K přesnější charakterizaci originálu a přemaleb byl u vzorků V9-V11 proveden průzkum pojiva barevných úprav.

Průzkum byl proveden pomocí mikroskopických technik, optické a skenovací elektronové mikroskopie s mikrosoudou (SEM-EDX), na úlomcích vzorků souvrství barevných úprav. Vzorky byly pro účely průzkumu upraveny do formy nábrusů, příčných řezů vzorky. Pojivo bylo určeno na práškových vzorcích pomocí mikrochemických zkoušek a infračervenou spektrometrií s Fourierovou transformací.

Výsledky průzkumu:

vzorek V1 - šedé pozadí, výjev K5

Na sádrový podklad je provedena vrstva tmelu/podkladu na bázi síranu vápenatého s obsahem zinkové běloby a příměsí drceného barytu. Tato vrstva u ostatních analyzovaných vzorků chybí. Vzhledem k místu odběru vzorku (z defektu) lze přítomnost vrstvy interpretovat spíše jako tmel nebo opravnou vrstvu, nelze vyloučit ani možnost, že se jedná o novou přípravnou vrstvu podkladu pro druhotné barevné pojednání provedené v rámci novodobých úprav.

Barevné úpravy jsou vzhledem k přítomnosti podkladové vrstvy patrně druhotné, tvořené souvrstvím 3 barevných vrstev. První narůžovělá a druhá šedo-růžová vrstva se vyznačují identickým materiálovým složením jako podklad (obsahují zinkovou bělobu, drcený baryt s příměsí červené hlíny (růžová) nebo jemnozrnný černý uhličitý pigment (šedá)). Následující naředlá vrstva je patrně druhou fází oprav. Vyznačuje se odlišnou skladbou, od spodních vrstev je oddělena zřetelným rozhraním. Hlavní složky tvoří uhličitán vápenatý, s příměsí křídly, černý pigment je uhličitý pigment s nehomogenní distribucí velikosti částic. Možná je také příměs bílé hlíny.

vzorek V2 - zlacení rámu, výjev K5

Druhý vzorek z výjevu K5 byl odebrán ze zlaceného rámu. Vzorek je tvořen sádrovým podkladem s vrstvou vápenného nátěru nebo štuky. Izolace vrstvy štuky byla provedena šelakem (zapitý do vápenného podkladu), na němž následuje poměrně hrubá patrně lepidlá vrstva bez provedení zlacení. Následuje nová vrstva se zinkovou bělobou, drceným barytem a litoponem, která tvoří podklad pro další druhou úpravu zlacením. Lepidlá vrstva pro zlacení byla provedena na vrstvu složenou z organického pojiva s příměsí pigmentů s obsahem olova a chromu. Úprava zlacením je provedena ve zlatolesklém kovu, patrně spíše nátěru s obsahem pravého zlata (s velmi malou příměsí stříbra a mědi). Povrch zlacení je barevně alterovaný, pokrytý hnědo-červenými korozními produkty.

vzorek V3 - zlacení rámu, výjev K4

Vzorek se vyznačuje komplikovanou stratografií - starší barevné souvrství (provedené na sádrovém podkladu) je tvořeno dvěma vrstvami žluté a nazelenalé s obsahem barytu, zinkové běloby, litoponu, žlutého okru a proměnlivým obsahem uhličitánu vápenatého a patrně i žlutého masikotu, zeleným pigmentem je patrně země zelená.

Mladší úprava je okrová provedená na souvrství vápenných nátěrů. Barevná vrstva obsahuje žlutý okr, pojivem vrstvy je patrně uhličitán vápenatý.

vzorek V4 - roucho anděla, výjev K4

Vzorek odebraný z výjevu V4 se vyznačuje jednoduchou stratigafií vrstev. U vzorku byly identifikovány dvě barevné vrstvy - první červená, nanesená na sádrovém podkladu, obsahuje uhličitán vápenatý (patrně součást pojiva barevné vrstvy), červená je hlinka, s příměsí zinkové běloby. Patrně přemalbou je druhá barevná vrstva modré. Kromě modrého ultramarínu obsahuje dále síran vápenatý, zinkovou bělobu, baryt a patrně i litopon.

Pojivo barevných úprav

Bylo určeno u tří vzorků separovaných z originální barevné úpravy a dvou etap přemalby datovaných do 30. a 70. let 20. století.

Vzorek z originální barevné vrstvy (V9) obsahoval směs síranů, patrně směs síranu vápenatého a barnatého, patrně buď bez obsahu jiných organických složek, případně s malou příměsí vysychavých olejů.

Analyzované vzorky odebrané z přemalby (V10 a V11) se vyznačovaly podobným složením. Spektra vzorků byla převážně tvořena pásy uhličitánů a síranů. Ve spektru byl velmi nevýrazný pás okolo 1640 cm^{-1} , tento pás je typický pro bílkoviny. Kombinací s výsledky mikrochemických zkoušek je pravděpodobné, že by se mohlo jednat o malé množství kaseinátu.

V Litomyšli, 31.6. 2017

Ing. Renata Tišlová, Ph.D., Katedra chemické technologie
Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice

Údajový list

ROKOPLAST

(RK 800)

Charakteristika:

Prášková stavební hmota ze směsi sádry a zušlechťujících přísad zaručujících nízkou objemovou hmotnost a výbornou zpracovatelnost při nízkém obsahu záměšové hmoty.

Zkoušeno autorizovanou osobou dle ČSN EN 13963.

Oblasti použití:

Určen pro přípravu výplňového tmelu spár (spojů) mezi sádrokartonovými deskami, vyplnění trhlin a spár ve zdivu a v omítce. Je určen pro vnitřní prostředí budov. Není vhodný pro trvalé mokré a vlhké prostředí.

Technická data:

Barevný odstín:	bílý
Příprava tmelu: záměšná voda: doba přípravy tmelu: postup:	1 l vody na 2,5 kg Rokoplastu 3-5 min. prášek se nasype do čisté nádoby s vodou a po 3-4 min. smáčení se dobře promíchá
Životnost připraveného tmelu:	počátek: minimálně 45 min. konec: max. 95 min.
Teplota podkladu a pracoviště:	min. 8 °C
Objemová stálost (sádrokarton):	min. 12 mm
Doba zasychání:	3-4 hod. v závislosti na parametrech prostředí (teplota, vlhkost, proudění vzduchu apod.)

ROKOSPOL a.s.

Krakovská 1346/15, 11000 Praha-Nové Město
(provoz Kaňovice 101, 763 41)
IČ : 25521446

jedinečný identifikační kód typu výrobku: RK800
číslo Prohlášení o vlastnostech: SH_4/2013

13

3A – EN 13963

Reakce na oheň : A1
Pevnost v tahu za ohybu : min. 300 N
Přidržnost : min. 0,25 MPa

Strana 1 (celkem 2)	Rokospol a.s., závod Kaňovice č. 101, 76341, tel. – 577 110 131-3, fax – 577 110 136, e-mail: rokospol@rokospol.cz, http://www.rokospol.cz	Aktualizace: VCH 23.7.2015
------------------------	--	-------------------------------

Údajový list

ROKOPLAST

(RK 800)

Způsob nanášení a doporučená aplikace:

Optimální množství tmelu se připraví smícháním 1 l vody a 2,5 kg Rokoplastu. Najednou připravíme vždy jen tolik tmelu, kolik zpracujeme do cca. 30 min. Prášek se nasype do nádoby s čistou vodou a po cca 2-4 min. smáčení se obsah nádoby důkladně promíchá až připravený tmel získá charakter smetanovitě provzdušněné hmoty. Nanáší se na suchý, pevný podklad zbavený nečistot. Povrch tmelu se širokou špachtlí nebo hladítkem zarovná do roviny s přilehlých ploch. Odolnost spoje proti dynamickým účinkům lze zvýšit bandážováním provedeným klasickým způsobem. Tmel získá potřebnou pevnost tvrdnutím a vysycháním. Po 3-4 hod. podle teploty a intenzity proudění vzduchu na pracovišti je tmelená plocha připravená pro přebroušení a další povrchovou úpravu.

Balení:

Rokoplast se dodává v papírových obalech o hmotnosti 2kg, 5kg a 20 kg. Optimální teplota skladovacího prostoru je +5 až +25 °C. Skladovací prostor musí být suchý a chráněn před zvlhnutím, které Rokoplast znehodnocuje. Doba skladovatelnosti hmoty v původních obalech je 12 měsíců od data výroby pro balení 2 a 5kg. Pro balení 20kg 9 měsíců. Chraňte před zvlhnutím !

Bezpečnost a ochrana zdraví:

Rokoplast je nehořlavý a neobsahuje těkavé a zdraví škodlivé látky. Při manipulaci a aplikaci není nutné vytvářet speciální opatření.

Upozornění:

Předložené údaje mají poradenský charakter, zakládají se na nejlepších znalostech a pečlivých výzkumech podle stávajícího stavu techniky. Právní závaznost není možno odvozovat z těchto údajů. Kromě toho odkazujeme na naše obchodní podmínky. Obsah škodlivých látek dle zákona č.356/2003 Sb. dle platného znění a zákonů souvisejících neklasifikuje výrobek dle odst.2 mezi výrobky zdraví škodlivé a není nutné dokládat k výrobku Bezpečnostní list.

Strana 2 (celkem 2)	Rokospol a.s., závod Kaňovice č. 101, 76341, tel. – 577 110 131-3, fax – 577 110 136, e-mail:rokospol@rokospol.cz, http://www.rokospol.cz	Aktualizace: VCH 23.7.2015
------------------------	---	-------------------------------